

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEŞİHAT ARŞİVİ BELGELERİNE GÖRE
HÜDAVENDİGÂR VİLÂYETİ KÜTAHYA SANCAĞI
ULEMASI
(1850-1923)

Hazırlayan
RUMEYSA ŞENSOY
(2501160383)

Tez Danışmanı
DR. ÖĞRETİM ÜYESİ YAVUZ YILDIRIM
İSTANBUL-2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : RUMEYSA ŞENSOY Numarası : 2501160383
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : İSLAM TARİHİ VE SANATLARI Danışmanı : DR. ÖĞR. ÜYESİ YAVUZ YILDIRIM
Tez Savunma Tarihi : 06.09.2019 Saati : 10:00
Tez Başlığı : "MEŞİHAT ARŞİVİ BELGELERİNE GÖRE KÜTAHYA SANCAĞI ULEMASI (1850-1923)"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. NURETTİN GEMİCİ		KABUL
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ YAVUZ YILDIRIM		KABUL
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ AYHAN IŞIK		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. HÜSEYİN HÜSNÜ KOYUNOĞLU		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ NEVZAT SAĞLAM		

MEŞİHAT ARŞİVİ BELGELERİNE GÖRE KÜTAHYA HÜDAVENDİGAR SANCAĞI ULEMASI (1850-1923)

RUMEYSA ŞENSOY

ÖZ

Bu çalışma, Türkiye'nin Ege, Marmara ve İç Anadolu Bölgeleri'nin tam ortasında bulunan Kütahya ilimizin 1850-1923 tarihleri arasında yetiştirdiği âlimleri tarihin tozlu sayfalarından çıkartıp bugüne ulaştırmak amacı taşımaktadır. Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın konusunu, 1850-1923 tarihler arasında Kütahya ilinde müderrislik yapmış veya ilmiye sınıfının başka alanlarında yer almış âlimler, onların sicil ve hayatları ve Osmanlı Devleti'nin bu âlimler vesilesiyle bilim dünyasına katkıları oluşturmaktadır.

Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Meşihat Arşivinin tarihi, kapsamı ve özellikleri aktarılmaktadır. İkinci bölümde çalışma alanı olan Kütahya'nın Osmanlı zamanındaki fiziki ve beşeri yapısı ile bugünkü konumu ve önemi hakkında bilgi verilmektedir. Üçüncü bölümde 1850-1923 tarihleri arasında Kütahya'da meslek icra etmiş olan 22 tane âlimin tercüme-i hal varakaları Latinize edilip özetlenmiştir. Bu çalışmada kullanılmış olan en ana materyallerini İstanbul Müftülüğü bünyesinde yer alan Meşihat Arşiv belgelerinin bir kısmı oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Meşihat Arşivi, Kütahya-Hüdâvendigâr, Tercüme-i Hal, Ulema, Sicil-i Ahval Dosyalar

MEŞİHAT ARŞİVİ BELGELERİNE GÖRE KÜTAHYA HÜDAVENDİGAR SANCAĞI ULEMASI (1850-1923)

RUMEYSA ŞENSOY

ABSTRACT

The purpose of this work is to remove the scholars were born between 1850-1923 in Kütahya city which is located in the middle of Turkey's Aegean, Marmara and Central Anatolia regions from the history. The subject of this work is the scholars who were actively teaching or in other fields of the ilmiye class, their records and lifes and their contributions of the science world of Ottoman Empire by these scholars.

The work consists of three parts. In the first chapter, the history, scope and characteristics of the Meşihat Archive are transferred. In the second chapter, the physical and human structure of Kütahya, which is the study area, and its present position and importance are given. In the third chapter, the Tercüme-i Hal pages of 22 scholars were born in 1850-1923 in Kütahya were latinized and summarized. The main materials used in this study are the part of the Meşihat Archives documents within the Istanbul Mufti Office.

Key Words: Meşihat Archive, Kütahya - Hüdâvendigâr, Tercüme-i Hal, Scholars, Sicil-i Ahval Files.

ÖNSÖZ

Meşihat Arşivi, Süleymaniye’de İstanbul Müftülüğü bünyesinde bulunmaktadır. İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi günümüzde Türkiye Cumhuriyeti’ne Osmanlı Devleti’nden miras kalan en önemli arşivlerden biridir. Bu arşivin oluşmasında en büyük katkı Sultan II. Abdülhamid’e aittir. II. Abdülhamid dönemine kadar sicil kaydı işlemleri düzenli bir şekilde yapılmıyordu. Diğer tüm kurumlarda olduğu gibi Şeyhülislamlık belgeleri de muhtelif binalarda dağınık bir şekilde bulunuyordu. Bu dönemde; 1879 yılından itibaren devlet hizmetinde çalışan memurları tanımak ve personel kayıtlarının ve maaşlarının düzenli kaydedilmesi amacıyla kurulan Sicil-i Ahval Komisyonu sayesinde İlmiye sınıfına ait olan sicil defterleri ve belgeler Meşihat Binası’nda toplanarak bu mirasın bize kadar korunması sağlandı.

Osmanlı Devleti’nde Meşihat Arşivi düzenlemesi numaralandırarak yapılıyordu. En yüksek rütbe ile numaralandırmaya başlanmıştı. Buna göre Şeyhülislam olmak üzere Kazasker, Müftü, Müderris ve Naibler vb. üst düzey yöneticilerin dosyaları bir’den başlanılarak numaralandırma sistemiyle sınıflandırılmıştır.

Arşiv bünyesinde birçok sicil defteri bulunmaktadır. Bizim çalışmamız 1879 yılında kurulan Sicil-i Ahval Dairesi’nin hazırlamış olduğu dosyalar üzerinde gerçekleşmiştir. Sicil-i Ahval Dairesi devlet teşkilâtında görev alan memurların memuriyet hayatları boyunca meydana gelen şahsî muamelelerini, tercüme-i hallerini toplayarak her bir memura ait dosya oluşturmuştur. Çalışmamız bu tasnif sonucu “Kütahya Hüdavendigâr Sancağı Uleması (1850-1923)” başlığı altında ortaya konulan dosyalar üzerinde olmuştur.

Son dönem Kütahya ulemasının Sicil-i Ahval dosyalarına baktığımızda genel olarak düzenli bir arşivleme söz konusu olduğu gibi araştırmamızı zorlaştıran bazı unsurlar da yok değildir. Bazı varakalar bazı dosyalarda eksik olduğundan söz konusu âlim veya memur hakkında yeterli bilgiye sahip olmak mümkün olmamıştır. Örneğin; 1980 numaralı defter Hasan Tevfik Efendi’ye aittir. Bu dosyada tercüme-i hal varakası veya tezkire-i Osmaniye gibi kendisi veya memur kimliği hakkında bilgi edinebileceğimiz herhangi bir dosya mevcut değildir. Sadece hizmet cetveli

bulunmaktadır. Yine 2047 numaralı dosya Mehmed İrfan Efendi'ye aittir ve tercüme-i hal varakası dosyada bulunmamaktadır. Tezkire-i Osmaniyesine bakılarak az da olsa bilgi edinilmiştir. Başka bir örnek de 3752 Numaralı dosyada vardır. Osman Nuri Efendi'ye ait olan dosyanın içerisine Mehmed Eşref Efendi adında bir başka bir âlimin dosyası karışmıştır.

Çalışmalar sırasında bilgi ve tecrübeleriyle beni aydınlatan tez danışmanım **Dr. Öğretim Üyesi Yavuz Yıldırım** Hocam'a ve her türlü iletişim ağında destek olan sayın **Prof. Dr. Nurettin Gemici** Hocam'a, Meşihat Arşivi'yle tanışmama ve kaynaklara ulaşmamda yardımlarını esirgemeyen bu eşsiz arşivden sorumlu **Sayın Esra Yıldız**'a, metin okunması sırasında destek olan **Zeynep Battal**'a teşekkürü bir borç bilirim.

Rumeysa Şensoy
İstanbul, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR.....	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM MEŞİHAT ARŞİVİ

1.1. Bab-ı Meşihat.....	3
1.2. Meşihat Arşivindeki Defter Serileri	5
1.2.1. Şeyhülislamlık Defterleri	5
1.2.2. Sicil-i Ahval Müdüriyeti Defterleri	7
1.2.3. Nakibüleşraflık Defterleri	8
1.2.4. Anadolu ve Rumeli Kazaskerliği Defterleri	9
1.2.5. Sicillât-ı Şer’iyye Dairesi Defterleri	9
1.3. Bab-ı Meşihat’teki Meclislere ve Dairelere Ait Defterler	10
1.4. Sicil-i Ahval Dosyaları ve İçerikleri	11
1.4.1. Tercüme-i Hâl Varakası	12
1.4.2. Tezkire-i Osmaniyye.....	12
1.4.3. Hizmet Cetveli	12
1.4.4. İcazetname, Şehadetname, Mezuniyet ve Ehliyetname Ruusları	13
1.4.5. Nişan Beratları	13

1.4.6. İmtiyaz ve İhtira Beratları	13
1.4.7. Hastalık Durum Belgeleri.....	13
1.4.8. Kitap ve Makaleler	13
1.4.9 Resmi Yazışmalar ile İlgili Yazılar	13

İKİNCİ BÖLÜM

HÜDAVENDİĞÂR VİLAYETİ KÜTAHYA SANCAĞI

2.1 Hüdâvendigâr İsminin Kökeni	15
2.2. Hüdâvendigâr Vilayeti Tarihçesi	15
2.3. Hüdâvendigâr Vilayeti'nin Genel Özellikleri	17
2.4. Kütahya Sancağı Tarihi ve Genel Özellikleri	18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEŞİHAT BELGELERİNE GÖRE KÜTAHYA HÜDÂVENDİĞÂR ULEMASI

3.1. Abdullah Efendi	25
3.2. Çalıkzâde Mehmed Halid Efendi	34
3.3. Ebu Bekr Bekdâş Efendi.....	41
3.4. Hacı Mehmed Hamdi Efendi	51
3.5. Hafız Ahmed Nuri Efendi.....	60
3.6. Hafız Mehmed Efendi	71
3.7. Hasan Fevzi Efendi	80
3.8. Hasan Tahsin Efendi	88
3.9. Hasan Tevfik Efendi.....	93

3.10. İsmail Efendi	96
3.11. İsmail Hakkı Efendi.....	105
3.12. Mehmed Halid Efendi	112
3.13. Mehmed Halid Efendi	121
3.14. Mehmed Hamdi Efendi.....	123
3.15. Mehmed İrfan Efendi	131
3.16. Mehmed Sadık Efendi	134
3.17. Mustafa Hamdi Efendi.....	135
3.18. Mustafa Tevfik Efendi.....	138
3.19. Müftüzade İbrahim Ethem Efendi.....	147
3.20. Osman Nuri Efendi	156
3.21. Ömer Faruk Efendi.....	168
3.22. Salih Şükrü Efendi.....	177
SONUÇ	187
KAYNAKÇA	191

KISALTMALAR

a.e.	: aynı eser
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
c.	: cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Haz.	: Hazırlayan
hk. nr.	: Hüküm numarası
Mah.	: Mahallesi
müd.	: Müdür
s	: sayfa
v.b.	: ve benzerleri
v.d.	: ve devamı
v.s.	: ve saire
yay.	: Yayınları

GİRİŞ

Ulema sınıfı her toplumda; devleti ayakta tutan, sağlamlaştıran ve güçlendiren en önemli unsurların başında gelmiştir. Bu sebeple bütün devletlerde olduğu gibi varlığı altı asır süren Osmanlı Devleti'nde de ilmiye sınıfına büyük önem verilmiştir. Osmanlı Devleti bu altı asır boyunca sürekli olarak fiziki ve sosyal anlamda değişime uğrayan Osmanlı, toplumda ilmi hizmetlerin aksamaması için; bu sınıfın dinamizmini korumasına özen göstermiş ve bunun için gerekli her türlü çalışmayı yaparak ilmiye sınıfının taze ve güçlü kalması için uğraşmıştır

3 Kasım 1839 Tanzimat Fermanı'yla beraber modernleşme sürecine giren Osmanlı Devleti'nde devletin tüm sistem ve sınıflarıyla beraber ilmiye sınıfında da belirli değişikliklere ve yenilenmelere gidilmiştir. Devlet otoritesinin güçlendirilmesi amacıyla ilmiye sınıfı maaşa bağlanmış ve her türlü değişiklik veya sorun kayıt altına alınmaya başlanmıştır. Şeyhülislamlık müessesesi bir çatı altında toplanmış (Bab-ı Ali) ve böylece bu alanda işlerin kontrolü kolaylaştırılmıştır. Şeyhülislamların bürokratik yazışmaları, belge ve defterleri de Bab-ı Meşihat'te hazine adı altında toplanmıştır. Bu hazinenin bugünkü ismi İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi'dir.

Türkiye Cumhuriyet'i Osmanlı Devleti'nin devamı olmasına rağmen Osmanlı Devleti'nden bize miras kalan pek çok belge hala okunmayı, anlaşılmayı ve geleceğe ışık tutmayı beklemektedir. Bu ulvi görev ise tarihçilerimize ve bizim gibi iyi bir tarihçi olmaya aday olan gençlere düşmektedir. Bu yüzden çalışmamızın amacı; bu eksikliğin çok küçük bir parçasını dahi olsa gidermek, tarihin bir tozlu sayfasını daha gün yüzüne çıkarmak ve faydalanılabilir konuma getirmektir.

Belirlenen amaç doğrultusunda çalışmamızın konusu ve kapsamı; 1850-1923 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin Hüdavendigâr Sancağı'nın Kütahya Kazası'ndaki ilmiye sınıfı mensuplarının tercüme-i hal varakalarına göre hayatları ve ilmi çalışmalarını incelenmektir.

Çalışmamızın yöntemi; Osmanlı son dönem ulemasının özellikle II. Mahmud dönemi yeniliklerinden sonra oluşmaya başlayan Bab-ı Meşihat hazinesinde saklı kalmış ulemaların gün yüzüne çıkarılmasının gerekliliği tespit edildi. Bu gerekliliği

yerine getirmek üzere; bir yüksek lisans tezi için uygun konu ve kapsama sahip bir şehir olan Kütahya Hüdavendigâr sancağı belirlendi. Arşiv belgelerinden 1850-1923 tarihlerinde Kütahya’da doğmuş ve orada ilmi çalışmalarda bulunmuş ulemanın tercüme-i hal varakalarının transkripsiyonu yapıldı. Herhangi bir sebepten dolayı okunması zor olan kelimelere en yakın kelimeler seçilip “?” işaretiyle kelimenin kesin doğru olmayabileceği belirtildi. Ayrıca konuyla ilgili alan araştırması için online veya matbu birçok kaynağa başvuruldu.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEŞİHAT ARŞİVİ

1.1. Bab-ı Meşihat

Eski adı Bab-ı Ali (Yüksek Kapı) olan ve Süleymaniye de Haliç’e nâzır bulunan bu geniş ve meşhur mekân; yeniçeri ocağı ve Ağakapısıyla ilgisini 1872’de kasıtlı bir unutturma hamlesi sonucu kaybetmiştir. Bu tarihe kadar Bab-ı Ali’yi Osmanlı Devleti’nin Sadâret, Dâhiliye ve Hâriciye Nezâretleri ile Şûrâ-yi Devlet dâirelerinin bulunduğu bir bina olduğunu görmekteyiz. Bu tarihte ise Sadrazam Mehmed Selim Paşa’nın önerisiyle¹ II. Mahmud bir hatt-ı humayun ferman etmiş ve Bab-ı Ali, Bab-ı Meşihat yapılarak Yeniçeri ocağının ilgasından sonra halkın bu ocağı daha çabuk unutturmak amaçlanmıştır. Hatta bu sebeple Ağa kapısı adı yasaklanmış ve buraya “fetvahane”, “Şeyhülislamkapısı”, “Bab-ı Fetva”, “Bab-ı Meşihat” denilmesini emredilmiştir.² Bu ferman metninde bizzat padişahın birkaç defa fetvahane kelimesini “şeyhülisamlık” veya “meşihat makamı ” manasında kullanmıştır.³ Ayrıca halk açısından büyük bir zorluk da giderilmiştir: Meşihat binası fetvahane olarak kullanılmadan önce şeyhülislamlar fetvalarını kendi şahsi konaklarında verirler ve halkı fetva almaları için yine kendi şahsi konaklarında ağırlarlardır. Bu da halkın şeyhülislamlara ulaşmalarını zorlaştırır ve bu konularda aksaklıklar meydana gelmesine sebebiyet verirdi. Binanın meşihat binası olarak kullanılmaya başlanmasıyla halkın ulemaya ulaşma zorluğunu giderilmiştir. Böylelikle burada göreve başlayan şeyhülislamlar kendilerine sorulan sorulara sözlü veya yazılı olarak buradan cevap vermeye başlamışlardır. Miladi 1826 tarihine kadar şeyhülislam olarak tayin edilen ulema, işlerinin büyük bölümünü müsait ise konaklarının selamlık kısmında; eğer müsait değilse kira ile tuttukları başka bir konakta görürlerdi.⁴

Çok büyük olan Bab-ı Meşihat’te kadılar, kazaskerler ve diğer ilmiye mensupları yerleştirildikten sonra boş kalan odalar olsa da 1836’ya kadar sadece

¹ Mehmet İşpirli, Bab-ı Ali. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yay., İstanbul 1991, C.4, s. 363.

² Ferhat Koca, “Meşihat-ı İslamiyye’den İstanbul Müftülüğü’ne Fetvahane”, **İstanbul Müftülüğü Din ve Hayat Dergisi**, Sayı: 24, 2015, s. 33.

³ Ferhat Koca, “Fetvahane” , **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yay., İstanbul 1991, C. 9, s.497.

⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilatı**, TTK. Yay., Ankara 1965, s. 208.

fetvahane olarak kullanılmış fakat daha sonra bu odaların ilim tahsil edemeyenlere haftanın belli günlerinin ayrılması için şeyhülislama teklif sunulmuştur.⁵ Bu mekân meşihata tahsis edildikten sonra buradan, başta otuz kadar Şeyhülislâm olmak üzere, çok büyük tarihî şahsiyetler gelip geçmiştir. Bu şahsiyetlerin temel görevi halkın dini problemlerine cevap aramak olup aynı zamanda Cami ve mescitlerle burada görev yapan imam, müezzin ve diğer görevlilerin yönetimi, tekke ve zaviyelerin denetimi, İslâm dini aleyhindeki propagandalara cevap vermek, reddiyeler kaleme almak, Kur'an-ı Kerim ve dinî içerikli kitapların basımını denetlemek, yetimlerin mallarının idaresi ile, medreselerin eğitim ve öğretim programlarını murakabe, davaların temyizi gibi görevleri olmuştur.⁶ Zamanla Bab-ı Meşihat'e daha fazla misyon yüklenmiş ve Hz. Peygamber (s.a.v) soyuna mensup seyyid ve şeriflerin neseplerini kayıt altına alan, ulemanın özlük dosyalarını arşivleyen, ilmiye sınıfının maas çizelgelerini hazırlayan, kadı ve nâiblerin tayin işlemlerini yapan bir kurum haline gelmiştir.⁷ Ayrıca burası Osmanlı Devleti'nin ilmi, idari, kazai işlerinin görüşüldüğü önemli bir merkez haline getirilmiştir. Burada devlet işlerine yönelik, Sadrazamın da katıldığı birçok önemli toplantı yapılmış; Medrese mezunlarının mülazemet imtihanlarını, kadı ve müderrisler ise ruûs imtihanlarını burada olmuşlardır.

II. Meşrutiyet'in ilanıyla beraber, pek çok kurumda olduğu gibi Meşihat Dairesi'nde de birçok yenileme ve düzenleme çalışmaları yapılmıştır. Bu yenileme ve düzenlemelerin başlıcaları; yetim malları hesaplarının incelenmesi, fetva dairesinin yeniden yapılanması, evraklardaki düzensizliğin giderilmesi, acil idari ödemeler ve maaşlar vs. idi. Halkın talepleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak uygulanmaya çalışan bu ıslahatlarından bir tanesi de ulema çocuklarına tanınan ayrıcalıklar ve haksız görevlendirmeler konusuydu. Zira rüşvet ve iltimasın önünün alınmasında bu sorunların yeri oldukça fazlaydı.⁸

Cumhuriyet'in kurulmasından sonra 3 Mart 1924'ten itibaren şeyhülislamlık makamının kaldırılmış ve başkent Ankara'da Diyanet İşleri Riyaseti kurulmuştur. Bu

⁵ İşpirli, *a.g.mad.*, C. 4, s. 363.

⁶ Hasan Kamil Yılmaz, "Şeyhülislamlık Mirası, Şer'iyye Sicilleri ve Meşihat Arşivi", **İstanbul Müftülüğü Din ve Hayat Dergisi**, Sayı: 34, 2018, s. 5-6.

⁷ Yılmaz, "Şeyhülislamlık Mirası, Şer'iyye Sicilleri ve Meşihat Arşivi", 5,6.

⁸ Esra Yakut, **Şeyhülislamlık Yenileşme Dönemi'nde Devlet ve Din**, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, s. 70.

önemli mekân ise Diyanet İşleri'ne bağlı İstanbul Müftülüğü'ne tahsis edilmiştir. Yıllarca birçok değişikliğe birkaç kez de yangına maruz kalan yapı yıktırılmış ve ardından 1982-1985 yıllarına mukabil eden 3 sene boyunca aslına uygun olacak şekilde yeniden yaptırılmıştır.⁹

Meşihat Kitaplığı ise (bu günkü adıyla İstanbul Müftülüğü Kitaplığı) 456'sı el yazma eser olmak üzere toplam 3.961 âdet kitap bulunur. Şer'î Siciller Arşivi, üzerindeki kitâbesinden de anlaşıldığı üzere II. Abdülhamid tarafından yaptırılmıştır. İstanbul ve çevre illerdeki sicil defterlerin bu arşivde toplanması emrini veren de yine Sultan II. Abdülhamid'tir. Meşihat Arşivi'nde bugün, 5.454 adet defter ve yaklaşık 1 milyon belge bulunmaktadır. Sicil defterinin en eskisi 15. yüzyıl Fatih dönemine aittir.¹⁰ Arşiv malzemesi, araştırmacının hizmetine sunuluncaya kadar tespit, muhafaza, depolanma ve ilmi yöntemlere göre tasnif aşamalarından geçmiştir. 2008-2010 yılları arasında Meşihat evrakı dosya usulü tasnif edilmiş ve 2012 yılında dijital ortama aktarılmıştır. Evrak serileri; Evrak Odası, Tahrirat, Sicill-i Ahval İdaresi Dosyaları, Şeyhülislamlığın bünyesindeki Meclislere ait belgeler, hüccet, zabt-ı dava, ilam ve tereke gibi şer'î kararları ihtiva eden Hukuk fonu ve ilmiye sınıfının muhasebe kayıtlarının bulunduğu Muhasebe fonu olmak üzere 6 ayrı fondan oluşmaktadır.¹¹ Bu belge ve defterlerde yalnızca fetvalar bulunmaz. Kadıların görevleri arasında bugünkü noter ve belediye reisliği görevleri de bulunduğundan dolayı bu kayıtlarda adli vakaların yanı sıra şehrin sosyal-kültürel ve ekonomik yönlerine dair bilgilere de rastlamak mümkündür.¹²

1.2. Meşihat Arşivindeki Defter Serileri

1.2.1. Şeyhülislamlık Defterleri

Şeyhülislamlık Defterleri; Meşihat Arzları ve İradelere Mahsus Kayıt Defterleri, Telhis Defterleri, Tarik Defterleri, Müftü Defterleri, Medrese Defterleri, Murafaa Defterlerinden meydana gelir.

⁹ İspirli, a.g.mad, D.İ.A C. 4, s. 363.

¹⁰ E. Betül Çakırca, "Yaşatılan Kültür Mirasımız: İstanbul Müftülüğü Şer'i Siciller ve Meşihat Arşivi", **Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi**, 2007, sayı: 1, s. 103.

¹¹ Esra Yıldız, "Meşihat Arşivi Evrak Fonları", **İstanbul Müftülüğü Din ve Hayat Dergisi**, sayı: 24, 2015, s.122.

¹² Çakırca, a.g.m, D.İ.A 104.

Meşihat Arzları ve İradelere Mahsus Kayıt Defterleri

Meşihat'ten Sadaret'e yazılmış olan arzlar ile bunlara dair çıkan iradelerin kaydedildiği altı defterden oluşan ve h.1262-1339 yılları arasındaki kayıtları ihtiva eden bir seridir.¹³ Arz tezkirelerinin sayısı Şeyhülislâmların görev yaptıkları süreye bağlı olarak değişiklik göstermiş olabilir. Cumhuriyet ile beraber Bab-ı Meşihat'in kaldırılmasıyla bu defterlerin kullanımı da sona ermiştir.

Telhis Defterleri

Özetlemek, hülâsa etmek ve uzun yazıyı kısaltmak manalarına gelen telhis; Osmanlı'da Sadrazamların padişaha bir konuyu veya durumu özetleyerek bildirmesiyle oluşan defterlere verilen isim olmuştur. Defterdeki bu konular kanun, usul, adet ile ilgili olup padişahın onayına sunulması gereken konular olurdu. Sadrazam bir durumu özetledikten sonra mutlaka kendi fikrini de belirterek padişaha sunardı.¹⁴ Zira Sadrazamların 17. yy'dan itibaren Padişahla çok sık görüşebilmeleri mümkün olmuyordu.¹⁵

Arşivde dört tane bulunan telhis defterlerinin ilki 1871 (1288) yılına ait olup; 1922 (1341) yılına kadar varlığını devam ettirmiştir. Meşihat telhisleri, atama durumlarında ve atamaların belirlenmesinde yapılan yazışma trafiğinde son basamak görevini üstlenmekte idi.¹⁶

Tarik Defterleri

İlmiye sınıfına mensup idari görevliler (Şeyhülislamlar, kazaskerler, nakibu'l-eşraflar) ile kaza kadıları ve müderrislerin isimleri, görevleri, atama ve terfi tarihlerinin hiyerarşik olarak kaydedildiği defterlerdir.¹⁷ Bu defterlerin amacının tayinleri düzene sokmak olduğu düşünülmektedir. Meşihat Arşivi'nde 22 adet tarik defteri mevcut olup ilk defter 1829 (1245), en geç tarihli defter ise 1919 (1338) yılına aittir.¹⁸

¹³ Bilgin Aydın, İlhami Yurdakul, "Şeyhülislamlık (Bab-ı Meşihat) Arşivi Defterleri", **İstanbul Müftülüğü Din ve Hayat Dergisi**, sayı: 24, 2015, s. 101.

¹⁴ Aydın, Yurdakul, "Şeyhülislamlık (Bab-ı Meşihat) Arşivi Defterleri", 101.

¹⁵ Cengiz Orhonlu, **Osmanlı Tarihine Aid Belgeler**, İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1970, s.19.

¹⁶ Aydın -Yurdakul, **a.g.m.**, s. 101.

¹⁷ Aydın - Yurdakul, **a.g.m.**, s. 101.

¹⁸ Aydın - Yurdakul, **a.g.m.**, s. 101.

Müftü Defterleri

Bu defterler Anadolu ve Rumeli vilayet ve kazalarının muhtelif yerlerinde bulunan müftülerin isimlerinin ve tayinlerinin kayıt altına alındığı defterlerdir. Meşihat Arşivi'nde yer isimlerine göre alfabetik olarak düzenlenmiş iki müftü defteri bulunmaktadır. Birincisi 1810-1825 (1225-1275) yılları arasındaki, ikincisi ise 1862-1911 (1279-1330) yılları arasındaki kayıtlardan oluşmaktadır.¹⁹

Medrese Defterleri

Bu defterler yüksek rütbeli müderrislerin isimlerinin ve tayinlerinin kayıt altına alındığı defterlerdir.²⁰ Medrese defterleri Meşihat arşivi dışında Topkapı Sarayı Arşivi, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde de yer almaktadır fakat Meşihat Arşivi'nde daha çok XIX ve XX. yüzyıla ait defterler bulunmaktadır.

Murafaa Defterleri

Bir kimseye dava açma, birini mahkemeye verme veya hâkime şikâyet etme sonucunda olan yani kısaca muhâseme ve muhakemeyle aynı anlamda olan murafaa; İstanbul'da görülen bazı muhamekemelerin kayıtlarının tutulduğu deftere verilen isim olmuştur. Bab-ı Meşihat' te yapılan murafaaların kayıtlarını ihtiva eden üç adet *Murafaa* Defteri ile muhtelif konuları ihtiva eden üç adet müteferrik defter bulunmaktadır.²¹

1.2.2. Sicil-i Ahval Müdüriyeti Defterleri

Sözlükte “resmi belgelerin kaydedildiği kütük, görevlilerin her türlü durumlarının işlendiği dosya” manalarına gelen sicil, Osmanlı'da “Sicil-i Ahval” olarak “memurların tercüme-i hallerinden resmiyete intikal eden konular” manasında kullanılmıştır. 1879'da kaydı tutulmaya başlanan ve 1922 tarihine kadar 40 yıldan fazla bir sürede oluşan bu zengin arşiv kaynağı, memurlar hakkında hemen her bilgiyi

¹⁹ Aydın -Yurdakul, **a.g.m.**, s. 101.

²⁰ Aydın - Yurdakul, **a.g.m.**, s. 101.

²¹ Aydın -Yurdakul, **a.g.m.**, s. 101.

hizmetimize sunan mükemmel bir arşiv fonudur.²² Daha önce memuriyet eğitimi ve istihdamı farklı bir yolla yapılırken(Tanzimat'tan önce her memuriyet dairesi kendi memurunu ihtiyacına göre bir kalfa gibi yetiştirir ve o alanda uygulamalı eğitimler verirdi. Eğiten kişiler “Hace” olarak adlandırılırken; çoğunlukla memur çocukları veya devlet ileri gelenlerinin çocuklarının bulunduğu bu kalfa sınıfı ise “Şakird” olarak adlandırılmıştır)²³ ve bu memurların memurların bilgileri belli bir merkezde olmayıp dağınık haldeyken veya mevcut değilken, II. Abdülhamid zamanında kurulan Sicil-i Ahval Komisyonu bu kayıtları bir arşiva haline getirmiştir.²⁴ Osmanlı Devleti'nin sona ermesinden sonra "Mülga Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl (Umûmî) Defterleri" ismi verilmiştir.1908 yılına kadar kaydı tutulan doksan iki bin memurun 17 ciltlik belgesi²⁵ şu anda Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde numaralandırılmış ve yakın zamanda da dijital ortama aktarılmıştır.²⁶ Bu konu tezimizin ana konusu olması itibariyle müstakil bir başlık altında incelenecektir.

1.2.3. Nakibüleşrafık Defterleri

Hiz. Peygamber döneminde ve ondan sonra Hiz. Peygamber'e ve soyuna sadaka alamadığı gerekçesiyle ganimetten pay dağıtılmış veya devlet hazinesinden maaş ödenmiştir. Bu durum Osmanlı Devleti'nde de değişmemiş, Hiz. Peygamber soyuna mensup olan şahıslar tespit edilip onlara maaş bağlanmıştır. Fakat bu makam Osmanlı Devleti'nde, II. Bayezid'in 1494 tarihinde bu göreve hocası Seyyid Abdullah'ın oğlu Seyyid Mahmud'u maaş bağlayarak atamasıyla kurumlaşmış olduğu söylenebilir.²⁷ İlk kayıtlar Seyyid Mahmud'dan sonra tutulmuş²⁸ ve Osmanlı'nın son zamanlarına kadar büyük bir arşiv fonu oluşturmuşlardır. Zamanla nakibüleşraflar hiyerarşide

²² Gülden Sarıyıldız, “Sicill-i Ahval Defterleri”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yay., İstanbul 2009, C. 37, s. 135.

²³ Zeynep Özlü, Enver Demir, “Sicil-i Ahval Kayıtlarına Göre Osmanlı Bürokrasisi'nde Görevli Bazı İzmitli Memurlar”, **Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Sempozyumu Bildirisi**, (ed. Prof. Dr. Haluk Selvi, Doç. Dr. M. Bilal Çelik, Doç. Dr. İbrahim Şirin, Dr. Ali Yeşildal), Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yay., Kocaeli 2017, s. 854.

²⁴ Gülden Sarıyıldız, **Sicill-i Ahval Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşlevi (1879-1909)**, DER Yay., İstanbul 2004, s. 5.

²⁵ Atilla Çetin, "Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları Hakkında Bir Araştırma", **Vakıflar Dergisi**, C. 29, 2005, s. 93.

²⁶ Sarıyıldız, **a.g.mad.**, s. 135.

²⁷ Ş. Tufan Bozpinar, “Nakibüleşraf”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV Yay., İstanbul 2006, C.32, s. 323.

²⁸ Aydın - Yurdakul, **a.g.m.**, s. 102.

yükseltilmiş ve bu kişilerin ilmiye sınıfından seçilmesine özen gösterilmiştir. Hilafetin ilgasına kadar bu makam ve dolayısıyla arşiv belgesi kayıtları devam etmiştir.²⁹

1.2.4. Anadolu ve Rumeli Kazaskerliği Defterleri

Meşihat Arşivi'nin önemli bir yerini kaplayan bu defterler, isminden de anlaşıldığı üzere Anadolu ve Rumeli'de bulunan kazaskerlerin idari ve kazai faaliyetlerini konu alan defterlerdir. Bu defterlerin önemli bir kısmını oluşturan “Ruznamçe Defterleri” kazaskerlerin idari faaliyetlerinin kaydının tutulduğu defterlerdir. 257 adet Rumeli kazaskerliğine ve 120 Anadolu kazaskerliğine ait ruznamçesi şu an hâlihazırda arşivde bulunmaktadır.³⁰

Kazasker kayıtlarından küçük bir kısmı oluşturan “Divan Defterleri” ise kazaskerlerin Muharrem ve Recep aylarındaki divan toplantılarının katırlarıdır. 15 tane Rumeli Kazaskerliğine, 23 tane de Anadolu Kazaskerliğine ait toplam 38 divan defteri arşivlerimizde mevcuttur.³¹

“Mühür Tatbik Defterleri” adından da anlaşılacağı üzere sancak ve kaza kadılarının, belge sahtekârlıklarını önlemek için kendi mühürlerini kayıt altına aldıkları defterlerdir. Bu defterler ise Meşihat makamına verilip numaralandırılmıştır.³²

Bu bölümde ayrıca “Anadolu ve Rumeli kadıları Mahiye ve Maaş Defterleri”, “Mesbukin Defterleri”, “Rumeli Kadı Defterleri”, “ Mehmet Ataullah Efendi'nin Kaymakam Tevcih Defteri”, “Nuvvab Defterleri”, “Alay Tabur İmamları Defteri” serileri de mevcuttur.³³

1.2.5. Sicillât-ı Şer'iyye Dairesi Defterleri

1894 yılında Şer'iyye Sicilleri Arşivi kurulmuş hatta bunun için özel bir daire ayrılmış ve İstanbul mahkeme sicilleri bir çatı altında toplanmıştır. Bu sicillere

²⁹ Buzpınar, **a.g.mad.**, C. 32, s. 324.

³⁰ Aydın - Yurdakul, **a.g.m.**, s.101.

³¹ Mehmet Fatih Okulu, “**Meşihat Arşiv Belgeleri Işığında Urfa Sancağı Uleması**”,(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi SBE., İstanbul 2015, s. 9.

³² Aydın - Yurdakul, **a.g.m.**, s. 103.

³³ Okulu, **a.g.e. YLT.**, s. 9.

verilen önemi Cumhuriyet'ten sonra sicillerin 7 cilt halinde Latinceye de aktarılmasından anlayabilmemiz mümkündür.³⁴

1.3. Bab-ı Meşihat'teki Meclislere ve Dairelere Ait Defterler

Bu alanda toplam 17 adet defter çeşidi vardır. Bu defterlerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

Meclis-i Tedkikat-ı Şer'iyeye Defterleri: Başta geçici olarak kurulan fakat 11 Ekim 1862 (16 Rebiulahir 1279) tarihinde kalıcı hale gelen bu meclise ait defterlerde mahkemelerde verilen kararlara itirazlar yer alır.

Fetvahaneye-i Âli Defterleri; Şeyhülislamın görevlerinin artması ve halkın ihtiyaçlarının da artması sonucunda fetvaların toplanıp cevaplandırıldığı defterlerdir.

Evrak Odası Defterleri; Nezaret tezkireleri, vilayet tahriratları ve resmi ve hususi istidaların kaydedildiği defterlerdir.

Tevliyeti Şeyhülislamlığa Ait Vakıf Defterleri; Bab-ı Fetva'ya ait olan vakıların muhasebelerin tutulduğu defterlerdir.

Meclis-i Meşayih Defterleri; Tekkelere yapılan şeyh tayinlerinin kaydının tutulduğu defterlerdir.

Mahkeme-i Temyîz-i Şer'iyeye Dâiresi Defterleri; Şer'i mahkemelerin kararlarının tedkik ve temyiz sonuçlarının yer aldığı defterlerdir.

Bab-ı Fetvâ Sicill-i Ahval Dâiresi Defterleri; Tanzimat'tan sonra devlet personellerinin bilgilerine hızlı ve kolay ulaşılacak için sicillerinin kaydedildiği defterlerdir.

Mektûbi Kalemi Defterleri; Şeyhülislamın mektuplarının ve yazışmaların kaydedildiği defterlerdir.

Tedkîk-i Mesâhif ve Müellefât-ı Şer'iyeye Dâiresi Defterleri; Dini eserlerin içeriğinin kontrolünden sonra, eserle ilgili görüşlerin belirtildiği defterlerdir.

Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiye Defterleri; Bu defterlerde halkın dini problemlerine cevap vermekten başka, İslam aleyhtarı propagandalara ve çıkan yazılara cevap veren yazıların yer aldığı defterlerdir.

³⁴ Aydın -Yurdakul, **a.g.m.**, s. 103.

Şûrâ-ı İlmiyye ve Encümen-i Islahât-ı İlmiye Defterleri; Şura-yı İlmiyye'nin başta kanun ve nizamname hazırlamak ve medrese, mahkeme işlerinin tetkikatını yapmak olmak üzere birçok görevi vardı. Bu defterler meclisin çıkardığı kural ve kararların yer aldığı defterlerdir.

Muhasebe-i İlmiyye Dâiresi Defterleri; Memurların düzenli maaşa geçirildikten sonra maaş kayıtlarının tutulduğu defterlerdir.

1.4. Sicil-i Ahval Dosyaları ve İçerikleri

Nasıl kurulduğu daha önce tarafımızdan belirtilen Sicili-i Ahval Müdüriyeti'ne ait defterler olup 1879- 1909 tarihleri arasında memuriyete dâhil olmuş tüm memurların sicil kayıtlarını içermektedir. Sadece kayıtların tutulmaya başladığı dönem olan II. Abdülhamid döneminde 92.000 memurun (BOA'nin mükerrer olanları ayıklaması sonucu 51.698'e düşen) sicil kaydı bulunmaktadır.³⁵ Bu belgelerin içerisinde memurun şahsi her türlü durum ve bilgisi bulunmaktadır. Bu her türlü durum ve bilginin tescillenmesine Sicil-i Ahval, bu yolla oluşan defterlere de Sicili-i Umumi Defterleri denmiştir.³⁶ Defterler Osmanlı son dönemine büyük ölçüde ışık tutmaktadır. Bu defterlerin tutulmasındaki amaç ise düzenli bir memuriyet ve tasnif sistemine geçilmektir. Bu sistemle bu hedef büyük oranda gerçekleştirilmiştir. Sistem şu şekilde kurulmuştur: Merkez ve taşrada bulunan memurlar tercüme-i hal varakalarını yetkili merciye teslim eder ve bu varakalar Sicil-i Ahval Dairesi'nde toplanır. Toplanan belgeler incelenir, eğer bir noksan yoksa özet müsveddesi hazırlanır; eğer bir noksan varsa ilgili daireden tekrar bilgi istenerek tamamlanır daha sonra Sicil-i Ahval Umum kısmına gönderilirdi. Burada incelenip onaylanan belgeler Sicil-i Ahval Başkanlığına gönderilirdi. Bir suretleri de özel sicillere kaydedilmek üzere daire ve vilayetlere gönderilirdi.³⁷ Osmanlı Devleti'nin bu işe verdiği önemi sicil-i ahval defterlerinin günümüze ulaşmasını sağlayan kaliteli kâğıt ve cilt seçiminden anlamak zor değildir.

³⁵ Sarıyıldız, *a.g.mad.*, C. 37, s. 135.

³⁶ Abdulkadir Gül, "Osmanlı Devleti Bürokrasisi'nde Dersimli Memurlar", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sayı: 6, 2014, s. 289.

³⁷ Gül, *a.g.m.*, s. 289.

1.4.1. Tercüme-i Hâl Varakası

Memurların memuriyete dâhil oldukları tarihten itibaren vermek zorunda oldukları öncelikli belge tercüme-i hal varakasıdır. Bu belge memurun ismini, mahlasını, şöhretini, babasının ismini, sülalesini, doğum yeri ve tarihini (Hicri ve Rumi olmak üzere), hangi okullarda eğitim aldığını, bildiği dilleri, okuduğu okulları ve icazet aldığı derslerini ve kimden icazet aldığını, çalışma hayatını; ne zaman ve nerede memuriyete başladığını, aldığı maaş, ücret ve harcırahları, aldıysa zam ve tenzilatları, nişan ve rütbesini, varsa eğer aldığı ceza, kınama, şikâyet veya mahkemeleri, milliyeti ve tabiiyetini kapsar. Görevde yükselme, nişan, ceza, görevden çıkarma, emekliye ayrılma” gibi kariyerlerindeki değişiklikler ise bağlı oldukları kurumlardan gelen yazılar olmak üzere tercüme-i hal defterlerine eklenmiştir.³⁸

Belge matbuu olarak yazılmış sorular (sual) kısmıyla beraber memura verilirdi. Memurlar kendi el yazılarıyla sorulan tüm soruları detaylı olarak (cevab bölümünde) cevaplandırırdı. Tarihlendirmelerin gün-ay-yıl olarak yazılmasına ve hem hicri hem rumi tarihin verilmesine dikkat edilirdi. Belge yetkililerce incelenerek her sayfasına kontrol edildiğine ve onaylandığına dair mühür ya da pul- mühür beraber basılırdı. Belgenin son bölümünü oluşturan mülahaza bölümü ise amirlerin bahsi geçen memur hakkındaki görüş ve düşüncelerini özet şeklinde belirtmesi için matbuu belgede yer alan bölümdür.³⁹ Bu bölümün boş bırakıldığı defterler de mevcuttur.

1.4.2. Tezkire-i Osmaniyye

İki bölümden oluşan ve memurun en temel bilgilerinin yer aldığı tablodur. İlk bölümde memurun adı, anne ve babasının adı, mensup olduğu millet, şehri (kütüğü), medenmi hali ve derecesi yer alırken; ikinci bölümde boyu, ten rengi, göz rengi ve herhangi bir bedensel engelinin bulunup bulunmadığı bilgileri yer alırdı.

1.4.3. Hizmet Cetveli

Memurun görev yaptığı tarih ve yeri, ne kadar süre görev yaptığını ve ne kadar ücret aldığını, hangi unvanları kazandığını gösteren çizelgedir.

³⁸ Mübahat S. Kütükoğlu, “Sicill-i Ahval Defterleri’ni Tamamlayan Arşiv Kayıtları”, **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**, sayı: 12, 1998, s. 141.

³⁹ Gül, **a.g.m.**, s. 290.

1.4.4. İcazetname, Şehadetname, Mezuniyet ve Ehliyetname Ruusları

Memurların eğitim ve öğretim hayatlarında başarılı oldukları dersler veya kurslar için aldıkları diplomalardır.

1.4.5. Nişan Beratları

Memurların memurlukları boyunca almış oldukları nişan veya rütbeleri gösteren belgelerdir.

1.4.6. İmtiyaz ve İhtira Beratları

Memurun kendisine veya ailesine tanınmış olan çeşitli hak veya imtiyazların kaydedildiği belgelerdir.

1.4.7. Hastalık Durum Belgeleri

Memurun başından geçen hastalıklar, hastalığa sebep olan nedenler ve eğer izin aldıysa kaç gün süreyle izin aldığının kaydının tutulduğu belgelerdir.

1.4.8. Kitap ve Makaleler

Memurun yazmış olduğu basılı yayınların veya el yazması eserlerinin kaydının tutulduğu belgelerdir.

1.4.9 Resmi Yazışmalar ile İlgili Yazılar

Memurun emeklilik işlemlerinin veya memur vefat ettikten sonra ailelerine bağlanan maaş bilgilerinin vs. memura ait resmi işlemlerin yazıldığı belgelerdir.⁴⁰

Bölüm Değerlendirmesi

İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi günümüzde Türkiye Cumhuriyeti'ne Osmanlı Devleti'nden miras kalan en önemli arşivlerden biridir. Bu arşivin oluşmasında en büyük katkı Sultan II. Abdülhamit'tir. II. Abdülhamit dönemine kadar sicil kaydı işlemleri düzenli bir şekilde yapılmıyordu. Diğer tüm kurumlarda olduğu gibi Şeyhülislamlık belgeleri de muhtelif binalarda dağınık bir şekilde bulunuyordu. Bu dönemde; 1879 yılından itibaren devlet hizmetinde çalışan memurları tanımak ve personel kayıtlarının ve maaşlarının düzenli kaydedilmesi amacıyla kurulan Sicil-i Ahval komisyonu sayesinde İlmiye sınıfına ait olan sicil defterleri ve belgeler Meşihat Binası'nda toplanarak bu mirasın bize kadar korunması sağlandı.

⁴⁰ Okulu, a.g. YLT., s. 17.

Osmnalı Devleti'nde Meşihat Arşivi düzenlemesi numaralandırarak yapılyordu. En yüksek rütbe ile numaralandırmaya başlanmıştı. Buna göre Şeyhülislam olmak üzere Kazasker, Müftü, Müderris ve Naibler vb. üst düzey yöneticilerin dosyaları bir'den başlanılarak numaralandırma sistemiyle sınıflandırılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

HÜDAVENDİĞÂR VİLAYETİ KÜTAHYA SANCAĞI

2.1 Hüdâvendigâr İsminin Kökeni

Farsçada “hudâ” (Tanrı) sözcüğüne mülkiyet ve benzerlik belirten “-vend” ile yine benzerlik, nisbet ve abartı belirten “-gâr” eklerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan hudâvendigâr “Tanrı, hâkim, hükümdar, âmir, efendi, sahip, bey” gibi anlamlara gelmektedir. Hudâvend de bu anlamlara gelmekle beraber bazılarında göre “gâr” eki zâittir ⁴¹ Bu kelimenin Farisi dünyada örnekleri bulunmakla beraber; kelimenin benzerlerine Gazneliler, Selçuklular ve Harzemşahlılar’a ait belgelerde rastlanır. Bu belgelerde “efendi, hükümdar” veya “dünyanın sahibi” manalarında kullanıldığı bilinmektedir. Ayrıca Celayirli, Akkoyunlu ve Karakoyunlular’da da “hudâvend-i a‘zam, hudâyegân-ı âlem” şeklinde rastlanır.⁴² Genelde hükümdarlar için kullanılan bu tabir özellikle üçüncü Osmanlı sultanı olan I. Murad’ın lakabı olmak suretiyle meşhur olmuştur.

Vilayet ismi olarak ise ilk defa 1402 tarihine kadar Osmanlı Devleti’nin başkentliğini yapan Bursa şehrinin, 6 Nisan 1326 (02 Cemaziyelâhir 726) tarihinde Orhan Gazi tarafından ele geçirilmesiyle, Bursa merkez alınmak üzere kullanılmıştır.⁴³

2.2. Hüdâvendigâr Vilayeti Tarihçesi

1326 yılında Orhan Gazi tarafından fethedilen Bursa, Osmanlı Devleti’nin başkenti yapıldı. 1361 tarihinden sonra, özellikle Rumeli’de fetihlerin artmış ve sancaklar üzerinde bir kontrol kurulması ihtiyacı mecburiyet haline gelmiştir. Birinci Murat lalası Şahin Paşa’yı ilk olarak Rumeli Beylerbeyi tayin⁴⁴ etmesiyle de vilayet (eyalet) sisteminin ilk adımı atılmış oldu. Eyaletlerin sancaklardan sancakların ise kazalardan oluştuğu bu sistemde, eyaletlerin sınırları sürekli aynı kalmamış; zamanla bu eyaletlere sancak ekleme yoluyla genişletme veya eyaleti bölmek yoluyla daraltma uygulanmıştır. Yeni fethedilip kurulan sancaklar birleştirilmiş ve başlarına beylerbeyi

⁴¹ Atilla Çetin, “Hudâvendigâr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yay., İstanbul 1998, C.18, s. 285.

⁴² Çetin, *a.g.mad.*, C. 18, s. 285.

⁴³ Özer Ergenç, *16. Yüzyılın Sonlarında Bursa*, TTK. Yay., Ankara 2006, s. 119.

⁴⁴ İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara 2008, s. 251.

tain edilip bir eyalete dönüştürülmüştür.⁴⁵ 1520-1530 yıllarının tahrirndeferleri incelendiğinde bütün sancakta yirmi iki şehir ve kasaba, 1966 köy bulunuyordu.⁴⁶ Uzun süre ciddi bir değişim geçirmeyen vilayet XIX. yüzyılda II. Mahmud dönemi ıslahatlarından nasibini almış, yapılan geniş çaplı idari düzenlemeden bir hayli etkilenmiştir.

1836 yılına kadar Anadolu Vilayeti sınırları içerisinde yer alan ve idari bakımdan da ona bağlı olan Hüdâvendigâr Vilayeti, bu tarihte yapılan yeni bir düzenleme sonucunda alınan kararlar doğrultusunda kurulan birçok yeni eyaletten birisi olmuştur. Hüdâvendigâr, Kocaeli, Bolu, Karesi, Eskişehir sancakları "*Redif-i Hassa-i Hüdâvendigâr Müşirliği*" adıyla birleştirilmiş ve müşirliği Hassa Müşirlerinden Kaptan-ı derya Ahmet Fevzi Paşa'ya verilmiştir.⁴⁷

1850'de Hüdâvendigâr Vilayeti; Karahisar-ı sahib (Afyon), Kütahya, Ertuğrul (Bilecik), Hüdâvendigâr (Bursa), Erdek, Biga, Karesi, Ayvalık sancaklarından oluşuyordu.⁴⁸ 1865' de Hüdâvendigâr Eyaleti'ne, Bursa, Karesi, Koca-ili (Kocaeli), Kütahya, Karahisar sancakları bağlı olup valilik makamı Bursa' da bulunuyordu. Valinin bulunduğu yere aynı zamanda "Paşa Sancağı" adı da verilmişti.⁴⁹ 1892'ye geldiğimizde vilayetin kaza, köy ve nüfus sayılarının artışına rağmen sancak sayılarının azaltıldığına rastlıyoruz. Bu tarihlerde Hüdâvendigâr Vilayeti'nde beş sancak (Bursa, Ertuğrul, Kütahya, Karesi, Karahisar) vilayette yirmi dört kaza, otuz beş nahiye ve 3059 köy olduğu bilinmektedir.⁵⁰ I. Dünya Savaşı yıllarında giderek küçülen vilayetimiz, Cumhuriyetten sonra sadece Bursa ve çevresiyle sınırlı kalmıştır. Cumhuriyet'ten sonra başlarda Bursa'ya Hüdâvendigâr dense de zamanla bu ismi kaybetmiş ve haritalarımızda bir il ismi olarak kalmayı başaramamıştır. Hüdâvendigâr Vilayeti'yle ilgili tarihi bilgilere adına yazılan toplam otuz altı salnameden faydalanarak ulaşabiliyoruz.

⁴⁵ Ortaylı, **a.g.e.**, s. 252.

⁴⁶ Feridun Emecen, **a.g.mad.**, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 18, TDV Yay., İstanbul 1998, s. 286.

⁴⁷ Emre Satıcı, **19. Yüzyılda Hüdavendigâr Eyaleti** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi SBE., Ankara 2008, s. 17.

⁴⁸ Emecen, **a.g.mad.**, C. 18, s. 286.

⁴⁹ Mefail Hızlı, "Hüdavendigâr Vilayeti İmâr Faaliyetleri Defteri (1307-1309 / 1891-1893)", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sayı: 5, 1993, s. 234.

⁵⁰ Emecen, **a.g.mad.**, C.18, s. 286.

2.3. Hüdâvendigâr Vilayeti'nin Genel Özellikleri

Hüdâvendigâr Vilayeti'nin sınırları tarih içerisinde değişikliklere uğramasına rağmen genel itibariyle Hüdâvendigâr (Bursa), Ertuğrul (Bilecik), Germiyan veya Kütahya, Karahisar-ı Sahip (Afyon) olmak üzere dört tane mutasarrıflıktan oluşmaktaydı.⁵¹ Coğrafi alan olarak Güney Marmara, Orta Sakarya havzası, Kuzey Ege ile İç Anadolu'nun Kuzeybatı bölümlerinde bulunan ve aralarında bölgesel bir bütünlük göstermeyen birçok kazayı kapsamaktaydı.⁵² Birçok araştırmacı bu vilayetin bölgesel bütünlük sağlanamamasının sebebini idari olarak merkeze çok yakın olmasına ve ilk fethedilen topraklar üzerinde bulunduğu için yerleşik bir takım sistemlerin bozulmasının göze alınamamasına bağlamışlardır. En belirgin görüş birliği ise Bursa'nın vilayetin en önemli şehri olması, başkentliğini kaybetmesine rağmen tarihi ve merkeze yakınlığı dolayısıyla hiçbir zaman önemini kaybetmemesi üzerinde olmuştur.

Vilayetin yüzölçümü, Karesi mutasarrıflığı dâhil edilip hesaplandığı zaman 55 bin km²'ye eşitti. Nüfusunun 1 milyon 250 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bunlardan 60 bin civarında Rum ve 30 bin civarında Ermeni ve kalan büyük çoğunluk ise Müslüman ve Türk'tü.⁵³

500 civarında gemi istiabına kâfi olan Gemlik körfezine sahip olması ekonomik güçlerinden biridir. Arazi çok fazla ağaçlı alan, birçok önemli dağ, ova, akarsu ve göllerle doğal bakımdan zengindir. Bunlar içerisinde Keşiş (Olimp) dağı, Katırlı dağları, Burucin dağları, Samanlı dağları, Emir dağı, Murat dağı ve dağların arasında sayarken; Sakarya nehri, Porsuk çayı, Bursa ovasını sulayan Nilüfer çayı, Abolonya, Eber, İznik ve Simv göllerini ise bölgenin önemli su kaynakları içerisinde zikretmek mümkündür.⁵⁴

Doğal kaynaklar bakımından zengin olması ve merkeze yakınlığı dolayısıyla Hüdâvendigâr Vilayeti tarım ve sanayi yönünden de Anadolu'nun diğer vilayetlerini

⁵¹ Ramazan Özey, "Hüdâvendigâr Vilayeti, Karesi ve Biga Mutasarrıflıkları", **Marmara Coğrafya Dergisi**, sayı:7, 2003, s. 4.

⁵² Satıcı, **19. Yüzyılda Hüdavendigâr Eyaleti**, 19.

⁵³ Özey, "Hüdâvendigâr Vilayeti, Karesi ve Biga Mutasarrıflıkları", 2.

⁵⁴ Özey, "Hüdâvendigâr Vilayeti, Karesi ve Biga Mutasarrıflıkları", 3.

geride bırakıyordu. Coğrafi konumu sebebiyle pek çok tarım ürünü elde edilebildiğini ve dağıtımını rahatlıkla sağlandığını söylemek mümkündür.

Sanayisi Osmanlı Devleti'nin en ileri sanayisine sahip olan vilayetlerdendir. Bursa ve Bilecik gibi önemli merkezlerinde ülkede örneği olmayan ipek fabrikaları vardır ve ülkenin en iyi ipekleri burada imal edilmeye çalışılır. Bursa ipeği, Bursa havlusu veya Bursa hamam takımı çevre vilayetlere ün salmıştır. Kütahya da çini fabrikasına sahiptir ve ülkenin en iyi çinileri buradan çıkar. Tüm bu sanayi ürünlerinin ihracatı ülkenin dört bir yanına İzmir yolu ile yapılır.⁵⁵

2.4. Kütahya Sancağı Tarihi ve Genel Özellikleri

Şehrin uzandığı tarihi altyapıyı görmemizde bize yardımcı olan Kütahya Arkeoloji Müzesi'ne bakarsak; şehrin Paleolitik, Kalkolitik, Eski Tunç dönemleri, Hitit, Frig devletleri, Hellenistik, Bizans, Roma imparatorlukları, Selçuklu, Germiyan, Osmanlı devletleri ve son olarak da Türkiye Cumhuriyeti'nin mirasına sahip olduğunu söyleyebiliriz. M.Ö.12.yüzyılın sonlarında Anadolu'ya göç eden Frigler, Hititleri ortadan kaldırarak bölgeye hâkim olduklarında Kütahya'da siyasi egemenlik adına kurulan ilk yerleşimi Frigyalılar gerçekleştirmiştir. Strabon burayı Frigya'nın önemli şehirleri arasında sayar⁵⁶ve ünlü masalcı Ezop 'un doğum yeri olarak burayı işaret eder.⁵⁷Anadolu'ya Selçuklu akınları başlayana kadar sırasıyla Lidyalılar, Persler, Makedonyalılar, Britanya, Bergama, Roma ve Bizans hâkimiyetine girmiştir.⁵⁸Bizans döneminde psikoposluk haline gelen Kütahya'da Bizans Dönemi'ne ait az da olsa mimari esere rastlamak mümkündür. (Kütahya Kalesi)⁵⁹ Malazgirt'ten sonra Anadolu'nun neredeyse tamamıyla beraber Kütahya da Süleyman Şah tarafından 1080 yılı civarlarında fethedilmiştir. Eskişehir Savaşı'na kadar (1097) Selçuklularda kalmıştır. 12. yüzyılın ortalarında Anadolu'da Bizans topraklarının hududunda yer

⁵⁵ Özey, “Hüdâvendigâr Vilayeti, Karesi ve Biga Mutasarrıflıkları”, 3, 4.

⁵⁶ Mustafa Çelik Varlık, “Kütahya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yay. 2002), 26: 580.

⁵⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Bizans ve SelçukiylerleGermiyan ve Osman Oğulları Zamanında Kütahya Şehri*, (İstanbul: İstanbul Devlet Matbaası, 1932), 7.

⁵⁸ Uzunçarşılı, *Bizans ve SelçukiylerleGermiyan ve Osman Oğulları Zamanında Kütahya Şehri*, 7.

⁵⁹ Uzunçarşılı, *Bizans ve SelçukiylerleGermiyan ve Osman Oğulları Zamanında Kütahya Şehri*, 7.

aldığı için bu yöredeki Türkmenler'in başlıca hedefi haline gelmiştir. Miryokefalon Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasının (1176) ardından şehre yapılan saldırılar daha da şiddetlenmiş ve İmparator 1. Manuel'in ölümünden sonra tamamen Selçuklular'ın kontrolü altına girmiştir.⁶⁰ Beylikler Dönemi'nde Germiyanogullarının himayesine giren Kütahya (1300), Germiyanogulları Bey'i Süleyman Şah'ın Osmanogullarıyla akrabalık kurma isteği doğrultusunda Osmanlı Devleti'ne çeyiz olarak verilen topraklardan biri olmuştur. 1381 yılında yapılan düğünde Süleyman Şah, kızı Devlet Hatun'u Sultan I. Murad ile evlendirmiştir.⁶¹

Osmanlı'nın yaşadığı fetret devri Kütahya şehrini de etkilemiştir. Siyasi birliği bozulan Osmanlı Devleti birçok toprakta olduğu gibi Kütahya üzerinde de hâkimiyetini kaybetmiştir. Germiyanoglu Yakub Bey bu dönemde Çelebi Mehmed'in tarafında yer alınca Karamanogulları da Germiyan topraklarına girerek Kütahya'yı kuşatıp ele geçirmiştir.⁶² Yakub Bey Çelebi Mehmed'in yardımıyla topraklarını geri alsa da oğlu olmadığından Kütahya ve çevresini II. Murad'a bırakmıştır. Bu zamandan sonra Kütahya Şahkulu isyanı, Celali isyanları, Kavalalı isyanı gibi önemli olayları atlatırsa da XX. yüzyıla kadar ciddi bir işgale uğramamış ve Osmanlı toprakları içerisinde önemli bir merkez olarak varlığını sürdürmüştür.

XX. yüzyıla geldiğimizde Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ardından İngilizler demir yollarını denetlemek mazeretiyle Eskişehir ve Kütahya'yı denetim altına alınca 1919'da bu bölgede bir Kuvâ-yi Milliye birliği kurularak şehir himaye edildi.⁶³

Yunan ordusu 21 Temmuz 1921'de Kütahya'ya girerek bir seneden fazla süre bu toprakları işgal etti. Bu işgale ve Kütahya'da oluşturulan savaş konseyine komutanlık eden komutan ise Yunan Kralı Konstantinos'un kendisiydi (28 Temmuz 1921). Afyon'da başlayan Büyük Taarruz'un sabahında (26 Ağustos 1922), Yunan ordusunun direnişi hızla kırıldı ve 30 Ağustos günü ise Yunan kuvvetlerinin yakıp yıktığı Kütahya kurtarıldı.⁶⁴

⁶⁰ Varlık, “Kütahya”, 26: 580.

⁶¹ Varlık, “Kütahya”, 26: 580.

⁶² Varlık, “Kütahya”, 26: 580.

⁶³ Uzunçarşılı, *Bizans ve Selçuklularla Germiyan ve Osman Oğulları Zamanında Kütahya Şehri*, 180-199

⁶⁴ Varlık, “Kütahya”, 26: 580.

Kütahya'nın ismi şehrin eski ismi olan "Kotiaaion"dan (Kotiaion, Cotyeium, Cotyeum, Cotyaium) geldiğini⁶⁵ dönemin sikkelerine bakarak söyleyebiliyoruz. Bugün Türkiye'nin önemli illerinden biri olarak varlığını devam ettirmekte olan Kütahya; Altıntaş, Aslanapa, Çavdarhisar, Domaniç, Dumlupınar, Emet, Gediz, Pazarlar, Şaphane, Hisarcık, Simav ve Tavşanlı ilçelerinden oluşur. 1927 sayımında 17 bin 266 olarak tespit edilen⁶⁶ nüfusuna karşı 2018 yılı nüfus sayımlarına göre Kütahya'nın nüfusu 577 bin 941'dir.⁶⁷ Kütahya Valiliği'nin güncel resmi sitesine göre Kütahya'nın genel özellikleri şöyledir:

"Kütahya'nın Jeolojik bakımından oluşumu çok eskilere dayanmaktadır. I. Jeolojik zaman ve III. Jeolojik zamanda bugünkü şeklini almıştır. Bu devirlerde çökmelere, yer yer volkanizmaya ve kıvrımalara uğramıştır. Kıvrılmaya dayanamayan tabakalar kırılarak fay hatlarını oluşturmuştur. Kütahya il merkezi ve doğusu II. derece deprem kuşağı, merkezin batısında yer alan ilçeler I. derece deprem kuşağı içerisinde yer almaktadır. Bu fay hatlarının sonucu olarak, ilimiz yeraltı sıcak suları bakımından güçlü bir potansiyele sahiptir. Kütahya ilinin arazi yapısında kireç taşı, kil, kum taşı tabakaları oldukça yaygındır. İlimizin jeolojik yapısını oluşturan yer katmanları daha çok yatay ve yataya yakın şekilde sıralanmıştır.

Kütahya, Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu Bölümü'nde yer alır. İç Anadolu Bölgesi ile denize kıyısı olan Ege Bölümü arasında geçiş alanıdır. Kütahya ili, 38 derece 70 dakika ve 39 derece 80 dakika kuzey enlemleri ile 29 derece 00 dakika ve 30 derece 30 dakika doğu boylamları arasındadır. İlimiz 11.875 km²'lik yüzölçümüyle Türkiye topraklarının yaklaşık %1,5'ni kaplamaktadır. Kütahya, kuzeyinde Bursa, kuzeydoğusunda Bilecik, doğusunda Eskişehir ve Afyon, güneyinde Uşak, batısında Manisa ve Balıkesir illerimizle çevrilidir.

Kütahya ilinde ortalama yükselti 1.200 metredir. Dağların ve platoların ağırlıkta olduğu ilimizde yeryüzü şekillerinin %57,5'ini dağlar, %11 'ini ovalar, %31,5'ini platolar oluşturmaktadır. Kütahya tek kütleli dağlardan ve sıradağlardan oluşan yeryüzü şekillerinden ibaret değildir. Dağların uzanış biçimleri sistematik dağılışı göstermez. Kütahya; kuzeydoğusunda Türkmen Dağı, batısında Karlık Tepe,

⁶⁵ Varlık, "Kütahya", 26: 580.

⁶⁶ Varlık, "Kütahya", 26: 583.

⁶⁷ <https://www.iha.com.tr/kutahya-haberleri/kutahyanin-nufusu-577-bin-941-2220107> (24.07.2019)

kuzeybatısında Eğrigöz Dağı, güneybatısında Şaphane Dağı, güneyinde Murat Dağı ile çevrilidir. İlin önemli ovaları, Kütahya Ovası, Yoncalı Ovası, Köprüören Ovası, Aslanapa Ovası, Altıntaş Ovası, Tavşanlı Ovası, Örencik Ovası ve Simav Ovasıdır. Akarsuları: Felent Çayı, Porsuk Çayı, Murat Çayı, Kureyşler Deresi, Kokar Çayı, Avşar Deresi, Gediz Çayı, Emet Çayı, Bedir Deresi, Tavşanlı Çayı, Simav Çayı, Kocaçay'dır. İlin tek doğal gölü Simav Gölü; baraj gölleri ise Porsuk, Enne, Kayaboğazı, Söğüt ve Çavdarhisar baraj gölleridir. Göletler; Pazarlar, Çalköy, Belkavak, Sofular, Karagür, Çerte ve Kuruçay göletleridir.

Kütahya ili; Ege Bölgesi'nde yer almasına rağmen, denizden uzaklık ve yükseltiye bağlı olarak iklimi kıyı Ege'den daha farklıdır. Kütahya ve çevresinin iklimi Ege, Marmara ve İç Anadolu Bölgeleri arasında bir geçiş tipidir. İklım ve sıcaklık şartları bakımından, her üç bölgenin özelliklerini taşır. Sıcaklık şartları İç Anadolu, yağış şartları Marmara Bölgesi tesiri altındadır.

İlimizde yer alan doğal bitki örtüsü Akdeniz, Karadeniz ve İç Anadolu bölgelerinin özelliklerini taşır. Kütahya'da kuru ormanlar çoğunluktadır. Bunu bozkır bitki toplulukları takip etmektedir. İlimiz ormanları, daha çok dağ eteklerindeki platolarda yer alır. Yerleşim birimlerine yakın ormanlık alanlar çeşitli amaçlarla bilinçsizce tahrip edilmiştir. Bu oran %2-3 civarındadır. Kütahya 1.279.000.000 hektarlık yüzölçümüne sahip olup bu alanın 611.592.000 hektarlık bölümü, orman sahasıdır. Sevinerek söyleyebiliriz ki, ilimizin %52,97'sini ormanlık alanlar oluşturmaktadır. Orman alanlarımızın 296.464.000 'lik hektarı, %48'lik ekonomik değeri olan verimli ormanları oluşturur. Geri kalan kısmı ise, bozuk orman özelliği taşır. %48 karaçam, %5 kızılçam, %1 kayın %14 meşe (Baltalık), %6 ardıç, %25 karışık orman, %1 sedir, kızılağaç, kestane, Kavak, köknardan ibarettir. Kütahya'da orman altı alanlarında toprak şartlarından dolayı bozkır bitki örtüsü hâkimdir. Bozkır bitkileri içerisinde gelincik, yavşan, kuzukulağı, çobançantası, aslanağzı gibi doğal bitkiler yer almaktadır.”⁶⁸

⁶⁸ T.C. Kütahya Valiliği, Kütahya İlinin Genel Özellikleri, erişim: 17 Kasım 2018, <http://www.kutahya.gov.tr/sehrimiz>

Kendine has çinileriyle meşhur olan şehrimizde çiniciliğin Germiyanogulları döneminde başladığı düşünülmektedir.⁶⁹ Cumhuriyet Dönemi'nin başlarında pek parlak olmayan çiniciliğin asıl gelişimi 1974'te 210.000 TL sermayeli Sınırlı Sorumlu Kütahya Çiniciliğini Kalkındırma Küçük Sanat Kooperatifi'nin kurulmasıyla olmuştur. 1978 yılında ise çinicilik sanayinin ihtiyaç duyduğu hammaddeleri temin etmek ve ortaklarına günün gereklerine uygun çağdaş ve teknik konulara sahip birer işyeri 76 sağlamak amacıyla S.S. Çinikoop Kütahya Çiniciliği Küçük Sanayi Sitesi Yapı Kooperatifi kurulmuştur. Farklı tüzel kişiliklere sahip olan bu kooperatiflerin her ikisi de aynı ortaklar tarafından, aynı amaçları gerçekleştirmek için kurulmuştur. Böylece çinicilerin birlik olmalarının ilk somut örneği ortaya çıkmıştır.⁷⁰ Günümüzde irili ufaklı yaklaşık 500 işletmenin var olduğu ve bu zenginliğin şehirde yaklaşık 5000 kişiye iş olanağı sağladığı saptanmıştır.⁷¹ Sadece bu çinilerin imaline özel yapılmış 12 fabrika vardır.⁷²

Ayrıca şehirde turizm de hala gelişmekte olan ekonomik ve kültürel alanlardan birisidir. Gerek tarihi gerek çinisi gerekse termal su kaynakları bakımından zenginliği bu alanda gelişmesine olanak sağlamıştır. Termal su kaynakları nedeniyle özellikle kış turizminde Türkiye'nin en önemli şehirlerinden biri haline gelmiştir. Frigyalılara kadar dayanan tarihi sebebiyle ise yerli ve yabancı turistlerimize inanılmaz bir kültür turizmi deneyimi yaşatmaya devam etmektedir.

Evliya Çelebi Osmanlı Devleti'nin önemli beldelerini gezip görmüş, zamanına göre açık ve sürükleyici bir dille hatta yer yer eğlenceli bir üslupla gördüğü yerleri kaleme almıştır. Sadece gezi rehberi olmayan Seyahatname'de; hikâyeler, menkıbeler, rivayetler, temsiller, türküler, mani, halk şiirleri, mitoloji, masal, ağız farklılıkları, halk oyunları, giyim-kuşam, eğlence, komşuluk ilişkileri, ekonomik durum, idarî yapı,

⁶⁹ Hilmi Yurdakul, Ali İssi, "Kütahya Çiniciliği ve Günümüzdeki Sorunları", **Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi**, 3 (2002): 75.

⁷⁰ Yurdakul, İslî, "Kütahya Çiniciliği ve Günümüzdeki Sorunları", 76, 77.

⁷¹ Yurdakul, İslî, "Kütahya Çiniciliği ve Günümüzdeki Sorunları", 77.

⁷² Özey, "Hüdâvendigâr Vilayeti, Karesi ve Biga Mutasarrıflıkları", 7.

inançlar, yaşam biçimleri, adetler, toplumsal yapı, sanat ve zanaatlar, zevkler, nüfus, dil, etnik yapı vs.yer alan şeyler arasındadır.⁷³

Evliya Çelebi Kütahya'ya şöyle veda etmiştir: “*Hanemiz sahibi Osman Süleyman Paşazade kasrına târîh güfte etdiğimiz için yüz guruş ve bir kat esvâb ve bir seyishâne ve gulâm refiklerime onar guruş ihsan edüp cümle ahibbâ ve dostân-ı Kütâhiyye ile vedâlaşup hâne sahibimiz beğ efendi hakîri göndere gitmeğe esb-süvâr olup nice a'yân ile Kütâhiyye'den cânib-i şimale nehr-i Felend'i ubûr edüp bir sâ'atde*”

74

Bölüm Değerlendirmesi

Tezimize konu olan 1850-1923 tarihleri arası da dâhil olmak üzere son üç asrı hep devlet sisteminde sorunların çıktığı ve büyüdüğü, sorunların çözümü veya ıslahına çalışıldığı, yani Osmanlı Devleti'nin son dönemi olarak adlandırabileceğimiz bir zaman aralığıdır. Bu dönemde Osmanlı Devleti daha uzun süre ayakta kalabilmek ve yenisünya düzeninde yerini alabilmek için büyük bir çaba içerisinde girmiş ve bunu başarabilmek için yüzünü Batı'ya dönmüştür. Devlet içinde de eğitimden sağlığa, askerlikten vergi sistemine, bürokrasiden günlük hayata kadar neredeyse hayatın her alanında değişim ve reforma gidilmiştir. Avrupa'da uygulanmakta olan sistemlerden kendi devlet sisteminin içerisinde uyarlanmaya müsait olanları ve soruna cevap verecek olanları uyarlamaya çalışmıştır. Bu değişimler genelde baştan ayağa doğru olmak üzere olup İstanbul'da başlayarak devletin çeşitli eyaletlerine yayılmıştır.⁷⁵

Hüdavendigar eyaleti Osmanlı eyaletleri içerisinde Devlet merkezine yakın olması, eğitim ve öğretim alanında başarı düzeyi yüksek kazaların içerisinde bulunması sebebiyle en önemli eyaletlerden birisidir. Bu sebeple 19.yy'da yapılan tüm ıslahatlardan en önce etkilenen eyaletlerin başında gelmiştir. Tanzimat Dönemi'nden itibaren de yapılan ıslahat ve değişiklikler kolaylıkla bu eyalette uygulamaya konmuş ve diğer eyaletlere nazaran kolaylıkla yapılabilmektedir. Kütahya kazası ise gerek tarihi

⁷³ Ejder Okumuş, “Evliya Çelebi Kütahya'da”, **DEÜİFD (Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi)**, 26 (2007): 88.

⁷⁴ Haz. Dr. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Prof. Dr. Robert Dankoff, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, (İstanbul: Yapı Kredi Yay.2005), 17, 18.

⁷⁵ Abdullah Saydam, “**Yenileşme Döneminde Osmanlı Toplumunu**”, 7 (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları,2002), 533

gerek topraklarından çıkardığı âlimler ile Osmanlı Devleti için her zaman önemli bir kaza olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEŞİHAT BELGELERİNE GÖRE KÜTAHYA HÜDÂVENDİĞÂR ULEMASI

3.1. Abdullah Efendi

Abdullah Efendi, Şevkiye Hanım ve Hüseyin ağanın oğludur. 1879 yılında Kütahya'nın Ahi Evran mahallesinde dünyaya geldi. Lala Hasan Paşa mahallesinde bulunan sıbyan mektebinde Kur'an-ı Kerim eğitime başlamış olsa da küçük yaşta aşçılığa merak saldığı için eğitime yalnızca bir sene devam etmiştir. 1902 yılında askerliğini Edirne'de yaptıktan sonra memleketi Kütahya'ya dönerek muhırbaşı olarak göreve başladı. Temiz bir görev geçmişine sahip olan Abdullah Efendi'nin uzun bir medrese geçmişi olmadığından kaleme aldığı eseri yoktur. Evli değildir.

*Tercüme-i Hâl Varakası*⁷⁶

Me'murîn ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i Âliyyenin tercüme-i hallerinin tahrîrine mahsus varakadır.

Kıymeti On Guruştur.

Sual	Cevab
1)Sâhib-i tercümenin kendisiyle pederinin ismi ve mahlası ve şöhreti ve lâkabı ve gerek kendisi ve gerek pederinin ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı veyahut şöhretiyle mi yâd olduğu ve kendisi ve babası bey midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve babası	İsmi Abdullah şöhretim Kerrâz Ali oğlu Devlet-i Aliyye teb'asından pederimin ismi Hüseyin olub elyevm berhayatdır. Ma'ruf bir sülaleye mensub olmayıb mârruu'z-zikr şöhretle yâd olunur.

⁷⁶ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, Sicill-i Ahval Dosyaları, nr. 2046.150/21/1

<i>me'murînden ise son me'muriyet ve rütbesi ve değil ise hangi sınıftandır ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'iyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf bir sülâleye mensûb mudur?</i>	
<i>2)Mahall ve târîh-i vilâdeti: Seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâm-ı tasrîh olunarak gösterilmelidir.</i>	Bin iki yüz doksan beş seneyi mâliyesi tarafında Kütahya kazasına Âhi Evran mahallesinde tevellüd etmişim.
<i>3)Hangi memleket ve mekteplerde ve hangi ilim ve fen ve san'at ve lisânları ne dereceye kadar tahsîl eylediği ve şehâdetnâme ve tasdiknâme ve icâzetnâme alıp almadığı ve hangi lisânlarla kitâbet veyahut yalnız tekellüm ettiği beyân olunmalıdır. Ancak tekellüm ve kitâbetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lûgatini âdî bilmekle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet ederim denilmeyip okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâir olduğu ve hangi târîhde ve nerede tab' ve neşr olduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'iiye</i>	Bin üç yüz iki seneyi maliyesinde yedi yaşında olduğum halde Kütahya'nın Lala Hasan Paşa mahallesinde vaki' olan sıbyan mektebine duhul iderek Kur'an-ı Kerim kıraatine ancak bir sene devam iderek sıbyan mektebi tezkireden çıkıp aşçılık sana'tına girerek ismime kur'a isabet edinceye değin sanat mezkûrede kemâl sadâketle hizmet eyledim.

<i>vesâireye dâir bâberât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde hangi fen ve san'ata dâir hangi şeyi ve nerede ve hangi târîhde ihtirâ etmiştir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise hangi mahalden verilmiştir ve hangi me'muriyete dâir ve o me'muriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve târîh ve numerası nedir gösterilmelidir.</i>	
---	--

4)Hizmet-i devlete hangi târîhte ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi veyahut mülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ondan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'muriyet sûretleriyle hangi me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma'âş ve yâ ma'âşa mukâbil ve yahut fevkalâde harcırâh ve yevmiye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu'ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlât vukû' bulmuştur ve her bir hizmet ve me'muriyette hangi târîhte işine mübâşeret etmiş ve ma'âşını istîfâya başlamış ve hangi târîhde iş başından ayrılıp hangi târîhe kadar ve ne miktâr ma'âş almıştır ve kezaik sırasıyla hangi rütbe ve nişanlara ve ne sebeplerle nâil olmuştur ve hizmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar bazen açıkta kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne miktâr imtidâd etmiş ve o müddette ma'zûliyet ma'âşı almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebî nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble hangi devletin hangi nişanını almıştır ve bunun kabûl ve	Bin üç yüz on sekiz seneyi mâliyesinde ism-i Fer'iyye isabetleri hidmet-i askeriyyemi ifâ itmekçün ikinci ordu-yı hümâyûnun yetmiş sekizinci alayının dördüncü taburunun birinci bölüğü efradından bulunduğum halde Edirne'ye andan Mustafa Paşayı ve ondan kırk mürebbiyeye girüb orada ikmâl-i müddet vazife ile bin üç yüz yirmi üç seneyi maliyesinde memleketime avdet eyledim. Ve ba'dehu bir müddet de Kütahya diyârında ta'yin ve hizmet iderek ondan sonra Kütahya mahkeme-i şeriyyesi Muhzırbaşılık hıdmetii mahalli olduğundan hizmet mezkûrenin üç yüz yirmi yedi seneyi hicriyesi şehri Ramazan-ı Şerif'in üçüncü günü ta'yin ve hizmet-i bende-gânemi bed' ve meaşeret ol babdaki ma'lumat-ı mahsusasına tevfikân aidatla ifâyı vazife etmekte iken bin üç yüz yirmi beş seneyi maliyesinin şehri Kanun-i Sanisinin on birinci gününden bala itibaren icra buyrulan tenbihât neticesinde yüz elli kuruş maaşla tez vazife aldım. Ve ol vakitten beri hidmet-i mezkûremde sıdka sadakat ve hüsn-ü ifayî hidmetiyle meşgul olmaktayım.
---	---

<i>ta 'lîki hakkında hangi tarihte irade-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref müte'allik buyrulmuştur ve hizmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hizmetinde ve ne kadar müddet bulunmuştur ve ondan ne sebeble ayrılmıştır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti hangi mahalde imrâr eylemiştir buraları seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliye târihlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrîhiyle tahrîr olunmalıdır. Şâyet sâhib-i tercümenin işbu târihleri tamamıyla mazbûtî değil ise takriben falan senenin falan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirinde ibâresiyle iktifâ kılınır. Bunlara dâir yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve varsa neden ibâret ettiği tasrîh olunmalıdır.</i>	
--	--

5) Hizmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû‘ bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve neticesine olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ‘ idilmiştir ve aradaki eyyâm ma'âşî nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice virmiştir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır? İhtâr Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâbhânelerine terkîm olunduktan sonra zîrine beş gurusluk bir pul yapışdırılıp tanzim olunduğı sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangî mahalde yazıldığıının ve müstahdem bulunduğu esnâda ise me'mûriyet-i hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrihiyle	Şeriyyeyi karar aliyyede bir güne da'va ve şikâyet vaki' olmamıştır ve iş bu tahrir olunan tercüme-i hal varakasında bende-gâneme ihrac olunan tezkire Osmaniyyem rabten arz ve takdim kılınmış olmağın Ol babda emr-i ferman men lehül emrindir. Pul 6 Receb 328 ve 20 Temmuz 326 Kütahya Âhi Evran mahallesi sâkinlerinden olub elyevm Kütahya Mahkeme-i Şeriyye Muhzırı Abdullah Mühür Münderecatı tasdik olunur. 20 Temmuz 326 Naib-i Kütahya Mühür
--	--

<i>imzâsı vaz' olundukdan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashihi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-idikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destiyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ita'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak sûretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunmak üzere asıllarının iş bu varakaya rabt olunması lâzım gelir.</i>	
<i>Mülâhazât</i>	

*Tezkire-i Osmaniye Sureti*⁷⁷

DEVLET-İ OSMANİYYE TEZKİRESİDİR

İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli İkameti	Vâlidesi İsmiyle Mahalli İkameti	Tarihi ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve Sıfat ve Hizmeti ve İntihab Salâhiyeti	Müte'ehhil Ve zevcesi müte'addid olub olmadığı	Derecat ve Sınıf-1 Askeriyesi
Kiraz Ali Oğlu Abdullah	Hüseyin	Şevkiyye Hatice	1290 Kütahya	İslam		Bir zevcesi yoktur	

Eşgali	Sicill-i Nüfusa Kayd olunan Mahalli
--------	-------------------------------------

⁷⁷ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2046.150/21/2

Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika-i Sabitesi	Viladeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zokağı	Mesken Numarası	Nev'i Meskeni
				Hüdâvendigâr	Kütahya	Âhi Evrân Mahallesi		52/2	Hâne

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Abdullah devlet-i aliyyenin tabi'iyetini haiz olup ol suretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir işbu tezkere i'ta kılındı.

Fi 16 Haziran 323

Me'mur Naibi
Umur-u

Muhammed Asım

Hüdâvendigâr Vilayeti

Nüfus Nezaret-i

Nezaret-i

Dâhiliye

Fi 20 Temmuz 325

Aslına mutabık olmuştur.

Pul

Mühür

3.2. Çalızâde Mehmed Halid Efendi

1868 yılında Kütahya’da doğmuş olup Mehmed Âsım Efendi ve Refiye Hanım’ın oğludur. Eğitim hayatına Hacı Hamdi Efendi mektebinde başlayarak Kur’an eğitimini tamamlamış ve ilk icazetnamesini buradan almıştır. 1877 yılında Erzurumi Hacı Şerif Ağa dairesindeki Kalafatçızade Hafız Seyit Efendi Hocadan Arapça dilbilgisive Farsça, mantık, isogaci ve fıkıh eğitimi almıştır. Bunun yanı sıra Hatt-ı Rika sanatıyla ilgilenmiş ve bunun eğitimi için de zaman harcamıştır. Eğitim hayatına 1890 yılında başladığı Küçük Osman Efendi medresesinde devam etmiş burada da İslami ilimler okumuştur. Bu arada hafızlığını tamamlayan Mehmed Halid Efendi 1902 yılında Ağârîzade Mehmed Efendi’den ve Abdulfettahzade hafız Ahmed Hoca Efendinin ders halkasından ilm-i meani, tefsir, usul-u fıkıh, hikmet, kelam eğitimi alarak buradan da icazetnamesini almıştır. Uzun süren eğitim hayatına Erzurumi Hacı Şerif Ağa medresesine bir medrese talebesi olarak tamamlamıştır ve bundan sonra da iş hayatına geçiş yapmıştır.

Vekâleten dini ilimler öğretmenliği ile öğretmenlik mesleğine başlamıştır. Bir sene sonra ise Arapça öğretmeni olarak resmi görevine Kütahya i’dadi mektebinde devam etmiş ve bir seneden sonra daimi öğretmen olarak görev yerinde kalmaya devam etmiştir. 1916 senesinde müsevvidlik mesleğini (Müsvedde yapmak, ilk nüshaları yazmak, temize çekilecek olan yazıyı yazmak) de tecrübe eden Mehmed Halid Efendi temiz bir iş hayatına sahip olup hiç evlenmemiştir.

*Tercüme-i Hâl Varakası*⁷⁸

Me’murîn ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i Âliyyenin tercüme-i hallerinin tahrîrine mahsus varakadır.

Kıymeti On Guruştur.

Sual	Cevab
------	-------

⁷⁸ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2046.150/21/1

<i>1-Tercüme-i hâl sahibinin ismi ve mahlası ve şöhreti ve lakabı, bir sülale-i ma'rufaya mensub ise keyfiyet tesbiti, mezhebi, ecnebi ise taabiyeti, pederinin ismi ve mesleği ve şöhreti</i>	İsmim Mehmed Halid şöhretim Çalıkzâde devlet-i âliye tebasıdanım. Pederimin ismi Mehmed Âsım olub hâl-i hayatında zirâicilik ile iştigal eder olduğu şimdi ise vefat ettiği ve ma'ruf bir sülaleye mensub olmamakla sâlifü'z-zikr şöhretiyle yâd olunurum. Bin iki yüz seksen beş seneyi kamerisi Recebin birinci ve bin iki yüz seksen dört sene-i rumisi Teşri' Saninin on ikinci pazartesi günü Kütahya kazasının meydan mahallesinde tevellüd etmişimdir.
<i>2- Tarih ve Mahalli Vilâdeti</i>	
<i>3-Memâlik-i Osmâniye ve ecnebiyesinin resmi ve hususi hangi mektep ve medreselerinde yahut ma'lum husustan hangi ilim ve fen ve san'at ve lisanları ne dereceye kadar tahsil eylediği şehâdetnâme ve tasdiknâme ve icâzetnâme alıp almadığı, almış ise tarihleri, hangi lisanlarla kitâbet yahut yalnız tekellüm ettiği, tab' ve neşr var ise neye dâir olup ne zaman ve nerede tab' ve neşr olunduğu, ihtirâat-ı fenniye ve hususât-ı sâireye dâir bir imtiyaz ve ruhsat hâiz ise mahiyeti, bir</i>	Eyyam-ı Sabavette meydan mahallesi demegle ârif mahallede kâin Hacı Hamdi Efendi mektebine devam mübaşeret Elif-bâ'dan bed' ile hatmi-l Kuran'ı Azimüşşan ile bir müddet müzakere ile iştigal ve bu meyanda hitabetli icazet alarak bin iki yüz doksan dört seneyi rumisinde bakırcılar içerisinde kâin Erzurumi Hacı Şerif Ağa dairesine başladım. Orada bulunan Kalafatçızade Hafız Seyit Efendi Hocadan sarf ve nahiv ve mantıktan isagociye kadar ve

<i>me'muriyete ait intihabnâme veya ehliyetnâmesi varsa o me'muriyetin kaçınıcı sınıf için hangi mahalden ne tarihte verildiği.</i>	farisiden kavaid ve Dürriye ve Pend-i Attâr Hüseyniye ve alaka ve fıkıhtan Halebî ve Mültekâ'yı gördüm ve bu esnada hatt-ı rika ile iştigal ederek bazı ihvanıma müzâkere etmekle de iştigal ettim. Bin üç yüz altı seneyi rumiyesinde havâcemin vuku-ı vefatıyla pekmez pazarı denmekle ma'ruf mahallede Küçük Osman Efendi medresesinde mûmâ-ileyh Osman Efendiden yeniden mücerred mantıktan bed' ederek Molla Cami ve şemsiyatınca ve Tasavvurât ve Tasdikât ve sonra tekrar vazife ve alaka ve fıkıhtan Halebî ve Mültekâyı mücemmelen gördüm sonra İbran bârî? demekle arîf çarşıda kâin shak Fakîh medresesinde Müderrsi Ağarîzade Mehmed Efendi Hoca hıfz halka-i tedrisine oturarak tekrar mantıktan bed' ederek ilm-i kelam-ı meânî beyan-ı bedî' ve tefsir ve hadis ve ilm-i adab ve fıkıh ve usul-u fıkıhtan Menâr ve Câmi' ve Mir'âtı okudum. Türkî ve Arabî lisanıyla tekellüm ederim. Ve bilahâre aralıktan müftü-i belde ve dini hoca tilmizlerinden Mehmed Efendi Hocadan ilm-i kelamdan Senûsiyye ve Ravzatü'l-Cinân ve Risale-i Mestur? ve ilm-i ferâiz tahsilleriyle
--	---

	ıştılal ettim. Ve memleketimizden büyük üstadlarından Çorumî Halil Efendi Hocadan sarfdan Risale-i Şerifi ve hadisten Buhari-i Şerifi okudum. Mollanın medresesinde mukîm Alaybeyizade Hacı Mustafa Efendi Hocadan ilm-i ferâizden metn-i sirâciyyeyi
4-Evvolve hizmet-i devlete dâhil olu da henüz tercüme-i hâl varakası vermemiş olanların muvazzaf veya mülazım olarak ne târîhinde ve nerede dâhil olduğu ve sırasıyla nasıl me'muriyetlere hangi tarihlerde ta'yin olunup ne miktar ma'aş veya ücret ve âidat aldığı, her me'muriyetde ne zaman ifa-ı vazifeye ve istîfa-ı ma'aşa mübâşeret edip o ma'âşı ne vakte kadar ahz eylediği, arada ma'zul kalmış ise müddeti ve ma'zuliyet ma'aşı almış ise mikdarı, me'muriyet ve ma'zûliyetinde muhassesâtınca dâimî ve muvakkat zamâyim ve tenzilât olup olmadığı ne rütbe ve nişan ve madalyaları hangi tarihlerde ihrâz eylediği,	Kamilen hıfz ettim ve Hocam muma ileyhum Ağârîzade Mehmed Efendi'den teknil-i nesh ederek icazet alacağım hengamede muma ileyhum efendinin vefatı etmesiyle ulemadan Abdulfettahzade hafız Ahmed Hoca Efendinin tedrisine dahil olarak tekrar ilm-i meani ve tefsir ve usul-u fıkıh ve hikmet ve kelam okuyarak teknil-i nesh ederek bin üç yüz on yedi senesi efendi-i mûmâ-ileyhden icazet alarak icazetname dahî elde etmişimdir. Sonra medresem bulunan Erzurumi Hacı Şerif Ağa medresesine bir medrese talebesi olarak sarf ve nahiv ve mantık ve meani ve ilm-i kelam ve fıkıh ve ilm-i faraiz ta'lim ederek

<i>ecnebî nişan ve madalyaları varsa ne sebeble ve ne zaman verildiği, hıdemât-ı gayr-ı resmiyede bulunmuş ve me'mûriyet-i mahsûsa ile bir tarafa i'zâm kılınmış ise keyfiyeti.</i>	emrar-ı vakt ettim bir aralık Kütahya i'dadi mektebine yüz yirmi kuruş maaşla ulûm-i diniyye Muallim vekâletine ta'yin olarak bir sene kadar orada hizmet eyledim. Sonra medreseme fahri müderris ta'yin olarak tedris ile iştigal ederken mektebi mezkurede yüz elli kuruş maaşla Arabî muallim vekâletine ta'yin olarak birinci e daima ta'lim ve tedris ile meşgul ve başka hiç bir hizmette değil iken fi 13 Haziran sene 332 ve fi 25 Şa'ban sene 332 tarihinde Müsevvid Ebubekir Bekdaş Efendi'nin mev'udiyle vuku-u vefatına mebnî müsveddelik vazifesi uhde-i dâiyâneme teveccüh olarak el-yevm vazife-i mukaddes ile iştigal eyledim. Şimdiye kadar halinde bir gün şikâyet ve da'va vaki olmadı ve taht-ı mahkemeye de alınmamıştır. İş bu tanzim kılınan tercüme-i hal varaka-ı daiyanem leffen tezkire-i Osmaniye ve icazetnamem suret-i musaddikamı rabten arz ve takdim kılınmıştır. Fi 10 Teşrinevvel 1332
--	--

	el-Yevm Kütahya Müsevvid Kitâbeti Çalıkzâde Mehmed Halid bin Mehmed Pul Mühür
5-Bulunduğu me'muriyetlerden infisâli vuku' bulmuş ise esbab-ı hakîkiyesi ve bi'l ahire cevaz-ı istihdam karârı alıp almadığı gerek bunlardan ve gerek vazife-i me'muresine ta'alluk etmeyen ahvâlden dolayı taht-ı muhakemeye alınmış ise neticede ne hüküm sâdır olduğu ve ceza görüp görmediği	

A) Tezkire-i Osmaniye Sureti⁷⁹

DEVLET-İ OSMANİYYE TEZKİRESİDİR

İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli İkameti	Vâlidesi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Tarihi ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve Sıfat ve Hizmeti ve İntihab Salahiyyeti	Müte'ehhil Ve zevcesi müte'addid olub olmadığı	Derecat ve Sınıf-ı Askeriyesi
Çalıkzade Mehmed Halid Efendi	Müteveffi Mehmed Efendi	Refiye Hanım Meydan	1285 Meydan	İslam	Müderris Salahiyyeti Hâizdir.	Bir zevcesi yoktur	İhtiyat

Eşgali	Sicill-i Nüfusa Kayd olunan Mahalli
--------	-------------------------------------

Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika-i	Vilâdeti	Kazası	Mahalle ve	Mesken Numarası	Nev'i Meskeni
-----	-----	------	----------------------	----------	--------	---------------	--------------------	------------------

⁷⁹ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 3893.229/23/2

			Sabitesi			Karyesi		
Orta	Ela	Buğday	Sol tarafı Mefluc	Hüdâvendigâr	Kütahya	Meydan	177/1	Hane

3.3. Ebu Bekr Bekdâş Efendi

1854 yılında Kütahya'nın Lala Hüseyin Paşa mahallesinde, Fatıma Mütearrife ve Çizmeci olarak esnaflık yapan Hacı Mehmed Efendi'nin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Hafız İsmail Efendi mektebinde eğitim hayatına tılmış olan Ebu Bekr Efendi burada hatim etmiş ayrıca Sülüs yazısı sanatına da merak salmıştır. Bu sanat dalında kendini geliştiren ve icazetnamesini alan Ebu Bekr Efendi'nin sülüs hattıyla Kur'an-ı Kerim'den bir parça yazmış olduğu bir eseri mevcuttur.

1870 yılında Kütahya ortaokuluna (rüştîye) başlamıştır. Üç sene boyunca Arapça dilbilgisi (sarf ve nahiv), Farsça dilbilgisi (kavaid) mantıktan İsagoci'yi, coğrafya, geometri (hendese) ilimlerini tahsil etmiş fakat şهادetnamesini alamamıştır. Bir diğer Hoca olan Hafız İbrahim Hoca ve zamanın müftüsü olan Mehmed Efendi'den tekrar ders gören Ebu Bekr Efendi ondan sonra icazetname almaya vakıf olmuştur. Türkçe ve Arapça dillerine hâkimdir ve her iki dilde de okuma ve yazması vardır. Buna rağmen hiçbir te'lifat veya tercüme faaliyetinde bulunmamıştır. Rütbe ve nişanı yoktur.

*Tercüme-i Hâl Varakası*⁸⁰

Me'murîn ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i Âliyyenin tercüme-i hallerinin tahrîrine mahsus varakadır.

Kıymeti On Guruştur.

Sual	Cevab
------	-------

⁸⁰ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2046.150/21/1

<i>Sâhib-i tercümenin kendisiyle pederinin ismi ve mahlas ve şöhreti ve lakabı ve gerek kendisi ve gerek pederi ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı ve yahud şöhretiyle mi yâd olunduğı ve kendisi ve babası bey midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve babası me'mûrînden ise son me'mûriyet ve rütbesi ve değil ise hangi sınıfdandır ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'iyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf bir sülâleye mensûb mudur?</i>	İsmim Ebu Bekr şöhretim Hacı Hüseyinzâde derler. Pederimin ismi Hacı Mehmed olub Çizmeci esnafından idi. Vefat etmiştir. Devlet-i Âli Osmaniye tebasıdanım. Mahlasımla yâd olunurum. Ma'ruf bir sülaleye mensub değilim.
<i>Mahall ve târîh-i vilâdeti: Seneyi hicriye ve âna müsâdif seneyi mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâm-ı tasrîh olunarak gösterilmelidir</i>	Bin iki yüz yetmiş bir sen-i hicriyyesi Muharrem'in birinci 11 Mayıs 1275 Cumartesi günü Kütahya kazasında Lala Hüseyin Paşa mahallesinde tevellüd etmişimdir.

<i>Hangi memleket ve mekteplerde ve hangi ilm ve fenn ve san'at ve lisânları ne dereceye kadar tahsîl eylediği ve şehâdetnâme ve tasdîknâme ve icâzetnâme alıp almadığı ve hangi lisanlarla kitâbet ve yahud yalnız tekellüm etdiği beyân olunmalıdır ancak tekellüm ve kitabetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lügâtini âdî bilmeğle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet ederim denilmeyüp okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâir olduğu ve hangi târîhde ve nerede tab' ve neşr olduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'iyeye vesâireye dâir bâberât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde hangi fenn ve san'ata dâir hangi şeyi ve nerede ve hangi târîhde ihtirâ' etmiştir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise hangi mahalden verilmiştir ve hangi me'mûriyete dâir ve o me'mûriyetin kaçınıc sınıfındandır ve târîh ve numarası nedir gösterilmelidir.</i>	Çarşıda kâim Hafız İsmail Efendi mektebine devamı başlayub orada Elif-bâdan bed' eyledüm. Hatm-i Kur'an Azimüşşan ettiğim, hatt-ı sülûsi icazeti aldım. Ve iki kıt'a kelam-ı kadîm yazdım. Bin iki yüz seksen altı seneyi rumiyesinde Kütahya mekteb-i rüşdiyesine devam eyledim. Üç sene müddet zarfında sarf nahiv ve mantıktan İsagoci'yi ve coğrafya ve hendese ve farisiden kavaid ve nasihatü'l-hukemâ Pend-i Attâr ve Gülistan ve Cüziyyatdan Risaleyi Vaz'iyeye ve Alaka ve İlm-i hesabdan tedris ve ta'lim edüb nihayet imtihan maruzat şeriyyesini bulamadım ve şehadetname alamadım. Seksen dokuz senesinde saman pazarı denmekle ma'ruf çarşı karinde Hasan Şerif ağa dairesine geceli gündüzlü hücre-nişîn talebe-i ulûm meyanına razı oldum. Maliye Dairesi müderrisi Kurtzade Hafız İbrahim Efendiden tekrar ilm-i nahivden bed' ile ilm-i kelma ve tefsir ve adab ve hadis talim ettim. Ol vakt müftü Nevzen Mehmed Efendi Hocadan dahi tekrar ilm-i
--	---

	kelam gördüm. Bin üç yüz yedi seneyi hicrisi Zilhiccesinin yirmi birinci günü ikmal-i nesh ile icazetname aldım. Bin iki yüz doksan üç senesi ismime kura isabet etmiş ise de bi'l-imtihan isabet-i ehliyetle terk olundum. Bir günü telifât ve ihtiraatım yoktur. Türkçe ve Arapça tekellüm ve kitabet ederim.
--	--

<i>Hıdmet-i devlete hangi târîhde ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi ve yahud mülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ândan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'mûriyet suretleriyle hangi me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma'âş ve yâ ma'âşa mukâbil ve yahud fevka'l-âde harcırâh ve yevmiye ve ücret-i maktû'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu'ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlât vukû' bulmuştur ve her bir hıdmet ve me'mûriyetde hangi târîhde işine mübâşeret etmiş ve ma'âşını istifâya başlamış ve hangi târîhde iş başından ayrılup hangi târîhe kadar ve ne mikdâr ma'âş almıştır ve kezaik sırasıyla hangi rütbe ve nişânlara ve ne sebeplerle nâil olmuştur ve hizmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar ba'zen açıkda kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne mikdâr imtidâd itmiş ve o müddetde ma'zûliyet ma'âşı almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebî nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble hangi devletin hangi nişânını almıştır ve bunun kabûl ve</i>	Sâlifü'l-arz Müftü Mehmed Efendi yüzünden müsevvidlik vazifesini ifa eden İnköylü Ahmed Efendi? (mürekkep yayılmış) ilm-i ferâiz tahsil etmekte iken mûmâ-ileyhin vuku bulan vefatına mebnî vazife-i tesvîd müftü-i mûmâ-ileyh tarafına üç yüz on bir seneyi hicrîsi Şabanının beşinci fi 8 Rebiulevvel sene 328 tarihine müsadif 29 Kanun-ı Sâni sene 209 günü dâîlerine tevdî edilerek o vakitten beri müsevvidlik vazifesini ifâ etmekte iken 6 Mart sene 1326 tarihinden itibaren iki yüz kuruş maaşla tavzîf olundum. Şimdiye kadar rütbe ve nişana nail olamadım.
--	--

<i>ta 'lîki hakkında hangi tarihde irade-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref müte'allik buyrulmuşdur ve hizmet-i devletde bulunmadığı esnâda hîdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hizmetinde ve ne kadar müddet bulunmuşdur ve ândan ne sebeble ayrılmışdır ve hîdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti hangi mahalde imrâr eylemişdir buraları seneyi hicriye ve âna müsâdif seneyi mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrîhiyle tahrîr olunmalıdır. Şâyed sâhibi tercümenin iş bu târîhler tamamıyla mazbûtî değil ise takriben filan senenin filan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirinde ibâresiyle iktifâ kılınır bunlara dâir yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve var ise neden ibâretidüğü tasrîh olunmalıdır.</i>	
--	--

<i>Hizmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû' bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve neticesine olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ' edilmiştir ve aradaki eyyâm ma'âşî nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice virmiştir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır?</i>	Şimdiye kadar infisâlim vuku bulmadığı gibi aleyhimde bir gün şikâyet ve dava vaki olmamıştır. Taht-ı mahkemeye alınmadım tezkere-i Osmaniye ve icâzetname suretleri bi'l-ihrac leffen takdim kılındı. Fi 22 Temmuz sene 326. Kütahya Müsevvid Pul Mühür
<i>İhtâr</i> <i>Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâbhânelerine terkim olundukdan sonra zîrine beş gurusluk bir pul yapışdırılıp tanzim olunduğu sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde yazıldığıнын ve müstahdem bulunduğu esnâda ise me'mûriyet-i hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrihiyle imzâsı vaz' olundukdan</i>	Müsevvid Efendinin bâlâda muharrer tercüme-i hali tafsilat-ı muharrereden ibaret olmakla tasdik kılındı. Kütahya Müftüsü Fi 22 Temmuz sene 326 Mühür Fetvâhâne müsevvidi Suud Bekdâşî Efendinin iş bu tercüme-i hali evrakı tafsilat-ı muharrereden ibâret olup mûmâ-

<i>sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashihi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak içün kemâl-idikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destiyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ıta'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak sûretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunmak üzre asıllarının iş bu varakaya rabt olunması lâzım gelür</i>	ileyh liyâkat-ı ilmiyeyi hâiz hüsn-i hulk ve siret eshabından bulunmuş olmakla tasdik kılındı. Kütahya Müftüsü Mühür Fî 13 Şubat sene 327
<i>Mülâhazât</i>	İş bu tercüme-i hal vesikası mündericâtı tarafımızdan dahi tasdik olunur. Fî 21 Temmuz sene 327 Hüdâvendigâr vilâyet Valisi

Tezkire-i Osmaniye Sureti ⁸¹

DEVLET-İ OSMANİYYE TEZKİRESİDİR

İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli ikameti	Vâlidesi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Tarihi ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve Sıfat ve Hizmeti ve İntihab Salahiyyeti	Müte'ehhil Ve zevcesi müte'addid olub olmadığı	Derecat ve Sınıf-ı Askeriyesi
Hacı Hasan oğlu Bekdaş Efendi	Müteveffi Hacı Mehmed	Fatıma Mütearrife	1271 Kütahya	İslam	Müsevvid	Bir zevcesi vardır	İhrac

Eşgâli	Sicill-i Nüfusa Kayd olunan Mahalli
--------	-------------------------------------

⁸¹ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 3893.229/22/3

Boy	Göz	Sima	Alamet -i Farika-i Sabitesi	Vilâdeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zokağı	Mesken Numarası	Nev'i Mesken i
Orta	Ela	Buğ day	Tam	Hüdâven digâr	Kütahya	Lala Hasan Paşa	Odalı	53/1	Hane

Fî 22 Temmuz sene 327

Kütahya müsevvidi

Mühür

Pul

Balada ismi ve şöhreti ve hâli ve sıfatı muharrer Bekdâş Efendi bin Hacı Mehmed Devlet-i Âliyyenin tâbi'iyetini haiz olup olsuretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir işbu tezkere ita kılındı.

Ahmed Hakkı

Fi 19 Temmuz 320

Nezaret-i Umum-i Dahiliyye

11 Nisan 327

Mühür

Pul

3.4. Hacı Mehmed Hamdi Efendi

Babası müderris Hacı Murad Efendi, annesi Gülsüm Hanım'dır. 1867 yılında doğmuştur. Yusuf Âgah Efendi'nin hocalık ettiği sıbyan mektebinde ilköğretim görmüş fakat buradan icazetname alamamıştır. Daha sonra önce babası Hacı Murat Efendi'nin daha sonra Abdulfettahzâde Hacı Hafız Ahmed Hulusi Efendi'nin ilim halkasına dâhil olmuş ve yüksek ilim tahsil etmiştir. 26 Recep 1317/ 30 Kasım 1899 tarihli icazetnamesi mevcuttur. Herhangi bir yabancı dili ve yazdığı herhangi bir eseri yoktur.

Tercüme-i Hâl Varakası⁸²

Me'murîn ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i Âliyyenin tercüme-i hallerinin tahrîrine mahsus varakadır.

Kıymeti On Guruştur.

Sual	Cevab
1)Sâhib-i tercümenin kendisiyle pederinin ismi ve mahlası ve şöhreti ve lâkabı ve gerek kendisi ve gerek pederinin ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı veyahut şöhretiyle mi yâd olunduğu ve kendisi ve babası bey midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve babası me'murînden ise son me'muriyet ve rütbesi ve değil ise hangi sınıftandır ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'iyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf bir	İsmim Hacı Hacı Mehmed Hamdi Efendi. Pederimin ismi Hacı Murad efendidir. İsmiyle yâd ve Toronoğlu Hacı Murad Efendizâde şöhretiyle yâd olunurum. Pederim Murad müderrisden olub vefât etmiştir. Ma'ruf sülaleye mensub değilim.

⁸² İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2046.150/21/1

<i>sülâleye mensûb mudur?</i>	
2)Mahall ve târîh-i vilâdeti: Seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâm-ı tasrîh olunarak gösterilmelidir.	Kütahya'nın meydan mahallesinden bin iki yüz seksen dört seneyi hicriyyesi Zilkadesinin üçüncü gününe müsâdif bin iki yüz seksen üç seneyi mâliyesi Şubat'ın on altıncı günü Kütahya'nın meydan mahallesinde tevellüt ettim.
3)Hangi memleket ve mekteblerde ve hangi ilim ve fen ve san'at ve lisânları ne dereceye kadar tahsîl eylediği ve şehâdetnâme ve tasdîknâme ve icâzetnâme alıp almadığı ve hangi lisânlarla kitâbet veyahut yalnız tekellüm ettiği beyân olunmalıdır. Ancak tekellüm ve kitâbetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lûgatini âdî bilmekle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet ederim denilmeyip okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâir olduğu ve hangi târîhde ve nerede tab' ve neşr olduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'iyeye vesâireye dâir bâberât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde hangi fen ve san'ata dâir hangi	Bin iki yüz doksân bir seneyi hicriyyesinin yirmi dördüncü gününe müsâdif bin iki yüz doksân seneyi mâliyesinin Martın birinci günü Kütahya'nın Meydan mahallesinde kâim Yusuf Âgah Efendi'nin bina ve ihyâ-kerdesi sıbyan mektebine duhul ederek tahsîl-i ibtidaiyye ikmâl ve hatt-ı sülûs ta'lim eyledim. Ol vakit şehadetname usulü cârî olmadığından şehâdetnâmem yoktur. Bin iki yüz doksân beş seneyi hicriyyesi Rabiulevvelinin on üçüncü gününe müsâdif bin iki yüz doksân dört seneyi mâliyesi Nisan'ının üçüncü günü Kütahya'da vaki' merhum Silahdar Mehmed Paşanın bina ve ihyâ-kerdesi olan Takvacılar Camii Şerifi havzasında vaki' medreseye duhul ederek pederim mumailiyh Hacı Murad Efendi'nin

<i>şeyi ve nerede ve hangi târîhde ihtirâ etmiştir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise hangi mahalden verilmiştir ve hangi me'muriyete dâir ve o me'muriyetin kaçınıc sınıfındandır ve târîh ve numarası nedir gösterilmelidir.</i>	halka-ı tedrisine girdim ulum-u tabiye ve ulum-u âliye talim ettim. İcraen bin iki yüz doksan dokuz seneyi hicriyesi Cemaziyelahirinin on beşincigününe müsâdif bin iki yüz doksan sekiz seneyi maliyesi Mart'ının yirmi üçüncü günü ma'ruf ulemadan Abdulfettahzade Hacı Hafız Ahmed Hulusi Efendi'nin halka-ı tedrisine dâhil olarak bi'l hamd ulum-u al ve ilmiyye tahsil ve tekmil-i nesh ettim. Bin üç yüz on yedi seneyi hicriyesi Receb-i Şerifinin yirmi altıncı gününe müsâdif bin dokuz yüz on beş seneyi maliyesi Teşriisaniyesinin on sekizinci günü tarihli icazetnamem vardır. Türkçe kitabet ederim. Te'lifatım yoktur. Şimdiye kadar ta'lim tahsil ve va'z ve nasihatle iştigâl etmekteyim.
--	--

4)Hizmet-i devlete hangi târîhte ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi veyahut mülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ondan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'muriyet sûretleriyle hangi me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma'âş ve yâ ma'âşa mukâbil ve yahut fevkalâde harcırah ve yevmiye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu'ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlât vukû' bulmuştur ve her bir hizmet ve me'muriyette hangi târîhte işine mübâşeret etmiş ve ma'âşını istifâyâ başlamış ve hangi târîhde iş başından ayrılıp hangi târîhe kadar ve ne miktâr ma'âş almıştır ve kezaik sırasıyla hangi rütbe ve nişanlara ve ne sebeplerle nâil olmuştur ve hizmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar bazen açıkta kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne miktâr imtidâd etmiş ve o müddette ma'zûliyet ma'âşlı almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebî nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble hangi devletin hangi nişanını almıştır ve bunun kabûl ve ta'lîki hakkında hangi tarihte irade-i	Geçende Kütahya mahkeme-i şeriyyesi Nevahi nevaiblik imtihanlarının icrası intibasına dâhil imtihan olunan evrak-ı imtihanı Cenab-ı Bab-ı Ala-i Meşihatpenahiye kabul ve takdim buyurarak beş yüz kuruş maaşla Kütahya Nahiyesi naibine vekâleten ta'yin olundum.
---	--

seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref müte'allik buyrulmuştur ve hizmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hizmetinde ve ne kadar müddet bulunmuştur ve ondan ne sebeble ayrılmıştır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti hangi mahalde imrâr eylemiştir buraları seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrîhiyle tahrîr olunmalıdır. Şâyet sâhib-i tercümenin işbu târîhleri tamamıyla mazbûtî değil ise takrîben falan senenin falan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirinde ibâresiyle iktifâ kılınır. Bunlara dâir yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve varsa neden ibâret ettiği tasrîh olunmalıdır.	
---	--

5)Hizmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû' bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve neticesine olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ' edilmiştir ve aradaki eyyâm ma'âşî nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice virmiştir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır? İhtâr Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâbhânelerine terkim olundukdan sonra zîrine beş guruşluk bir pul yapışdırılıp tanzim olduğu sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde yazıldığıнын ve müstahdem bulunduğu esnâda ise me'mûriyet-i hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrihiyle imzâsı vaz' olundukdan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı	Lehü'l-hamd şimdiye kadar hiçbir suretle taht-ı zan ve şikâyet olunmadım. Hamu olduğum icazetname Tezkire-i Osmaniye sureti musaddıkası merbutan arz ve takdim kılınmıştır. İş bu tercüme-i hâl varakasının müzerricâtı mevfi-ı usuletime mutâbık olduğu tasdik kılınmıştır. Fi 21 Receb 328 ve Mayıs 326 Naib-i Kaza-ı Seküd Mühür İş bu tercüme-i hâl varakası müzerricâtı aslına muvaffak görölmeğle tasdik kılınmıştır. Seküd kazası müfettişi Mühür
---	---

<i>mezkûrenin muahharan tashihi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-idikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destiyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ita'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak sûretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunmak üzere asıllarının iş bu varakaya rabt olunması lâzım gelir.</i>	
<i>Mülâhazât</i>	

Tezkire-i Osmaniyesi⁸³

DEVLET-İ OSMANİYYE TEZKİRESİDİR

İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli ikâmeti	Vâlidesi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Tarihi ve Mahalli Vilâdeti	Mille ti	Sanat ve Sıfat ve Hizmeti ve İntihâb Salahiyyet i	Müte'ehhil Ve zevcesi müte'addi d olub olmadığı	Derecat ve Sınıf-ı Askeriyes i
Hacı Murad Efendizade Mehmed Hamdi Efendi	Mütevef fi Hacı Murad Efendi	Mütevef fi Gülsüm	1283 Meydan	İslam	Müderris	Bir zevcesi vardır	

Eşgâli	Sicill-i Nüfusa Kayd olunan Mahalli
--------	-------------------------------------

⁸³ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2052.151/9/2

Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika-i Sabitesi	Vilâdeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zokağı	Mesken Numarası	Nev'i Meskeni
				Hüdâvendigâr	Kütahya	Meydan		49/1	Hane

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Mehmed Hamdi bin Hacı Mehmed Efendi Devlet-i Âliyyenin tabi'iyetini hâiz olup olsuretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir iş bu tezkere i'ta kılındı.

Fi 8 Mayıs 320

Ahmed Hakkı

Hüdâvendigâr Vilayeti
Nüfus Nezareti

Nezaret-i Umur-u
Dâhiliye

Banaz nahiyesi naibi Hacı Mehmed Efendi'nin nezdinde olub ibraz ve suretleri balaya menkûl evrak-ı resmiyenin asıllarıyla bilmukabele harfiyyen mutabık olduğu tasdikan işbu mahalli şerhle temhîr kılındı.

Fi 9 Zilkade 329 ve fi 17 Kanun-u Evvel 327

Naib-i Livâ-i Kütahya

Pul

Mühür

3.5. Hafız Ahmed Nuri Efendi

Osman Nuri Efendi ve Zeliha Hanımın oğlu olan Hafız Ahmet Nuri Efendi 4 Eylül 1876 yılında Kütahya'nın Lala Hüseyin Paşa Mahallesinde doğmuştur. 29 Ekim 1881 yılında beş yaşında ilkokula başlamıştır. Türkçe, Arapça, Farsça ve ilköğrenim derslerini bu okulda öğrenmiştir. Okul geleneğinde bulunmaması nedeniyle mezun olduğuna dair bir belge almamıştır. 20 Ocak 1897' de Hasan Şerif Ağa Medresesine başlamış ve burada hafız olmuştur. 1900 yılında ilk ataması gerçekleşmiş, 30 Temmuz 1908'de Asak kazasında mahkeme mubaşiri olarak göreve getirilmiştir. Metne bakıldığında problemsiz bir çalışma geçmişi müşahade edilmektedir.

*Tercüme-i Hâl Varakası*⁸⁴

Me'murîn ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i Âliyyenin tercüme-i hallerinin tahrîrine mahsus varakadır.

Kıymeti On Guruştur.

Sual	Cevab
1)Sâhib-i tercümenin kendisiyle pederinin ismi ve mahlası ve şöhreti ve lâkabı ve gerek kendisi ve gerek pederinin ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı veyahut şöhretiyle mi yâd olunduğu ve kendisi ve babası bey midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve babası me'murînden ise son me'muriyet ve rütbesi ve değil ise hangi sınıftandır ve nerelidir ve	İsmi Hafız Ahmed Nuri mahlası Hacı Ahmed oğlu pederinin ismi Osman Nuri Devlet-i Aliyye tebasından olup berhayâtı olmadığı gibi ma'ruf bir sülaleye mensub değildir. Şahid-il zikr şöhretim yâd olunur.

⁸⁴ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2046.150/21/1

<i>berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'iyyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf bir sülâleye mensûb mudur?</i>	
<i>2)Mahall ve târîh-i vilâdeti: Seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâm-ı tasrîh olunarak gösterilmelidir.</i>	Bin iki yüz doksan üç sen-i hicriyyesi Şa'banın on dördüncü gününe müsâdif bin iki yüz doksan iki seneyi mâliyesi Ağustosun yirmi ikinci günü Kütahya kazası Lala Hüseyin Paşa mahallesinde tevellüd ettim.
<i>3)Hangi memleket ve mekteplerde ve hangi ilim ve fen ve san'at ve lisânları ne dereceye kadar tahsîl eylediği ve şehâdetnâme ve tasdiknâme ve icâzetnâme alıp almadığı ve hangi lisânlarla kitâbet veyahut yalnız tekellüm ettiği beyân olunmalıdır. Ancak tekellüm ve kitâbetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lûgatini âdî bilmekle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet ederim denilmeyip okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâir olduğu ve hangi târîhde ve nerede tab' ve</i>	Bin iki yüz doksan yedi seneyi hicriyyesi Şevvalin onuncu gününe müsâdif bin iki yüz doksan altı seneyi maliyesi Eylül'ün birinci günü beş yaşında olduğum halde mahalli mezkûrede sıbyan mektebine duhul iderek ulum-u mukteziyye ve lisân-ı Türkî ve Arabî ve Farisî tedris eyledim. Ol vakit mahalle mekteplerinde şehadetname usulu cârî olmadığından şehâdetnâmem yoktur. Türkî kitabet iderüm. Lûgat-ı kırâatim yoktur.

<i>neşr olduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'ıyye vesâireye dâir bâberât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde hangi fen ve san'ata dâir hangi şeyi ve nereden ve hangi târîhde ihtirâ etmiştir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise hangi mahalden verilmiştir ve hangi me'muriyete dâir ve o me'muriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve târîh ve numarası nedir gösterilmelidir.</i>	
--	--

4)Hizmet-i devlete hangi târîhte ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi veyahut mülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ondan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'muriyet sûretleriyle hangi me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma'âş ve yâ ma'âşa mukâbil ve yahut fevkalâde harcırâh ve yevmiye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu'ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlât vukû' bulmuştur ve her bir hizmet ve me'muriyette hangi târîhte işine mübâşeret etmiş ve ma'âşını istîfâya başlamış ve hangi târîhde iş başından ayrılıp hangi târîhe kadar ve ne miktâr ma'âş almıştır ve kezaik sırasıyla hangi rütbe ve nişanlara ve ne sebeplerle nâil olmuştur ve hizmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar bazen açıkta kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne miktâr imtidâd etmiş ve o müddette ma'zûliyet ma'âşı almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebî nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble hangi devletin hangi nişanını almıştır ve bunun kabûl ve	Bin üç yüz on dört seneyi hicriyesi Şa'ban-ı Şerifin on altıncı gününe müsâdif bin üç yüz on iki seneyi maliyesi şehri Kanun-u Saniyenin sekizinci günü Kütahya'da vaki' Hasan Şerif Ağa medresesine duhul ederek Kur'an'ı Kerim'i hıfz edip ba'dehu Arabî ve Farisî derslerini oldukça görüb üç yüz on sekiz seneyi hicriyesi şehri muharremin yirmi birinci gününe müsâdif bin üç yüz on altı seneyi mâliyesi şehri mayısın birinci günü Kütahya mahkeme-i Şeriyyesine mahzur ta'yin kılınarak hüsn-i hal ile ifayı vazife itmekte iken vuku' bulan istidâ-yı acizanem üzerine Kütahya encümen adliyesini bi'l-imtihan ehliyeti acizânemi tahkik ederek bin üç yüz yirmi altı seneyi hicriyesi receb-i şerifin birinci ve bin üç yüz yirmi dört sene-i mâliyesi temmuz ayının yirmi dokuzuncu günü Asak kazası bedayet mahkemesi mübaşirliğine ta'yin kılınarak ifâyı vazife itmekde iken Asak ve Eksişehir kazalarında iktiza eden tensikat üzerine üç yüz yirmi altı seneyi hicriyesi Şa'ban-ı şerifin on altıncı günü ve bin üç yüz yirmi dört seneyi mâliyesi şehri ağustosun otuzuncu
---	---

<i>ta'likî hakkında hangi tarihte irade-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şerefmüte'allik buyrulmuştur ve hizmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hizmetinde ve ne kadar müddet bulunmuştur ve ondan ne sebeble ayrılmıştır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti hangi mahalde imrâr eylemiştir buraları seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliye târihlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrîhiyle tahrîr olunmalıdır. Şâyet sâhib-i tercümenin işbu târihleri tamamıyla mazbûtî değil ise takriben falan senenin falan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirinde ibâresiyle iktifâ kılınır. Bunlara dâir yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve varsa neden ibâret ettiği tasrîh olunmalıdır.</i>	günü iki yüz elli kuruş ma'aşla Eskişehir bedayet mahkemesi mübaşirliğine ta'yin kılınmam üzerine hüsn-i hal ile ifâyı vazife itmekte iken âb ve havasıyla imtizac idemeyüb bizzarura üç yüz yirmi sekiz seneyi hicriyesi Zülkâde'nin otuzuncu gününe müsâdif üç yüz yirmi altı seneyi mâliyesi Teşrin-i Sâni'nin yirminci günü istifa idüb üç yüz yirmi sekiz seneyi hicriyesinin Zilhiccesinin birinci gününe müsâdif üç yüz yirmi altı senesi Teşrin-i Sâni'nin birinci günü tekrar Kütahya mahkeme-i şeriyyesine mübaşir ta'yin kılınarak ifâyı vazife itmekteyim.
--	---

5) Hizmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû‘ bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve neticesine olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ' idilmiştir ve aradaki eyyâm ma'âşî nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice virmiştir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır? <i>İhtâr</i> Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâbhânelerine terkim olunduktan sonra zîrine beş guruşluk bir pul yapışdırılıp tanzim olunduğı sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde yazıldığıının ve müstahdem bulunduğı esnâda ise me'mûriyet-i hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrihiyle	Şimdiye kadar hakkımda hiçbir gün şikâyet vaki' olmamış ve hiçbir surette tahtı zan ve mahkemeye alınmamış olub iş bu hattı resmîyede tanzim ve tahrir olunan varakasını imza ve temhîr iderüm. Pul 8 Safer 329 ve 10 Şubat 327 Kütahya Lala Hasan Paşa Mahallesi
---	---

<i>imzâsı vaz' olundukdan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashihi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-idikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destiyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ita'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak sûretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunmak üzere asıllarının iş bu varakaya rabt olunması lâzım gelir.</i>	
<i>Mülâhazât</i>	Kütahya'nın Lala Hasan Paşa mahallesi ahalisinden merkez mahkeme-i şeriyyesine muhızırbaşısı Hafız Nuri Efendi tarafından tanzim ve imza ve mühür kendi imza ve mühür-ü zatiyyesi olduğu tasdikan iş bu mahalli tercüme-i hal kılındı. 22 Rabiul Evvel 329 Naib-i Kütahya Mühür

Tezkire-i Osmaniye Sureti⁸⁵

DEVLET-İ OSMANİYYE TEZKİRESİDİR

İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli ikâmeti	Vâlideşi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Tarihi ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve Sıfat ve Hizmeti ve İntihab Salahiyyeti	Müte'ehhil Ve zevcesi müte'addid olub olmadığı	Derecat ve Sınıf-ı Askeriyesi
Hacı Ahmed Oğlu Hafız Ahmed Nuri Efendi	Müteveffî Ğamal	Zeliha	1292 Kütahya	İslam	Talebe	Bir zevcesi yoktur	İhtiyat

Eşgâli	Sicill-i Nüfusa Kayd olunan Mahalli
--------	-------------------------------------

⁸⁵ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2045.150/9/2

Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika-i Sabitesi	Viladeti	Kazası	Maha lle ve Karye si	Zoka ğı	Mesken Numarası	Nev'i Mesken i
Orta	Ela	Buğ day	...	Hüdâven digâr	Kütahya	Lala Hasa Paşa	Çarşı	184/2	Hane

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Hafız Ahmed Nuri bin Osman Devlet-i Âliyyenin tabi'iyetini hâiz olup olsuretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir iş bu tezkere i'ta kılındı.

Fi Temmuz 325

Aslına mutabık olmuştur.

İmza

Fi 22 Temmuz 325

Ahmed Hakkı

Hüdâvendigâr Vilayeti Nüfus Nezareti

Nezaret-i Umûr-ı Dâhiliye

Pul

Mühür

Bâb-ı Livâ-ı Kütahya

Fi 20 Safer 329

Fi 17 Şuabt 327

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Hafız Ahmed Nuri bin Osman devlet-i aliyyenin tabi'iyetini haiz olup ol suretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir işbu tezkere i'ta kılındı.

Fi Temmuz 325

Aslına mutabık olmuştur.

İmza

Fi 22 Temmuz 325

Ahmed Hakkı

Hüdâvendigâr Vilayeti Nüfus Nezareti

Nezaret-i Umûr-ı Dahiliye

Pul

Fi 20 Safer 329

Mühür

Fi 17 Şubat 327

Bâb-ı Livâ-ı Kütahya

Kütahya Mahkeme-i Şeri'yyesi başkâtibi Ali Efendi dâme-bi'lhayr

Ba'de't-tahiyyetü'l-vâfiye inhâ olunur ki mahkeme-i şeriyye dairesinde umûr-ı şer'iyye ve mesâlih-i âmmenin kesretine ve emr ihzârıyla mesbûku'l-hidme olan Hüseyin Çavuş Muhzır başı hizmetine tahvil memuriyetiyle ikinci muhızrlık hizmeti hâlî kaldığına binaen iktidarı mücerreb olup hizmet-i mezkûra elyak bulunup işbu bâisü'l-mürasele sabık muhızır başı mahdumu hafız Hafız Nuri Efendi bi'l-imtîhâb taraf-ı senâveriden ikinci muhızır nasb ve tayin olunmuştur. Gerekdir ki mûmâ-ileyh defter-i hidemata kaydıyla umûr ihzâriyede istihdam eylemeğin tevcih olunur vesselam.

Fî 26 Muharremi'l-haram sene 360

Nâib-i Livâ-i Kütahya Ahmed Receb

Bâis-i mürâsele oldur ki

Medine-i Kütahya vaki Saadet Cami-i Şerifi demekle arîf cami-i şerifin vakfiye-i ma'mul bahasında muharrer irade-i ayinesinin şehriye otuz kuruş vazife ile Cüzhânlık

cihetine bin iki yüz seksen sekiz senesi Şabani'l-muazzamının on yedinci günü tarihiyle müverrah ve ol tarihte naibü's-şer' bulunan Mehmed Reşad Efendi ile gündelik bin üç yüz bir senesi Rebiu'l-ahirinin yedinci günü tarihiyle müverrah ve ol tarihte naibü's-şer' bulunan Mehmed Tevfik Efendiden her birinin mühürlerini havi iki kıta mürâsele-i şer'iyye ile mutasarrıf olan Hacı Ali Mollazade İbrahim Efendi kendi hüsn-i rıza ve tayyib ihtiyarıyla Lala Hasan Paşa mahallesi ahalisinden Muhzırbaşı Osman mahdumu Hafız Ahmed Nuri Efendi Uhdesine huzur-ı şer'de kasr-ı yed eylediğine ve mezbiur Hafız Nuri Efendi dahi hamele-i Kuran olması muma ileyhinin Bâhir vechile ehil ve müstehak idiğüne binaen mâh-be-mâh cami-i şerif-i mezkûr mütevellisi canibinden ber-mûceb-i vakfiye cihet-i mezkûru bilâ-kusur ifa-yı hizmet etmek üzere işbu mürasele-i şeriyyeyi tahrir ve i'tâ kılındı.

Fî 21 Muharremi'l-haram sene 318

Naibü's-şer' Liva-i Kütahya

Es-Seyyid Mehmed Salih

İzzet-meâb şeriat-nisâb Başkâtibimiz Mehmed Halid Efendi dâme muazzezen

Ba'de't-tahiyetü'l-vâfiye inhâ olunur ki Kütahya mahkeme-i şer'iyye Muhzırbaşısı Hüseyin Çavuşun bundan mukaddem bi-hasebi's-sin kadro haricine çıkarılarak hizmet-i mezkûresi münhal olmasına ve bâisü'l-mürâsele Lala Hüseyin Paşa mahallesi sakinlerinden Hacı Ahmed Ağazade Hafız Nuri Efendinin dahi mesbûku'l-hizmet olup taammüden tefhim? vechile derkâr olan ehliyetine mebnî hizmet-i mezkûreyi ifa etmek üzere Muhzırbaşı nasb ve tayin olmuştur gerekdir ki mûmâ-ileyh hizmet ilhzariye ve tebligattan hüsn-i istihdam eylesin vesselam.

Fi 12 Zilhicce sene 328 ve fi 21 Teşrin sâni sene 326

Naibü's-şer' Liva-i Kütahya

Ahmed Hilmi

Fî selh-i Saferi'l-hayr sene 329

Aslıyla mutabıktır

Naib-i Liva-i Kütahya

Pul

Mühür

3.6. Hafız Mehmed Efendi

2 Temmuz 1871 tarihinden Hasan Efendi ve Nefise Hanımın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. İlkokula Kütahya'nın Şhreküstü Mahallesinde bulunan Karagöz Ahmet Paşa ilkokulunda başlamıştır. Türkçe dışında bir dil öğrenmemiş ve bir eser te'lif etmemiştir. 11 Eylül 1907 de ilk görevine atanmıştır. Belgelere bakıldığında hakkında bunlardan fazla malumat bulunmamaktadır. İlk görevi olması da malumat eksikliğine sebep olmuştur.

*Tercüme-i Hâl Varakası*⁸⁶

Me'murîn ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i Âliyyenin tercüme-i hallerinin tahrîrine mahsus varakadır.

Kıymeti On Guruştur.

Sual	Cevab
1) <i>Sâhib-i tercümenin kendisiyle pederinin ismi ve mahlası ve şöhreti ve lâkabı ve gerek kendisi ve gerek pederinin ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı veyahut şöhretiyle mi yâd olduğu ve kendisi ve babası bey midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve babası me'murînden ise son me'muriyet ve rütbesi ve değil ise hangi sınıftandır ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'iyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf</i>	İsmim Hafız Mehmed pederimin ismi Hasan Efendidir. Teb'ayı devleti Aliyeyi Osmaniyyedenim. İsmimle ve Hasanoğlu şöhretiyle tanınırım. Pederim haraciden olub vefat etmiştir. Maruf bir sülaleye mensup değilim.

⁸⁶ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**,nr. 2046.150/21/1

<i>bir sülâleye mensûb mudur?</i>	
2)Mahall ve târîh-i vilâdeti: Seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâm-ı tasrih olunarak gösterilmelidir.	Kütahya'nın Şehreküstü mahallesinde bin iki yüz seksen sekiz seneyi hicriyyesine müsadif bin iki yüz seksen yedi senesi temmuzunun yirmisi Perşembe günü tevellüd ettim.
3)Hangi memleket ve mekteplerde ve hangi ilim ve fen ve san'at ve lisânları ne dereceye kadar tahsîl eylediği ve şehâdetnâme ve tasdiknâme ve icâzetnâme alıp almadığı ve hangi lisânlarla kitâbet veyahut yalnız tekellüm ettiği beyân olunmalıdır. Ancak tekellüm ve kitâbetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lûgatini âdî bilmekle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet ederim denilmeyip okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâir olduğu ve hangi târîhde ve nereden tab' ve neşr olduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'iyeye	Kütahya'nın Şehreküstü mahallesinde Karagöz Ahmed Paşanın bina keridesi olan sıbyan mektebinde tahsil-i ibtidaiyyeyi ikmal ve hıfz-ı sülûsi ta'lim ederek Karagöz Paşa medresesi müderrisi munakki sabık müteveffî ibdakazahızade Hacı Halil Efendi'nin halka-ı tedrisine geceli gündüzlü talebe-i ulum ile ve aliyyesi talebe-i ulum meyande dâhil olarak ulum ile âliye-i tahsil ve tekmil-i nesh etmişim ise de muma-ileyh vukû-ı vefatı mebnî icazet ahz etmedim. Lisan-i Türkî ile kitâbet ve tekellüm ederim. İhtira'at ve te'ellifatım olmadığı gibi me'muriyet ittihazesine haiz değilim.

<i>vesâireye dâir bâberât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde hangi fen ve san'ata dâir hangi şeyi ve nerede ve hangi târîhde ihtirâ etmiştir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise hangi mahalden verilmiştir ve hangi me'muriyete dâir ve o me'muriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve târîh ve numerası nedir gösterilmelidir.</i>	
---	--

4)Hizmet-i devlete hangi târîhte ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi veyahut mülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ondan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'muriyet sûretleriyle hangi me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma'âş ve yâ ma'âşa mukâbil ve yahut fevkalâde harcırah ve yevmiye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu'ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlât vukû' bulmuştur ve her bir hizmet ve me'muriyette hangi târîhte işine mübâşeret etmiş ve ma'âşını istîfâya başlamış ve hangi târîhde iş başından ayrılıp hangi târîhe kadar ve ne miktâr ma'âş almıştır ve kezaik sırasıyla hangi rütbe ve nişanlara ve ne sebeplerle nâil olmuştur ve hizmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar bazen açıkta kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne miktâr imtidâd etmiş ve o müddette ma'zûliyet ma'âş almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebî nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble hangi devletin	Geçende Kütahya mahkemi şer'iyyesinde nevahı nevahının imtihanlarının icrası esnasında dâhil olarak evrak-ı imtihanım mündericâtı bab ve alay meşihatpenahiye kabul ve tasdik buyurarak beş yüz kuruş maaşla Kütahya'nın Altıntaş nahiyesi naib vekâletine bi't-tayin üç yüz yirmi dokuz senesi Şevvalinin on beşine müsadif 25 Eylül 327 tarihinde işe mübâşeret ettim. Bu yüzden başka me'muriyetim yoktur. Şimdiye kadar tahsil-i ulum-u arabiyye ile iştigal ettim.
--	--

<i>hangi nişanını almıştır ve bunun kabûl ve ta'likî hakkında hangi tarihte irade-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şerefîmüte'allik buyrulmuştur ve hizmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hizmetinde ve ne kadar müddet bulunmuştur ve ondan ne sebeble ayrılmıştır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti hangi mahalde imrâr eylemiştir buraları seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrîhiyle tahrîr olunmalıdır. Şâyet sâhib-i tercümenin işbu târîhleri tamamıyla mazbûtî değil ise takriben falan senenin falan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirinde ibâresiyle iktifâ kılınır. Bunlara dâir yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve varsa neden ibâret ettiği tasrîh olunmalıdır.</i>	
---	--

5)Hizmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû' bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve neticesine olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ' idilmiştir ve aradaki eyyâm ma'âşî nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice virmiştir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır?	Lehü'l-hamd şeriyye karar hiçbir suretle taht-ı zan ve şikâyetle alınmadım. Hal olduğum tezkireyi OSmaniyyenin bir suret-i musaddıkası merbutan takdim kılındı. Fi 2 Zilkade 1329 ve 11 Mart 1327 El-yevm Gereki Nahiyesi Naib Vekili Mühür Pul
İhtâr Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâbhânelerine terkim olundukdan sonra zîrine beş gurusluk bir pul yapışdırılıp tanzim olunduğı sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde yazıldığıının ve müstahdem bulunduğu esnâda ise me'mûriyet-i hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrihiyle	Kütahya'nın Şehreküstü Mahallesi ahalisinden livânın Gereki Nahiyesi Naibi tarafından tanzim ve tahrih-i imza ve mührünü tercüme-i hal varakası mutileri tarafından tanzim ve imza ve mühür kendi imza ve mühr-ü zatiyyesi olduğu tasdikan iş bu mahalli tercüme-i hal kılındı. Fi 12 Safer 330 ve fi 11 Kanun-u Sani 337 Mühür

<i>imzâsı vaz' olundukdan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashihi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-idikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destiyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ita'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak sûretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunmak üzere asıllarının iş bu varakaya rabt olunması lâzım gelir.</i>	
<i>Mülâhazât</i>	

Tezkire-i Osmaniye Sureti⁸⁷

DEVLET-İ OSMANİYYE TEZKİRESİDİR

İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli ikâmeti	Vâlidesi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Tarihi ve Mahalli Velâdeti	Milleti	Sanat ve Sıfat ve Hizmeti ve İntihab Salahiyyeti	Müte'ehhil Ve zevcesi müte'addid olup olmadığı	Derecat ve Sınıf-ı Askeriyesi
İsmail oğlu İsmail Efendi	Müteveffi Hasan	Müteveffi Nefise	Kütahya 1251	İslam	Müderriş-nişin	Bir zevcesi yoktur	

Eşgali	Sicill-i Nüfusa Kayd olunan Mahalli
--------	-------------------------------------

Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika-i Sabitesi	Viladeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zokağı	Mesken Numarası	Nev'i Meskeni
Orta	Ela	Buğday	Tam	Hüdâvendigâr	Kütahya	Lala Hasan Paşa		92	Hane

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan İsmail Efendi Devlet-i Âliyyenin tabi'iyetini hâiz olup olsuretle ceride-i nüfusta mukayyed olduğunu müş'ir iş bu tezkere i'ta kılındı.

Fi 21 Mayıs 320

⁸⁷ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2000.146/26/2

Mühür

12 Teşrin sânî 1327

3.7. Hasan Fevzi Efendi

23 Haziran 1877 tarihinde Kütahya’da doğdu. Annesi Fatıma Hanım, babası Sarı Hacı Ahmed Efendizadelerden Mehmed Efendi’dir. 1882 yılında beş yaşındayken Kütahya’da Camii Şerif medresesi olarak bilinen medresede yedi sene ilim tahsil etmiştir. 1888 yılında imtihan ile girilen Kütahya Mekteb-i Rüştîyesi’ne sarf, nahiv, coğrafya, hesap, hendese üç sene gibi bir zamanda almış fakat sağlık problemi sebebiyle mezun olduğuna dair şهادetname alamamıştır. Küçükken Arapça ve Farsça eğitimi almış olsa da bu belgenin yazıldığı tarihte sadece Türkçe okuyup yazabildiğini söylemesi bu dillere hâkimiyetini kaybettiğini bize gösterir niteliktedir. 11 Şubat 1903 tarihinde Şer’i Mahkemede imtihana girerek bir göreve kabul edildiyse de ilimle meşgul olmayı tercih etmiş ve 6 Mart 1910 tarihinde nihayet devlet memurluğuna atanmıştır. Kaleme aldığı herhangi bir yayını yoktur. Çalışma hayatındaki usturubu tercüme-i hal varakasına da yansıtmaktadır.

Tercüme-i Hâl Varakası⁸⁸

Me’murîn ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i Âliyyenin tercüme-i hallerinin tahrîrine mahsus varakadır.

Kıymeti On Guruştur.

Sual	Cevab
<i>1)Sâhib-i tercümenin kendisiyle pederinin ismi ve mahlası ve şöhreti ve lâkabı ve gerek kendisi ve gerek pederinin ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı veyahut şöhretiyle mi yâd olunduğu ve kendisi ve babası bey midir efendi midir ağa mıdır paşa</i>	İsmi Hasan Fevzi Efendi pederinin ismi Mehmed Efendi olup şöhreti Sarı Hacı Ahmed Efendizadedir. Yalnız mahlasım pederim ismiyle yâd olunur. Pederim hala erbabı zariatdan olup her ikimiz teba’yı devlet-i Osmaniyedeniz. Ve

⁸⁸ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2046.150/21/1

<i>mıdır ve babası me'murından ise son me'muriyet ve rütbesi ve değil ise hangi sınıftandır ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'yyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf bir sülâleye mensûb mudur?</i>	ebeveyn cihetinden ma'ruf bir sülaleye mensub değiliz.
<i>2)Mahall ve târîh-i vilâdeti: Seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâm-ı tasrîh olunarak gösterilmelidir.</i>	Bin iki yüz doksan dört senesi Cemaziyel ahirinin on birinde 16 Haziran 1292 Kütahya'da tevellüd ettim.
<i>3)Hangi memleket ve mekteblerde ve hangi ilim ve fen ve san'at ve lisânları ne dereceye kadar tahsîl eylediği ve şehâdetnâme ve tasdiknâme ve icâzetnâme alıp almadığı ve hangi lisânlarla kitâbet veyahut yalnız tekellüm ettiği beyân olunmalıdır. Ancak tekellüm ve kitâbetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lügatini âdî bilmekle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet ederim denilmeyip okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâir olduğu ve hangi târîhde ve nerede tab' ve neşr olduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'iyye vesâireye dâir bâberât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz</i>	Bin iki yüz doksan dokuz senesi Cemaziyel Evvelin otuzunda 6 Nisan 1297 beş yaşında olduğum halde Kütahya'da Camii Şerif medresesi namıyla maruf medreseye dahalet ve yedi sene müddet müdavemet ederek ulum-u ibtidaiyye tahsil (ettim.) Bin üç yüz altı senesi Ramazan-ı Şerifin yedisinde 25 Nisan 1305 bilimtihan Kütahya mekteb-i rüşdiyesine girerek tahsil murat olan sarf ve nahiv ve Arabî ve Türkî, coğrafya, hesap, hendese ve Farisi derslerini üç seneyi karib bir zaman ta'lim etmiş isem de arıza-ı

<i>olduğu hâlde hangi fen ve san'ata dâir hangi şeyi ve nerede ve hangi târîhde ihtirâ etmiştir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise hangi mahalden verilmiştir ve hangi me'muriyete dâir ve o me'muriyetin kaçınıc sınıfındandır ve târîh ve numarası nedir gösterilmelidir.</i>	vücudiyye nedeniyle şehadetname almağa muvaffak olamadım. Bin üç yüz dokuz senesi Şevvalinin on ikisinde 27 Nisan 1308 mektebden çıkarak bu tarihten iki üç ay sonra hatmi-l Kur'an ifakat ederek Kütahya'da vaki' Haliliyye medresesi demekle arîf medreseye girerek sarf ve nahivden bida'iyile ikmal-i nesh eyledim. Ve bin üç yüz yirmi altı senesi Receb-i Şerifin birinde 16 Temmuz 1324 icazetname aldım. Türkî tekellüm ve kitabet eylerim. Lisan-ı Fârisiye dahi aşınayım. Bir güne teelifat ve ihtirâ'âtım yoktur. Bin üç yüz yirmi seneyi hicriyyesi zarfında nahiyye niyabı için Kütahya mahkeme-i şeriyyesi teşkil kılınan komisyon huzurunda İmtihan olarak evrak-ı imtihanım bab ve ala-i Meşihatpenahinin fi 13 Zülkade 320 ve fi 9 Kanun-i Sani 318 tarihli tahrirat aliyyesiyle karîn-i kabul ve tasdik olunmuş ise de nahiye niyabetini ihtar etmeyüb bilafasıla tedrisi ulum-u aliyye-i vâlâ ile iştigal ettim.
---	--

4)Hizmet-i devlete hangi târîhte ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi veyahut mülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ondan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'muriyet sûretleriyle hangi me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma'âş ve yâ ma'âşa mukâbil ve yahut fevkalâde harcırâh ve yevmiye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu'ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlât vukû' bulmuştur ve her bir hizmet ve me'muriyette hangi târîhte işine mübâşeret etmiş ve ma'âşını istîfâya başlamış ve hangi târîhde iş başından ayrılıp hangi târîhe kadar ve ne miktâr ma'âş almıştır ve kezaik sırasıyla hangi rütbe ve nişanlara ve ne sebeplerle nâil olmuştur ve hizmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar bazen açıkta kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne miktâr imtidâd etmiş ve o müddette ma'zûliyet ma'âşı almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebî nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble hangi devletin hangi nişanını almıştır ve bunun kabûl ve	Maaşlı ve maaşsız hiçbir hizmet-i devlette bulunmadım. Ahîran Kütahya müftüsü Hacı Halil Efendinin vuku' ve fenniyle ihtilal eden naklini tenbib ve makam vela-ı Meşihatpenahinin fi 23 Safer 1328 ve fi 20 Nisan 1325 tarihli nuşuriyle tay'vin buyrulduğum için bin üç yüz yirmi sekiz senesi Safer'in yirmi üçünde "20 Şubat 1325" Umur-u me'mura dairesine bera ve mübaşeret eyledim. Elyevm ifayı vazife eylemekteyim. Maaşım altı yüz kuruştur.
---	--

<i>ta'îki hakkında hangi tarihte irade-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref müte'allik buyrulmuştur ve hizmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hizmetinde ve ne kadar müddet bulunmuştur ve ondan ne sebeble ayrılmıştır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti hangi mahalde imrâr eylemiştir buraları seneyi hicriye ve ona müsâdîf seneyi mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrîhiyle tahrîr olunmalıdır. Şâyet sâhib-i tercümenin işbu târîhleri tamamıyla mazbûtî değil ise takrîben falan senenin falan ayının evâil veya evâsıt veya evâhîrinde ibâresiyle iktifâ kılınır. Bunlara dâir yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve varsa neden ibâret ettiği tasrîh olunmalıdır.</i>	
<i>5)Hizmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû' bulmuş ise esbâb-ı hakikiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve neticesine olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ' idilmiştir ve aradaki</i>	Dâhilimde hiçbir surette lekem ve taht-ı isticabı muhakemeye alınmamışımıdır. İcazetnamem ve salif el-arz nahiye niyabetine ait intihabnamem ve tezkire-i osmaniyem ve Makam-ı Meşihatpenahinin bir varakaya çıkarılan suretleri merbutan takdim kılınmıştır.

<i>eyyâm ma'âşî nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice virmiştir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır?</i>	Pul Fi 16 Rebiul Evvel 328 ve fi 10 Mayıs 326 Kütahya Müftüsü
<i>İhtâr</i> <i>Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâbhânelerine terkîm olunduktan sonra zîrine beş guruşluk bir pul yapışdırılıp tanzim olunduğı sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde yazıldığıının ve müstahdem bulunduğu esnâda ise me'mûriyet-i hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrihiyle imzâsı vaz' olunduktan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashihi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-idikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destiyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ita'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak sûretlerinin ve yâhûd yine i'âde</i>	Mühür Efendi mumaileyhanın tercüme-i hal üzere olduğu tasdik kılınmıştır. Kütahya Musarrıfı Mühür

<i>olunmak üzere asıllarının iş bu varakaya rabt olunması lâzım gelir.</i>	
<i>Mülâhazât</i>	

Tezkire-i Osmaniye Sureti⁸⁹

DEVLET-İ OSMANİYYE TEZKİRESİDİR

İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli ikâmeti	Vâlidesi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Tarihi ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve Sıfat ve Hizmeti ve İntihab Salahıyyeti	Müte'ehhil Ve zevcesi müte'addid olup olmadığı	Derecat ve Sınıf-ı Askeriyesi
Sarı Hacı Ahmed Efendizâde Hasan Fevzi Efendi	Mehmed Efendi	Müteveffıye Fatıma Hanım	1293 Meydan	İslam	Talebeden	Bir zevcesi yoktur	...

⁸⁹ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2277.162/1/2

Eşgâli	Sicill-i Nüfusa Kayd olunan Mahalli
--------	-------------------------------------

Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika-i Sabitesi	Viladeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zokağı	Mesken Numarası	Nev' i Mes keni
Orta	Ela	Buğday	Tam	Hüdâvendigâr	Kütahya	Meydan	.	179/3	Hane

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Fevzi Efendi bin Mehmed Efendi Devlet-i Âliyyenin tabi'iyetini hâiz olup olsuretle ceride-i nüfusta mukayyed olduğunu müş'ir iş bu tezkere i'ta kılındı.

Fi 9 Mayıs 320

Ahmed Hakkı

Hüdâvendigâr Vilayeti
Kütahya Nüfus Kalemi

Nezaret-i Umur-u
Dahiliyye

Kütahya Niyabet Şer'iyyesine

Bab-ı Fünû Dâire-i Meşihat İslâmiyye Mektubî Kalemi aded: 1033
27 Şaban 1325 tarihli tahrirât cevâbıdır.

3.8. Hasan Tahsin Efendi

Hasan Tahsin Efendi 1826 senesinde Kütahya’da doğmuştur. Babası Mehmed Ağa’dır. Tüm eğitim merhalelerinden bahsetmemiş olan âlimimiz nahiv, sarf, mantık, akaid ve kavaid gibi ilimler tahsil ettikten sonra 1847 yılında icazetname alıp eğitim hayatının sonuna gelmiştir. Eğitim hayatı boyunca herhangi bir te’lifata sahip olmamış ve memuriyete geçiş yapmıştır. Memuriyeti boyunca nişanlara sahip olmuştur.

*Tercüme-i Hâl Varakası*⁹⁰

Me’murîn ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i Âliyyenin tercüme-i hallerinin tahrîrine mahsus varakadır.

Kıymeti On Guruştur.

Sual	Cevab
<i>1-Tercüme-i hâl sahibinin ismi ve mahlası ve şöhreti ve lakabı, bir sülale-i ma’rufaya mensub ise keyfiyet tesbiti, mezhebi, ecnebi ise taabiyeti, pederinin ismi ve mesleği ve şöhreti</i>	İsmim Hasan Efendi mahlasım Tahsindir. Pederimin ismi Mehmed Ağa aslen Kütahyalıyım.
<i>2- Tarih ve Mahalli Vilâdeti</i>	Kütahya’da bin iki yüz kırk iki seneyi hicriyyesinde tevellüd ettim.

⁹⁰ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2046.150/21/1

3-Memâlik-i Osmâniye ve ecnebiyesinin resmi ve hususi hangi mektep ve medreselerinde yahut ma'lum husustan hangi ilim ve fen ve san'at ve lisanları ne dereceye kadar tahsil eylediği şehâdetnâme ve tasdiknâme ve icâzetnâme alıp almadığı, almış ise tarihleri, hangi lisanlarla kitâbet yahut yalnız tekellüm ettiği, tab' ve neşr var ise neye dâir olup ne zaman ve nerede tab' ve neşr olunduğu, ihtirâat-ı fenniye ve hususât-ı sâireye dâir bir imtiyaz ve ruhsat hâiz ise mahiyeti, bir me'muriyete ait intihabnâme veya ehliyetnâmesi varsa o me'muriyetin kaçınıcı sınıf için hangi mahalden ne tarihte verildiği.	Bin iki yüz altmış dört seneyi hicriyyesinde der-aliyyede Sultan Beyazıd Camii şerifinde merhum Cazim Efendiden ulum-u nahiv ve sarf ve mantık ve akaid ve sair ulum-u kavaid tahsil edüb yetmiş seneyi hicriyyesinde ikmal-i tahsil ile tedrisat-ı icazet ahiz eyledim. Bir eser ve te'lifatım yoktur. Bin iki yüz doksan iki tarihinde talebeye icazet verdim.
--	---

4-Evvvelce hizmet-i devlete dâhil olu da henüz tercüme-i hâl varakası vermemiş olanların muvazzaf veya mülazım olarak ne târîhinde ve nerede dâhil olduğu ve sırasıyla nasıl me'muriyetlere hangi tarihlerde ta'yin olunup ne miktar ma'aş veya ücret ve âidat aldığı, her me'muriyetde ne zaman ifa-ı vazifeye ve istîfa-ı ma'aşa mübâşeret edip o ma'aşı ne vakte kadar ahz eylediği, arada ma'zul kalmış ise müddeti ve ma'zuliyet ma'aşı almış ise mikdarı, me'muriyet ve ma'zûliyetinde muhassesâtınca dâimî ve muvakkat zamâyim ve tenzilât olup olmadığı ne rütbe ve nişan ve madalyaları hangi tarihlerde ihrâz eylediği, ecnebî nişan ve madalyaları varsa ne sebeble ve ne zaman verildiği, hıdemât-ı gayr-ı resmîyede bulunmuş ve me'mûriyet-i mahsûsa ile bir tarafa i'zâm kılınmış ise keyfiyeti.	Yetmiş altı senesinde camii şerif mezkûrede talebeye tedrisi ulum-u mübaşeret eyledim. Bin iki yüz seksen senesi recebi şerifinde bir kıtım re'sen nail olub rakam rakam beş yüz elli kuruş maaşa nail oldum ve üç yüz altı senesi Zavah-ı Refian mevlüdini ihraz eyledim. Bin iki yüz doksan senesinde Huzur-u şevket-mevfûr hazret-i padişahın dersine dehalet ve üç yüz altı senesine kadar devam eyledim. Bin üç yüz iki senesi dördüncü rütbeden bir kıtım nişan ve zişan-ı mecidiye nail oldum. Üç yüz üç senesi yine avatıf yine hazret padişahım olarak dördüncü rütbeden bir kıtım nişan ve Zişan-ı Osmaniyyeye nailimle bin iki yüz doksan iki tarihinde bab-ı meşihatpenaide kıraat olunan Buhari-i Şerife ta'yin olunub üç yüz altı senesine kadar ifayı me'muriyet olunmuşumdur ve hiçbir sebeble hıdmetten azl ve infisal olunmadım. Ve dahi nişanı hamil değilim. Üç yüz altı senesi rabiul ahir ibtidasından sene-i merkuma Şevval'il-mükreminin on beşine kadar Dar-ul Hilafe-i Şeriiye
---	---

	muavinliğinde bulundum. Bin üç yüz yedi senesi Şevval'il-mükreminin on beşinci gününden itibaren Zavah-ı Refian mülkiyetine nail olarak olub yanında bir sene istihdam ve kizran eden bin üç yüz on sene-i hicriyyesinin şehri Cemaziyelahiresinin yirmi ikisinde bin kuruş maaşla İlzam vilayeti dâhilinde Cerargünü niabet şer'iyyesine ta'yin olunarak vazifeyi kerim icrayı ihkam şer'iyyesin etmekteyim.
5-Bulunduğu me'muriyetlerden infisâli vuku' bulmuş ise esbab-ı hakîkiyesi ve bi'l ahire cevaz-ı istihdam karârı alıp almadığı gerek bunlardan ve gerek vazife-i me'muresine ta'alluk etmeyen ahvâlden dolayı taht-ı muhakemeye alınmış ise neticede ne hüküm sâdır olduğu ve ceza görüp görmediği	Arz olan me'muriyetlerin cem'isinde ikmal müddetince intikal eden hiçbir senet azl olunmadığım gibi bi-lutfi'l-kerim taht-ı mahkemeye dahi alınmadım. Derun-i tercümede nail olacağı arz ettiğim ruûs ve nişanlarım beratları İcazetnemem varsa da dersaadette olduğundan suretleri takdim kılınmaz ise de bi-lutfihi teâlâ Dersaadete gittiğimde onlar da takdim kılınacaktır.
Mülahazat	Sahib-i tercüme Faziletli Hasan Tahsin Efendi fazladan ve Hasan sülale-i rashayından olub Cerargünü kazası niyabet-i şer'iyyesine ta'yin bulunduğu günden beri ifayı hıdmet ettiği gibi

	mündericât-ı varakanın dahi sahih ve vaki olduğu tasdik olunur. 20 Temmuz
--	---

Huzur-u Ali Cenab-ı Meşihatpenahilerine

Tercüme-i hal varakası 14 Cemaziyel Ahir 313 tarihli ve yüz otuz numaralı tezkireyle komisyon umumiyeyi irsal kılınan Cerargünü naibi Faziletli Hasan Tahsin Efendi'nin Mizkan? Niyabetine ta'yininden itibaren vukuât-ı ahîresinin bilinmesi muktezâ bulunmakla icrâ icabı zımında işbu müzekkerenin meclis intihab-ı hükkama havale buyurulması babında emr u ferman hazreti veliyyü'l-emrindir.

Fi 12 Rebiulahir 1318 ve fi 6 Temmuz 1316

Mühür

Meclis-i İntihab-ı Hakan

Fi 12 Rebiulahir 318

İşbu tezkirede mutalim olunan muma-ileyhin 10 Muharrem 320 tarihinde ta'yin buyrulduğu esaret niyabetinde iken 3 Mayıs 318 günü vefatı vuku' bulunduğundan ve fuuatı ahîresinin tebliğsine? lüzum kalmamakla evrak odasında hıfzı tensîb edildi olbabda emr-u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 25 Receb 321 ve fi 10 Eylül 319

Mühür

3.9. Hasan Tevfik Efendi

1873 yılında Kütahya’da doğmuş ve 11 Haziran 1888 tarihinde ilk defa Osmanlı Devleti memuriyetine başlamıştır. Elimizde sadece hizmet defteri bulunan Hasan Tevfik Efendi’nin hayatına dair hiçbir bilgi bulunmamaktadır.

*Hizmet Cetveli*⁹¹

BAB-I FETVA SİCİLİ AHVAL ŞU’BESİNE MAHSUS HİZMET CETVELİDİR

Memur’un İsmi ve Şöhreti	Tevellüd Tarihi	Hizmet-i Devlete duhul tarihi	Son me’muriyeti	Hizmet-i Devlete Duhûlü Tarihi
Sınıf-ı Râbi‘ Nüvvâbından Hocalızade Hasan Tevfik Efendi	1290	1 Şevval 305	RuûsMaaşı	11 Mayıs 325

‘An	İla	Müddet-i Me’muriyeti			Müddet-i Ma’zuliyeti			Unvanı ve Me’muriyeti	Ma’aşı Şehriyesi	Mülâhazât
		Sene	Ay	Gün	Sene	Ay	Gün			
1 Eylül 305	...Ağustos 310	5	0	0	0	0	0	Tarik Ma’aşı	171	

⁹¹ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1980.145/23/1

1 Eylül 310	15 Nisan 317	6	7	15	0	0	0	“	166	
16 Nisan 317	15 Nisan 318	1	10	15	0	0	0	Tarîk-ı Maaş ve Meclis-i Tetkik Niyabet maaşı	216	
1 Mart 319	Ağustos 319	0	6	0	0	0	0	“	236	
1 Eylül 319	Eylül 319	0	1	0	0	0	0	“	251	
Teşrîn evvel 319	Nisan 320	1	5	0	0	0	0	“	276	
1 Mart 321	Temmuz 322	1	5	0	0	0	0	“	296	
1 Ağustos 322	13 Kanun-u Sani 322	0	3	13	0	0	0	“	381	
14 Kanun-u Sani 322	29 Ağustos 324	1	9	14	0	0	0	İkişehir Nabiyeti	900	
1 Eylül 324	13 Kanun-u Sani 324	0	4	13	0	0	0	Tarik Ma’ası	381	

Vefatı 13 Kanun-u	Sani 324									

15 yıl 50 ay 73 gün

+ 4 yıl 2 ay 60 gün

23 yıl 8 ay 13 gün

3.10. İsmail Efendi

1836 yılında Kütahya'nın Lala Hasan Paşa mahallesinde doğmuştur. Hasan Efendi ve Nefise Hanım'ın oğludur. Babası askeriyede tımarlı sipahi olarak çalışmıştır. 1845 yılında Karaağacalzade Mehmed Efendi'den ilkokul düzeyindeki derslerini almış ve Doğalarlızade Osman Efendi'den de Arapça nahiv, sarf, mantık ve akaid derslerini almış fakat ailevi sorunlardan dolayı icazetname alamamıştır.

*Tercüme-i Hâl Varakası*⁹²

Me'murîn ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i Âliyyenin tercüme-i hallerinin tahrîrine mahsus varakadır.

Kıymeti On Guruştur.

Sual	Cevab
<i>1)Sâhib-i tercümenin kendisiyle pederinin ismi ve mahlası ve şöhreti ve lâkabı ve gerek kendisi ve gerek pederinin ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı veyahut şöhretiyle mi yâd olunduğu ve kendisi ve babası bey midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve babası me'murînden ise son me'muriyet ve rütbesi ve değil ise hangi sınıftandır ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'iyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf bir sülâleye mensûb mudur?</i>	İsmim İsmail Efendi pederimin ismi Hasan Bekir olup İsmail Beyzade şöhreti diğeri Üvezzâde denmekle ma'ruftur. Pederim tımarlı sipahilerinden iken bil'ahire sinn-i şeyhühiyete vasıl olarak nefaidliği icra ettikten sonra vefat etmiştir.

⁹² İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2046.150/21/1

2)Mahall ve târîh-i vilâdeti: Seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâm-ı tasrîh olunarak gösterilmelidir.	Biniki yüz elli iki seneyi hicriyyesine müsadif bin iki yüz elli bir seneyi maliyesinde Kütahya'nın Lala Hasan Paşa mahallesinde tevellüd ettim.
3)Hangi memleket ve mekteblerde ve hangi ilim ve fen ve san'at ve lisânları ne dereceye kadar tahsîl eylediği ve şehâdetnâme ve tasdîknâme ve icâzetnâme alıp almadığı ve hangi lisânlarla kitâbet veyahut yalnız tekellüm ettiği beyân olunmalıdır. Ancak tekellüm ve kitâbetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lûgatini âdî bilmekle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet ederim denilmeyip okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâir olduğu ve hangi târîhde ve nerede tab' ve neşr olduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'îyye vesâireye dâir bâberât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde hangi fen ve san'ata dâir hangi şeyi ve nerede ve hangi târîhde ihtirâ etmiştir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise hangi mahalden verilmiştir ve hangi me'muriyete dâir ve o me'muriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve târîh ve numarası nedir	Bin iki yüz altmış bir seneyi hicriyyesi şehri şevvalinin beşinci ve bin iki yüz altmış seneyi maliyesi eylülünün yirmi dördüncü günü kaza-ı mezkûrede vaki' Karaağacalzâde Mehmed Efendi'nin tahte idaresinde bulunan sıbyan mektebinde akaid-i diniyyeyi muta'allak mukaddematı ulumiyye tahsil ederek fi 1 Zilhicce 268 seneyi hicriyyesine müsadif fi 4 Eylül 1268 tarihinde yine Kütahya kazasında vaki' meşhur ve ma'ruf olan Germiyanzade medresesinde ma'ruf ulemayı binamdan Doğalarlızade Osman Efendi'nin halefi tedrisine dehalet ve ulum-u diniye ve Arabiyyeden sarf ve nahiv ve mantık ve şehir-i akaide kadar tahsil ettim. Ne çare ki Pederimin o sıralarda sinn-i şeyhühiyetine vusul sekiz neferden İbarett olan ailemiz ulum-u idaresinin dailerine mahsur kalmış hasbiyle bir taraftan tahsil ulumiyye bir taraftan idare-i teayyüş gibi İki meşguliyyet halinde idarede icazet ahzine muvaffak olamadım. Arabî lisanına aşına, Türkî kitâbet ve

<i>gösterilmelidir.</i>	tekellüm ederim. Bir güne müellifat ve ihtira'atim yoktur.
-------------------------	--

4)Hizmet-i devlete hangi târîhte ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi veyahut mülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ondan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'muriyet sûretleriyle hangi me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma'âş ve yâ ma'âşa mukâbil ve yahut fevkalâde harcırâh ve yevmiye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu'ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlât vukû' bulmuştur ve her bir hizmet ve me'muriyette hangi târîhte işine mübâşeret etmiş ve ma'âşını istîfâya başlamış ve hangi târîhde iş başından ayrılıp hangi târîhe kadar ve ne miktâr ma'âş almıştır ve kezaik sırasıyla hangi rütbe ve nişanlara ve ne sebeplerle nâil olmuştur ve hizmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar bazen açıkta kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne miktâr imtidâd etmiş ve o müddette ma'zûliyet ma'âşı almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebî nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble hangi devletin hangi nişanını almıştır ve bunun kabûl ve ta'lîki hakkında hangi tarihte irade-i	Bir müddet hem hanemizi umur-u idare ve hemde medrese-i mezkûrede tedris ulum ile iştigal ve ara sıra aşar ve ağnam gibi memuriyet muvakkitlerinde istihdam olunarak temin-i maişet edilmekte iken fi 10 Şa'ban 311 seneyi hicriyyesine müsadif 20 Şubat 308 tarihinde vuku' bulacak husûlatdan sülus derecesinden aid olmak üzere Kütahya'nın Atrakşer Nahiyesi niyabetine bi'l ta'yin bila fasıla temdid-i müddet suretiyle ve 15 Cemaziye'l Evvel 313 ve fi 22 Teşrin-i Evvel 311 tarihinde emr-i mud ile niyabetine tahvil iderek her iki nahiyede bila fasıla beş sene dört mah ifa-yı hüsn-ü hizmet ve bilahare makam-ı mualla-yı meşihatpenahiye ittihaz edien usûle tevfikân Kütahya mahkemi şer'iyyesinde müteşekkil heyetimizde huzurunda imtihanım bi'l-icra evrek-ı imtihabım makam-ı muma ileyhce kabul ve tasdik buyrularak fi 1 Muharrem sene 317 ve fi 29 Nisan sene 315 tarihinde ba-Emrnâme-i Samî-i Meşihatpenahi Kütahya sancağı Makafkerge Nahiyesi niyabetine bi'l-ta'yin gönderilmek temdid-i müddet suretiyle ve fi 1 Muharrem sene 323 ve fi 23 Şubat sene 320 tarihine kadar altı sene ifa-yı vazife iderek tarih-i mezkurda yine Kütahya'nın
--	--

seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref müte'allik buyrulmuştur ve hizmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hizmetinde ve ne kadar müddet bulunmuştur ve ondan ne sebeble ayrılmıştır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti hangi mahalde imrâr eylemiştir buraları seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrîhiyle tahrîr olunmalıdır. Şâyet sâhib-i tercümenin işbu târîhleri tamamıyla mazbûtî değil ise takrîben falan senenin falan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirinde ibâresiyle iktifâ kılınır. Bunlara dâir yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve varsa neden ibâret ettiği tasrîh olunmalıdır.	Armutlu nahiyesine tahvil ve fi 15 Receb sene 325 ve fi 8 Teşrin-i Sani 321 tarihinden temdid ve ifa buyrularak sekiz sene dört mah ifa-yı vazife iderek fi 15 Rabi-ul Ahir sene 329 ve fi 2 Nisan 327 tarihinde ol-babdaki natbik ve tenevvünümucebince benim elimden be mütecaviz bulunduğundan bilahare teka'üdlüğüm ifa üzere açığa çıkarıldım ve niyabımda bulunduğum sırada aldığım aid-i şehri beş yüz gurusu ra ddesinde olub Navas naibinin de cüz'ün taltif edilmesine mebni beş yüz gurusun mart maaşını aldım bu müddet zarfında açıkta kalmadım ve mağdur maaşından almadım.
---	--

5) Hizmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû' bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve neticesine olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ' idilmiştir ve aradaki eyyâm ma'âsî nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice vermiştir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır? <i>İhtâr</i> Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâbhânelerine terkim olunduktan sonra zîrine beş gurusluk bir pul yapıldırılıp tanzim olunduğı sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde yazıldığıнын ve müstahdem bulunduğı esnâda ise me'mûriyet-i hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrihiyle imzâsı vaz' olunduktan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı	Lehü-l hamd bulunduğum memuriyetlerde vesairede tahte zan ve mahkemeye alınmadığım gibi vazifeyi mevûdemi Şerait-i gârrâ-i Ahmediyeden itti haz ederek ifayı vazifeye alındığım suretleri merbut mahkeme-i şer'iiyelerde müsbet bulunduğı iş bu tercüme-i hal varakası tanzimi ve nüfus tezkire suretiyle mezkûr mürasel-i şeriyye suretinde merbutan arz ve tasdik kılınmıştır. Fi 7 Mayıs 327 Kütahyanın Armutlu Naibi Sabıkı Mühür Pul
---	--

<i>mezkûrenin muahharan tashihi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-idikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destiyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ita'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak sûretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunmak üzere asıllarının iş bu varakaya rabt olunması lâzım gelir.</i>	
<i>Mülâhazât</i>	

Tezkire-i Osmaniye Sureti⁹³

DEVLET-İ OSMANİYYE TEZKİRESİDİR

⁹³ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1981.145/26/1

İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli ikâmeti	Vâlidesi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Tarihi ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve Sıfat ve Hizmeti ve İntihab Salahiyyeti	Müte'ehhil Ve zevcesi müte'addid olub olmadığı	Derecat ve Sınıf-ı Askeriyesi
İsmail oğlu İsmail Efendi	Müteveffi Hasan	Müteveffi Nefise	Kütahya 1251	İslam	Nahiye nâibi	Bir zevcesi yoktur	

Eşgâli	Sicill-i Nüfusa Kayd olunan Mahalli
--------	-------------------------------------

Boy	Göz	Sima	Alâmet-i Farika-i Sabitesi	Vilâdeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zoka ğı	Mesken Numar ası	Nev'i Mesken i
Orta	Ela	Buğd ay	Tam	Hüdaven digar	Kütahya a	Lala Hasan Paşa		92	Hane

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan İsmail Efendi Devlet-i Âliyyenin tabi'iyetini hâiz olup olsuretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir iş bu tezkere i'ta kılındı.

Fi 9 Mayıs 327

Me'mur
Umur-u

Hüdavendigâr Vilayeti

Nezaret-i

Mahmud Asım
Dâhiliye

Nüfus Me'muriyeti

Kütahya'nın umur-u diniyye naibliği

Pul

Mühür

Armutlu nahiyesi nâib-i sabıkı İsmail Efendi tarafından tertib ve bâlâya naklen muharrer evrak-ı müsbitelerini me'an irade ve bilmukabele harfiyyen asıllarına mutabık bulunduğu tasdik olunur.

Fî 13 Temmuz sene 1327

Kütahya Livası Naibi

3.11. İsmail Hakkı Efendi

İsmail hakkı Efendi molla Ali oğlu Cebeci Hacı Molla Ahmed efendi'nin oğludur. 1880 yılında Kütahya'da doğmuştur. İlkokulu Fatih'te bulunan Kurşuni Medresesi'nde okumuştur. Arapça ve Türkçe'yi iyi bildiğini ve Farsça'da biraz hâkim olduğunu tercüme-i hal dilekçesinden öğrenmekteyiz. Bunun dışında hangi ilimleri tahsil ettiğini bildirmemiştir. 1911 senesinde dereceyle mezun olmuştur. Telif ettiği bir eseri yoktur fakat yayınlamış olduğu bir risalesi vardır. Kaynaklarda risaleye dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. 18 Şubat 1911 yılında memuriyete başlamış ve dilekçesinin yazıldığı tarih olan 26 Şubat 1913 tarihine dek birçok farklı konumda memurluk yapmıştır. Evlidir ve çocuğu yoktur.

*Tercüme-i Hâl Dilekçesi*⁹⁴

Defter-i Hakaniyye

Sicil-i Ahval Kalemi

Numara

9/327 3/70

İsmail hakkı Efendi molla Ali oğlu Hacı Molla Ahmed ağanın oğludur.

Bin iki yüz doksan yedi senesi Recebi-l ferdinin 28 Mayıs 296 Kütahya'da tevellüd ettiği nüfus tezkireyi Osmaniyesine mahrurdur. Kütahya sancağı mekteb-i ibtidaiyyeyle vaki'mezkûrede İshak fakih ve muahharan fatih civarındaki kurşuni medresesinde tekmil-i nesh eyleyerek bir kıtım icazetnamemi ahiz ve elyevm mekteb kazanın ikinci sınıfına müdavim bulunduğu mekteb mezkûrede müdiriyetden mu'ti tasdikname ve lisan-ı Arabi ve farisiye aşına olduğu tercüme-i hal varakasinda mahrurdur.

Bin üç yüz yirmi dokuz senesi Saferinin on sekizinde 5 Şubat 326 yüz kuruş maaş ile Anadolu kordonu defteri hakaniyye kalemi mülazemetine bi't-ta'yin Rumeli kordonu defteri hakani me'muriyetine mezkûresi zîrine def' olunan mûcibince işaret-i nezaret-penâhî üzerine Üç yüz yirmi dokuz senesi Rebiul ahirin yirmi ikisinde "9 Nisan 327" iki yüz elli kuruş maaş ile terfien Rumeli kordonu defteri hakaniyye kalemi ikinci kitabetine ta'yin kılınmıştır.

⁹⁴ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1014.100/2/1

Defter-i Hakaniye nezaretinin Rumeli kordonu defter-i hakaniye me'muriyet mülâhazasına itafen müracat varakası tasdik kılınmış ve selef olduğu Anadolu kordonu kalemi mülazemetiyle me'muriyet hazırasına tarih-i ta'yiniyle miktar maaşı defter-i hakaniye nezareti muhasebesi kaydına muvaffak olduğu vukuat defterine mukayyed olup zikr olunan icazetname bialmaeaynih iade kılınmış nüfus tezkiri Osmaniyesi sureti musaddakasıyla mekteb-i kazasına devamına müsbet tasdikname asıl tercüme-i hal varakasıyla beraber nezaret-i müşarun-ileyh sicil-i ahval kalemine mahfûz bulunmuştur.

Mumi ileyha bin üç yüz otuz bir senesi Zilkaidesinin birinde "19 Mayıs 329" dört yüz kuruş maaş ile muhasebe kalemi dördüncü sınıf kitabetine terfien tayin kılındığı ve şehir-i mezkûrenin on ikisinde "30 Mart" İstifa ve infikak eylediği muhasebe 16 Kanun-u Sani tarihi derkenarında anlaşılmıştır.

28 Kanun-u Sani 309

Mühür

Ma'ruzat daiyye dirinelere dir.

13 Teşrîn-i evvel 329 tarihli ve otuz numaralı tezkire-i aliye-i Cenab meşihatpenahilerine cevabımdır. Emanet-i daiyanem muhasebe kalemi dördüncü sınıf ketbesinden iken Beyazıd kazası niyabetine ta'yin olunan İsmail Hakkı efendinin tercüme-i hal varakası hulasasının bir kırım suret-i musaddıkası sicil kalemi ifasıyla merbutan takdim Huzur-u Aliye-i Fetvâpenahiye kılınmış olmakla ol babda emir ve ferman hazreti men lehul emrindir.

19 Rebiul Evvel 332 ve fi 2 Şubat 329

*Siret Varakası*⁹⁵

ADLİYYE VE MEZAHİB NEZARETİ

Siret Varakası

133

Hey'et Teftişi
mahkemesi

Mahkeme, Köy sancak bidayet

İstinaf Mahkemesi, Mevsul

Me'muriyeti, Mahkeme riyaseti

Liva Mahkemesi, Kerkük

İsmi, İsmail Hakkı

(Me'mur tarafından imla edilecektir.)

İsmi ve Şöhreti	Yahya Oğlu İsmail Hakkı
<i>Tarih ve mahalli viladeti ve dini ve mezhebi</i>	302 tarihinde Kütahya'nın etrafında Okçu Karyesi'nde tevellüd ettim.
<i>Şehadetnameleri ve nişanları ve ilm-i hukuka dair matbu asarı (eserleri)</i>	Bir kıtım şehadetnamem var nişanım yoktur. Hukuka dair matbu eserim yoktur murur-ı zamandan bâhis hâl-i tesvîdde bir risalem vardır.
<i>Mekteb-i hukukun hangi sene mezunlarından bulunduğu ve derecesi</i>	Medresetü'l-kudâtı üç yüz yirmi dokuz senesi aliyyü'l-ala derece mezunlarındıım.
<i>Elsine-i mahalliyye ve ecnebiyyeden</i>	Elsineyi mahalliyyeden arabıyyeyi erbabıyla

⁹⁵ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1014.109/2/3-4

<i>hangilerine çok vakıf bulunduğu ve hangilerini yalnız tekellüm ettiği</i>	bilirim ve Kürtçeyi yalnız tekellüm ederim.
<i>Pederinin ismi ve şöhreti ve san'atı ve ikametgâhı</i>	Kütahya'nın Lala Hasan Paşa mahallesinde mukim ulemadan Cebeci oğlu Hacı Ahmed Efendi
<i>Müteehhil, zevcesi vefat etmiş ve yahut bekâr olub olmadığı</i>	Müteehhilim. (Evliyim)
<i>Berhayat olan çocuklarının adedi ve seneleri ve kaçının erkek ve kaçının kız olduğu</i>	Çocuğum yoktur.

<i>Hanesinin bedeli ve icar şehriyesi</i>	Elli kuruştur.
<i>Ebeveyn veya sairlerinin kendisine yardımı olan maaş ve irâdı</i>	Kardeşim senevî iki üç bin kuruş kadar yardım edebilir
<i>Servet ve zatiyyesi</i>	Memlekette bulunan emlak ve araziden üç bin kuruş kadar iradem ve oradaki maaşla beraber mühim bir yekûn tutar.
<i>Kayınpederinin ismi ve san'atı ve ikametgâhı</i>	Süleymaniye kasabasının Kübra? mahallesinde jandarma çavuşu iken vefat eden Hüseyin Ağa
<i>İfayı vazife ettiği mahkeme hey'eti ve müddei-iumumiyyesi Müstentaki (sorgu yargıcı) ve</i>	Memleketim buraya uzak olduğu gibi ailem dahi Süleymaniyeli bulunduğundan öyle

<i>ketebesini ve o mahkemede ifayı vekâlet eden da'va vekilleriyle karabeti (yakınlığı) olup olmadığı</i>	karabetim falan yoktur.
<i>Tahvil-i memuriyetinde beraberinde götürmeğe mecbur olduğu nüfus</i>	Yalnız bir tek nüfustur ki o da zevcemdir.
<i>Hıdmet-i devlete duhul tarihi</i>	Kanun-u Sani 326
<i>Hıdmet-i sabıkası ve mahalleleri ve müddetleri</i>	İki sene kadar defter-i hakani daire-i mezkûresine Rumeli ve Anadolu kordonu kalemleri ikinci kitabesinde bulundum sonra bulundum. Sonra istifa ederek Bâziyân Kazasına ta'yin oldum. Yedi ay orada kaldıktan sonra buraya ta'yin olundum.

<i>Me'muriyet-i hazırasına tarih-i mübaşeretini</i>	27 Haziran 330
<i>Selefinin kim olduğu ve işleri ne halde bıraktığı</i>	Selefin Kerküklü Ahmed Efendidir. Pek o kadar İntizamsız bırakmış yalnız takvim vekâyi' ve mukarrerât temyîz mecmualarının bazıları lede't-taharrî bulunmamıştır.
<i>Muntazam devir ve teslim muamelesi yapıp yapılmadığı</i>	
<i>Me'murun terfi' veya tahvil talebinde</i>	Terfiini talep etmeyen me'mur yoktur. Ancak

<i>bulunub bulunmadığı ve bulunduğu takdirde esbabı</i>	terfi' ve tahvilimiz meşihat-celilece icra olunacağından buna mahal yokdur.
---	---

İş bu varaka mevsul adliyye müfettişi Yusuf Bey Efendi'ye ita olunur. Fi 24 Eylül 1332

İmza: Köy Sancak Bidayet Mahkemesi Reisi Kadısı

İmza

MÜFETTİŞ TARAFINDAN DOLDURULARAK MEKTUM TUTULMASI LAZIM GELEN MEVAD

<i>Ahval Sahibesi (Evsaf-ı bedeniyyesi vazifesini hüsn-ü ifaya ma'ni ahval)</i>	Bedenen ifayı vazifeye mani evsalı yoktur.
<i>Mizacı (asabi veya soğukkanlı olmak gibi)</i>	Soğukkanlı
<i>Ahval Hususiyyesi (İnzar-ı Umumiyyedeki sit (ün) ve şöhreti, mükerrerrem-i ahlakıyye ile derece itsafı alenen aşrete vesair menhiyate (çocuklara) inhiyakı olub olmadığı)</i>	Bir sit ve şöhreti yoktur. Alenen aşrete vesair
<i>Kıyafet-i Hariciyesi (Sarıklı veya fesli bulunduğu)</i>	Sarı
<i>Ahval-i İctimaiyyesi (Ma'yeti üzerindeki nüfuzu, mafuku ile münasebeti, hem sınıflarıyla münasebeti, ehli ile münasebeti)</i>	Ma'yeti üzerinde haiz ehemmiyet nüfuzu yoktur. Ahali ile de geçinmektedir.

<i>Ehliyeti meslekiyyesi (Hali hazırdaki memuriyetinde derece liyakati, ifa edebileceği memuriyet, mukerreratındaki (karşılığındaki)isabet-i kanuniyye, hangi cihette ihtisası bulunduğu)</i>	Hali hazırdaki memuriyetine nisbeten layıktır. Mukerreratda şayana tenkid bir cihet görülmemiştir.
<i>Tarz-ı mesaiyyesi(çabası) (İştigalat-ı ruzmeresi, faaliyet ve gayretinin derecesi, suret devamı, ifayı vazifedeki takyidatı, intizampürurluğu)</i>	Vazifesine menfur ve faal değildir. İntizampürur olsa da
<i>Evsaf-ı Hakimiyyeti (Hakim, fehîm, emin, mekin ve müstekimolub olmamak gibi)</i>	Adem-i istikametine delalet edecek uhdesinde bir cereyan derecede görmüştür.
<i>Memuriyeti haricindeki meşguliyetleri</i>	
<i>Memurun terfî'ine, tahviline, tenzil-i sınıfına ve hakkında münasib görülen sair muamelata dair müfettişin mülâhazatı</i>	

Mevsul Adliye Müfettişi İmza Yusuf

Adalet ve mezahib nezareti

Sicil-i Me'murin Müdiriyeti

Aded

Şube 335

3.12. Mehmed Halid Efendi

2 Nisan 1873 tarihinde Kütahya'nın Lala Hasan Paşa mahallesinde doğmuştur. Babası Osman Efendi annesi ise Zeliha Hanımdır. 1878 yılında beş yaşındayken ilkokula başlamış ve ilkokul düzeyindeki eğitimini kendi mahallesinde mukim olan bir medresede tamamlamıştır. Daha sonra eğitimine Müftüzade medresesi ve mahkeme medresesinde devam eden sarf, nahiv ve fenni mantık ilimleri tahsil etmiştir. Türkçeden başka bir dile hâkim değildir ve herhangi bir eser telif etmemiştir. 20 Kasım 1892 yılında ilk memuriyeti olan Kütahya Mahkeme-i şeriyyesine girmiştir ve daha sonra kamuda çeşitli görevlerde çalışmıştır.

*Tercüme-i Hâl Varakası*⁹⁶

Me'murîn ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i Âliyyenin tercüme-i hallerinin tahrîrine mahsus varakadır.

Kıymeti On Guruştur.

Sual	Cevab
<i>1)Sâhib-i tercümenin kendisiyle pederinin ismi ve mahlası ve şöhreti ve lâkabı ve gerek kendisi ve gerek pederinin ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı veyahut şöhretiyle mi yâd olunduğu ve kendisi ve babası bey midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve babası me'murînden ise son me'muriyet ve rütbesi ve değil ise hangi sınıftandır ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'iyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf bir</i>	İsmim Mehmed mahlasım Halit şöhretim Hacı Ahmed Ağazade ve mütevellid pederimin ismi Osman olub berhayat olduğu ma'ruf bir sülaleye mensub olmayıb selef-il zikr şöhretiyle yâd olunur.

⁹⁶ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2046.150/21/1

<i>sülâleye mensûb mudur?</i>	
2)Mahall ve târîh-i vilâdeti: Seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâm-ı tasrîh olunarak gösterilmelidir.	Bin iki yüz doksan senesi Safer-ül Hayrın üçüncü gününe müsadif bin üç yüz seksen dokuz seneyi maliyesi şehri Martın yirminci günü Kütahya kazasının Lala Hasan Paşa mahallesinde tevellüd etmişim.
3)Hangi memleket ve mekteblerde ve hangi ilim ve fen ve san'at ve lisânları ne dereceye kadar tahsîl eylediği ve şehâdetnâme ve tasdîknâme ve icâzetnâme alıp almadığı ve hangi lisânlarla kitâbet veyahut yalnız tekellüm ettiği beyân olunmalıdır. Ancak tekellüm ve kitâbetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lügatini âdî bilmekle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet ederim denilmeyip okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâir olduğu ve hangi târîhde ve nerede tab' ve neşr olduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'iyye vesâireye dâir bâberât-ı âlî	Bin iki yüz doksan altı seneyi hicriyyesine müsadif bin iki yüz doksan dört seneyi maliyesi şehri Şubatının on beşinci günü beş yaşında olduğum halde Kütahya'nın Lala Hasan Paşa mahallesinde vaki' sıbyan mektebine duhul ederek ulum-u mukaddimeyi tahsîl eyledim. Bir ay lisanı Türkiyle tedris eyledim. Ol vakt mezkure şehadetname usulü cari olmadığından şehadetnamem yoktur. Türki kitâbet ederim. Te'lifatım ve ihtira'atım yoktur. Bin üç yüz beş seneyi hicriyyesine müsadif bin üç yüz dört sene-i maliyesi şehri Temmuzunun on sekizinci günü on yaşında olduğum halde Kütahya'da vaki'

<i>bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde hangi fen ve san'ata dâir hangi şeyi ve nerede ve hangi târîhde ihtirâ etmiştir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise hangi mahalden verilmiştir ve hangi me'muriyete dâir ve o me'muriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve târîh ve numerası nedir gösterilmelidir.</i>	Müftüzade medresesi denmekle arîf medreseye duhul ederek fenni sarf ve nahivden ders görüb icraen ikisine sonra yeni Kütahya'da vaki' mahkeme-i şer'iyede ittisalinde mahkeme medresesi denmekle meşhur medreseye duhul ederek fenn-i mantık dersi görmeğe başlayıb nihayet ikmal-i nesh etmek üzereyim.
---	--

4)Hizmet-i devlete hangi târîhte ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi veyahut mülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ondan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'muriyet sûretleriyle hangi me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma'âş ve yâ ma'âşa mukâbil ve yahut fevkalâde harcırâh ve yevmiye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu'ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlât vukû' bulmuştur ve her bir hizmet ve me'muriyette hangi târîhte işine mübâşeret etmiş ve ma'âşını istifâyâ başlamış ve hangi târîhde iş başından ayrılıp hangi târîhe kadar ve ne miktâr ma'âş almıştır ve keزالik sırasıyla hangi rütbe ve nişanlara ve ne sebeplerle nâil olmuştur ve hizmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar bazen açıkta kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne miktâr imtidâd etmiş ve o müddette ma'zûliyet ma'âşı almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebî nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble hangi devletin hangi nişanını almıştır ve bunun kabûl ve ta'likî hakkında hangi tarihte irade-i seniyye-i hazret-i	Bin üç yüz on seneyi hicriyyesi Rabiul ahirinin yirmi dokuzuncu ve bin üç yüz sekiz seneyi maliyesi şehir-i nisanın birinci günü on yaşında olduğum halde Kütahya mahkeme-i şer'iyye dairesine duhul eyledim ve mülazemete devam ederek bir sene sonra yani bin üç yüz on bir seneyi hicriyyesine müsadif bin üç yüz dokuz seneyi maliyesi şehri Teşrin-i Saninin on birinci günü mübeyyizlik vazifesine ifa ve vuku'u bulan hasılat-ı Şer'iyyesinden ol babdaki ta'limat münici aidatı almağa başlayıp keزالik dört sene sonra yani bin üç yüz beş seneyi hicriyyesine müsadif bin üç yüz on üç seneyi maliyesi şehir-i ağustosun on dördüncü günü mukayyed ve zabt kitabetine ta'yinim kılınarak hıdmet-i mezkûrelerde aleldevam hasan ifayı vazifeyle müstahdem iken bin üç yüz yirmi beş seneyi hicriyyesine müsadif bin üç yüz yirmi dört senesi şehri Eylûlün on altıncı günü şer'iyyede ikinci kitabetine keزالik aidatla bi-emri es'ile-i şer'iyyeye ta'yin olub bu kere dahi üç yüz yirmi sekiz sene-i hicriyyesine müsadif bin üç yüz yirmi beş sene-i rumiisi Kanun-u Saninin on birinci gününden bu ana kadar iki yüz elli kuruş maaş tahsisıyla el-yevm ahiz etmekteyim. Ve tarihi duhulümden bu ana
--	--

<i>pâdişâhî şerefîmüte'allik buyrulmuştur ve hizmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hizmetinde ve ne kadar müddet bulunmuştur ve ondan ne sebeble ayrılmıştır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti hangi mahalde imrâr eylemiştir buraları seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrîhiyle tahrîr olunmalıdır. Şâyet sâhib-i tercümenin işbu târîhleri tamamıyla mazbûtî değil ise takrîben falan senenin falan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirinde ibâresiyle iktifâ kılınır. Bunlara dâir yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve varsa neden ibâret ettiği tasrîh olunmalıdır.</i>	değın hiç açıkta kalmayıb mütemadiyen ol vakitden beri hüsn-ü hal ile ifayı vazife etmekteyim. Rütbem ve nişanım olmayıb el-ân maaş mezkûreyle müstahdem olmaktadır.
---	---

5)Hizmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû' bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve neticesine olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ' idilmiştir ve aradaki eyyâm ma'âşî nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice virmiştir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır? İhtâr Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâbhânelerine terkim olundukdan sonra zîrine beş guruşluk bir pul yapışdırılıp tanzim olunduğı sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangî mahalde yazıldığıнын ve müstahdem bulunduğu esnâda ise me'mûriyet-i hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrihiyle imzâsı vaz' olundukdan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı	Şimdiye kadar aleyhimde bir gün şikâyet ve da'va vaki' olmamış ve taht-ı zan ve mahkemeye alınmamışımıdır ve hatt-ı destimle tanzim ve tahrir olunan bir kıtım tercüme-i hal varaka-ı raiyanem ihrac olunmuş tezkire-i Osmaniyyem ve evrak-ı saire suretleri rabten arz ve takdim kılınmış olmağla ol babda emr-i ferman men lehül emrindir. Fi 20 Receb 1328 ve fi 9 Temmuz 326 Kütahya'nın Lala Hasan Paşa mahallesi sakinlerinden Hacı Hamdizade ve el-Hâletü hazihi Kütahya Mahkeme-i Şer' iyye ketebesinden Mehmed Halid dâileri. El-Hâletü hâzihi muvafık olduğu tasdik olunur. Mühür Pul Nâib-i Kütahya Fî 9 Temmuz sene 326 Mühür
---	--

<i>mezkûrenin muahharan tashihi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-idikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destiyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ıta'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak sûretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunmak üzere asıllarının iş bu varakaya rabt olunması lâzım gelir.</i>	
<i>Mülâhazât</i>	

*Tezkire-i Osmaniye Sureti*⁹⁷

DEVLET-İ OSMANİYYE TEZKİRESİDİR

İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli ikâmeti	Vâlidesi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Tarihi ve Mahalli Velâdeti	Milleti	Sanat ve Sıfat ve Hizmeti ve İntihab Salahiyyeti	Müte'ehhil Ve zevcesi müte'addid olup olmadığı	Derece at ve Sınıf-ı Askeri yesi
Hacı Ahmed oğlu Mehmed Halid Efendi	Müteveffî Ğani	Zeliha	Kütahya	İslam	Talebe	Bir zevcesi yoktur	Redif

Eşgâli	Sicill-i Nüfusa Kayd olunan Mahalli
--------	-------------------------------------

⁹⁷ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1962.144/39/2

Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika-i Sabitesi	Viladeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zokağı	Nev'i Meskeni	Mesken Numara sı
Orta	Ela	Buğday	Tam	Hüdavendigâr	Kütahya	Lala Hasan Paşa	Çarşı	184/1	Hane

Balada ism ve şöhet ve hal ve sıfatı muharrer olan muharrer Halid Efendi bin Osman Efendi Devlet-i Âliyyenin tabi'iyetini hâiz olup olsuretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir iş bu tezkere i'ta kılındı.

22 Temmuz 320

Lala Hasan Paşa Nüfus Nezareti
Nezaret Umûr-ı Dâhiliye

Kütahya'nın Lala Hasan Paşa mahallesinde Hacı Ahmed Ağazade Mehmed Halid Efendi -devam müteveffikan bi'l-hayr- kütahya sancağı mahkeme-i şeriyye katibi Muhyîzâde diğer Halid Efendinin başkitabetine tahviliyle münhal olan ikinci kitabet-i mezkure vazifesi derkâr olan kıdemve ehliyetinize mebni uhdenize tefvîz ve ihale bulunmuştur. Gerekdir ki uhdenize müdevvi' vazifenizi kemâ hiye hakkani ifa bu suretle deavât hayret Âyât-ı hubâbatlî isticlaba muvaffakiyetiniz temennisiyle iş bu mürasele-i şer'iyye tanzimve bi't-temyiz yedinize i'tâ kılındı.

Hurrira fi'l-yevmi'l-hâdi ve'l-'ısrîn min Recebi'i-mürecceb li sene hams ve ısrîn ve selase mie ve elf

Es-seyyid Mehmed Şemseddin

Fî 15 Receb Sene 328 ve 19 Temmuz sene 326

Asıllarına mutabık olduğu tatbik olunur

Pul

Mühür

3.13. Mehmed Halid Efendi

Muhyizade Mehmed Halid Efendi Abdurrahman Efendi'nin oğludur. 1868 yılında dünyaya gelmiştir. İlkokul eğitimini Kütahyadaki bir ilkokulda tamamlamış ve Muhammed Rasih ve Hasan Zeki Efendi'den icazetname almıştır. 30 Haziran 1881 yılında ilk görevi olan mahkeme mukayyidliğine tayin olmuştur. Türkçe dilinde okuyup yazabilen Mehmed Halid Efendi'nin herhangi bir eseri mevcut değildir.

*Tercüme-i Hal*⁹⁸

Tercüme-i Hal Varakalarının Tahsisine Mahsus Müsvedde Varakasıdır

Tarih-i Telhisi	Tarih-i Tescili	Vilayeti	Müsevvid	Mümeyyiz	Defter Sahife Numarası
		3215			
		Kütahya Mahkeme-i Şeriyyesi Başkatibliği			
Arabi	Rumi	Arabi	Rumi		
				Hasan	6

⁹⁸ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 3215.209/33/1

16 ...? 338	8 Mart 336	18 Cemaziyel Evvel 38	9 Mart 36				217
<u>11</u> 10 Eylül 334 tarihinde isti'fasına mebni infisal edildiği			Muhyizade Mehmed Halid Efendi müteveffı Abdurrahman Efendi'nin oğludur. Biniki yüz seksen dört seneyi maliyesi Kütahya kazasında tevellüt ettiği tezkire-i amaniyye sureti musaddakasnda muharrerdir. Kaza-ı mezkürede ibtidai mektebine ba'de tedrisi Molla Bekir ve mahkeme medresesinde ulum-u aliy arabi tahsil ve ikmal ile bin üç yüz on altı seneyi hicriyesinde müderris Muhammed Rasih ve Hasan Zeki Efendi'den icazetname almıştır. Türkî kitabet ettiği tecüme-i halde ifa da etmiştir. 18 Haziran 1297 tarihinde Kütahya mahkeme şer'iyyesi kalemine mülazemetine bilduhul 10 Kanunevvel 298 tarihinde aidatla mahkeme mezkürede mukayyitliğine ta'yin kılınmış ise de Eylül 299 tarihinde aidatla zabt kitabetin 16 Eylül 324 başkitabete terfi' kılınarak 11 Kanun-u Sani 325 beş yüz elli kuruşa maaşla tavzif ve muameleyi müzekkere maaşı altı yüz kuruş iblağ 7 Mayıs 336 tarihli masruk şهادetnameden anlaşılmış ve aidatla istihdam edildiği mukayyedlik ve kitâbet ve başkitabet üç yüz yirmi senesi bütçesine muaddel maaşları üç yüz ve iki yüz elli ve beş yüz elli kuruştan ibaret bulunmuştur. Mûmâ-ileyhin Tarihi ve mahalli viladetini mübeyyen tezkire-i				

	Osmaniye ve icazetname ve merasıla suret-i musaddakaları ve aidatla mukayyed-lillah ve zabt ve başkitabetten aidatıyla tarih-i ta'yin ve terfi' başkitabet ve muahharan tevfiz ve mikdar maaşı ve muahharan damm-ı mikdarı ve masduk şehadetnamem tercüme-i hal ile ifade edilmiştir. Muma-ileyhin icrâ-yı tekâ'üdü talebinde bulunmasına mebnî (29 Kanun-ı evvel sene 220) tarihinden itibaren üçyüz on altı kuruş tekâ'üd maaşı tahsis olunduğu mahsusat-ı zâtiyye müdir-i mukayyedine vârid olan 18 Nisan sene 226 tarihli 13472/2631 numaralı tezkerede buyurulmuştur. Ali Hilmi İmza 23 Nisan sene 226

3.14. Mehmed Hamdi Efendi

1852 yılında Eskicizade Hacı Ahmet Ağa ve Gülsüm Hanım'ın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. 1859 yılında eğitim hayatın Kütahya'da Ceyhan mektebinde başlamıştır. 1867 yılında ise Ali Paşa medresesinde yüksek ilim tahsil etmiş ve 1881

yılında icazetnamesini alarak mezun olmuştur. 1890 yılında Saküd'e yerleşerek Hafız Tayyar Efendi medresesinde öğretmenliğe başlamıştır. İlmi hayatı boyunca ve tercüme-i hal yazdığı ana kadar yazdığı herhangi bir eseri olmamasına rağmen 3 dilde (Arapça, Farsça, Türkçe) okuryazarlığı vardır. 1900 yılından itibaren müftülükte çalışmaya başlayan Mehmed Hamdi Efendi bulunduğu görevde herhangi bir rütbe ve nişana sahibi olmamıştır.

Tercüme-i Hâl Varakası⁹⁹

Me'murîn ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i Âliyyenin tercüme-i hallerinin tahrîrine mahsus varakadır.

Kıymeti On Guruştur.

Sual	Cevab
<i>1)Sâhib-i tercümenin kendisiyle pederinin ismi ve mahlası ve şöhreti ve lâkabı ve gerek kendisi ve gerek pederinin ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı veyahut şöhretiyle mi yâd olunduğu ve kendisi ve babası bey midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve babası me'murînden ise son me'muriyet ve rütbesi ve değil ise hangi sınıftandır ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'iyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf bir sülâleye mensûb mudur?</i>	İsmim Mehmed Hamdi Efendi. Pederim Kütahya kazasından Eskicizade Hacı Ahmed Ağadır.

⁹⁹ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2046.150/21/1

2)Mahall ve târîh-i vilâdeti: Seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâm-ı tasrîh olunarak gösterilmelidir.	Fi 27 Cemaziyel Evvel 1268 ve fi 7 Mart 1268 tarihinde nefis-i Kütahya kazasında tevellüd ettim.
3)Hangi memleket ve mekteplerde ve hangi ilim ve fen ve san'at ve lisânları ne dereceye kadar tahsîl eylediği ve şehâdetnâme ve tasdiknâme ve icâzetnâme alıp almadığı ve hangi lisânlarla kitâbet veyahut yalnız tekellüm ettiği beyân olunmalıdır. Ancak tekellüm ve kitâbetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lûgatini âdî bilmekle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet ederim denilmeyip okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâir olduğu ve hangi târîhde ve nerede tab' ve neşr olduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'iyeye vesâireye dâir bâberât-ı âlî bir imtiyâzî hâiz olduğu hâlde hangi fen ve san'ata dâir hangi şeyi ve nerede ve hangi târîhde ihtirâ etmiştir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise hangi mahalden verilmiştir ve hangi me'muriyete dâir ve o me'muriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve târîh ve numarası nedir	Fi 28 Ramazan 1276 ve fi 2 Nisan 1276 tarihinde Kütahya kazasında sıbyan mektebine devam ile ulum-u mukaddime tahsil ettim. Fi 13 Rabiul Ahir 84 ve fi 2 Ağustos 1283 tarihinde kazayı mezkûrenin Ali Paşa medresesine dehaletle ulum-u aliye bil-tahsil, fi 14 Şa'ban 99 ve fi 17 Haziran 98 tarihinde icazetnamemi aldım. Medrese-i mezkûrede yedi sene tedris ile meşgul bulunarak fi 19 Zilhicce 308 ve fi 13 Temmuz 307 tarihinde Saküd kazasına hicretle kazayı mezkûrede tavattun eyledim. Hıfzı Hüseyin Efendi Müderrisliğine biltâ'yin tarihi mezkûreden beri medrese-i mezkûrede elyevm tedrisi ile meşgulüm. Arapça ve farsça ve Türkçe tekellüm ve kitâbet ederim. Ve lisan-ı saireye aşına değilim. Te'lifatım dahi yoktur.

gösterilmelidir.

4)Hızmet-i devlete hangi târîhte ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi veyahut mülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ondan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'muriyet sûretleriyle hangi me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma'âş ve yâ ma'âşa mukâbil ve yahut fevkalâde harcırah ve yevmiye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu'ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlât vukû' bulmuştur ve her bir hizmet ve me'muriyette hangi târîhte işine mübâşeret etmiş ve ma'âşını istifâyâ başlamış ve hangi târîhde iş başından ayrılıp hangi târîhe kadar ve ne miktâr ma'âş almıştır ve kezaik sırasıyla hangi rütbe ve nişanlara ve ne sebeplerle nâil olmuştur ve hizmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar bazen açıkta kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne miktâr imtidâd etmiş ve o müddette ma'zûliyet ma'âşı almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebî nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble hangi devletin	Hıdmet-i devletde şimdiye kadar bulundum. 19 Rabiul Evvel 318 ve fi 2 Temmuz 316 tarihinde bilâ-maaş Seküd kazası müftülüğüne ta'yin olundum. Fi 14 Cemaziyel Ahir 324 ve fi 24 Temmuz 322 tarihi ve 321 numaralı emirname-i meşihatpenahiye itafen şehri yüz kuruş maaş mâl sandığını ahz etmekde iken fi 28 Ramazan 328 ve fi 1 Rebiul Evvel 325 tarihinde kat' edilmiş fi 23 Zilhicce 327 ve fi 23 Kanun-u Evvel 325 tarihinde dört yüz kuruş müftülük maaşı tahsisi eyledim. Rütbe ve nişanım dahi yoktur.
---	---

<i>hangi nişanını almıştır ve bunun kabûl ve ta'liki hakkında hangi tarihte irade-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şerefîmüte'allik buyrulmuştur ve hizmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hizmetinde ve ne kadar müddet bulunmuştur ve ondan ne sebeble ayrılmıştır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti hangi mahalde imrâr eylemiştir buraları seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrîhiyle tahrîr olunmalıdır. Şâyet sâhib-i tercümenin işbu târîhleri tamamıyla mazbûtî değil ise takriben falan senenin falan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirinde ibâresiyle iktifâ kılınır. Bunlara dâir yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve varsa neden ibâret ettiği tasrîh olunmalıdır.</i>	
---	--

5)Hizmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû‘ bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve neticesine olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ' idilmiştir ve aradaki eyyâm ma'âşî nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice virmiştir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır?	Hidmet-i devlete dehalet ettim ve hiçbir vecihle taht-ı mahkemeye alınmadım. 14 Muharrem 317 ve fi 20 Nisan 316 tarihinde bir kıtım tercüme-i hal varakasıyla tezkire-i Osmaniyye ve icazetnamemde suret-i musaddıklarına göndermiş olduğumdan bu kere dahi işbu tercüme-i hal varakası biltanzim takdim eyledim. Olbabda irade efendimedir.
İhtâr	Pul Mühür Fi 20 Receb 327 ve fi 14 Temmuz 326 Fi 20 Receb 1327 ve fi 14 Temmuz 326 Seküd kazası menzisi
Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâbhânelerine terkim olundukdan sonra zîrine beş guruşluk bir pul yapışdırılıp tanzim olunduğı sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde yazıldığının ve müstahdem bulunduğu esnâda ise me'mûriyet-i hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrihiyle	İşbu tercüme-i hal varakasının mezricatı muvafık usulüne mutabık olduğu tasdik kılındı. Fi 21 Receb 327 ve fi Mart 326 Naib-i Kaza-ı Seküd Mühür

<i>imzâsı vaz' olundukdan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashihi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-idikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destiyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ita'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak sûretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunmak üzere asıllarının iş bu varakaya rabt olunması lâzım gelir.</i>	İşbu tercüme-i hal varakasının mezricatı usulüne muvafık kılınmakla tasdik kılındı. Fi 10 Temmuz 326 Seküd Kazası Mühür
<i>Mülâhazât</i>	

3.15. Mehmed İrfan Efendi¹⁰⁰

1881 yılında Kütahya’da doğmuştur. Babası Feyzi Efendi’dir. Tercüme-i hal varakası olmadığından gerek hayatı gerek tahsili konusunda kapsamlı bir bilgiye sahip değiliz. Arapça eğitim görmüş fakat Türkçe okuyup yazdığını belirtmiştir. Bildiğimiz kadarıyla herhangi bir eser kaleme almamıştır.

İsmi ve Mahlası ve Şöhreti	Pederini n İsmi ve Mesleği	Mahalli Tevellüdü	Tarih-i Tevellüdü		Mezhe bi	Tabi’iyyet i	Vesikasının		Sicil Numara sı
			Ara bi	Rum i			Cinsiyye ti	Tarih	
Muhyiza de Mehmed İrfan Efendi	Mütevef fâ Feyzi Efendi	Kütahya’ da ...? Mahallesi		129 7	İslam	Türkiye Cumhuriy eti	Nüfus Tezkires i Sureti	18 Mayı s 320	2047

TAHSİLİ

	Vesikanın	
	Cinsi	Tarihi

¹⁰⁰ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, Sicill-i Ahval Dosyaları, nr. 2047.150/23/1

Kütahya'da mekteb-i sıbyan okuduktan sonra mahkeme medresesi denilen medrese bir müddet okuyub arabi tahsil ettim. Ve Türki kitabet ettiği tercüme-i hal varakası mündericidir.	Mesruk Tercüme-i hal defteri	9 Temmuz 326
---	------------------------------------	-----------------

Bulunduğu Me'muriyetler

Me'muriyeti	Maaşı	Tayin Tarihi	Vazifeye Mübaşeret-i Tarihi	İşten Men'i Tarihi	İnfisali Tarihi	İnfikaki Tarihi	Esbabı
Kütahya mahkeme-i şeriyyesi mukayyedliği	Aidatım	1 Mart 316					Tarih-i mezkürede asakiranem işbu
	Aidatım	17 Kanun-i Evvel 323					Tarih-i mezkürede asakiranem işbu
	250	11 Kanun-i Sani 325					

Vesikanın		

Beraat ve Zarureti

Bulunduğu me'muriyet		

3.16. Mehmed Sadık Efendi¹⁰¹

BAB-I FETVA

İsmi ve Mahlası ve Şöhreti	Pederinin İsmi ve Mahlası	Mahalli Tevellü dü	Tarih-i Tevellüdü		Mezh ebi	Tab'i yyeti	Vesikasının		Sicil Numa rası
			Arabî	Rumî			Cinsi	Tarihi	
Abdulfettahza de Mehmed Sadık Efendi	Hacı Hafız Ahmed Hulusi Efendi	Kütahya a Bolat Bey Mahall esi		1303	İslam	Devle t-i Osma niye	Nüfus Tezkiresi Suret-i Musaddıka sı	12 Mayı s 320	5271

TAHSİLİ

¹⁰¹ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 5271.245/1/1

Vesikasının		
Tarihi	Mebni	
20 Mayıs 335		Mukaddemât Kütahya mekatib-i ibtidaiyyesinde tahsil ve usûl-ü ceride mektebinin on sınıfından aliyyü'l-ala derecede tasdikname ahz eyledikten sonra bir müddet Kütahya ve Konya medâris-i ilmiyesinde tahsilinde bulunduk. Dersaadete gelip Fatih cami-i şerif dersiâmlarından muallim Hafız Mehmed Emin Efendinin meclis-i tedrisine müdâvemetle mûmâ-ileyhden icazet aldığımız gibi Kütahya'da (sağdaki) Tahsili esnasında icraen Tıbbiye imtihanlarında isbât-ı ehliyet ederek şهادetname almış ve bi'l-imtihan dahil olduğum medresetü'l-kudâta müdavemet etmekte iken seferberlik ilanı üzerine hizmet-i maksura erbabı meyanında tahte silaha alınıp muahharan küşâd edilen levâzımât-ı umumiyye Askeriye mektebine sevk olunmadığıma mekteb-i mezkûrun (A) sınıfından neşet eylemiştir.
4 Cemaziyel Evvel 332		
18 Şubat 324		

3.17. Mustafa Hamdi Efendi

1884 yılında Kütahya'da doğmuş olup Hacı Ali Rıza Efendi'nin oğludur. 1895 yılında şهادetname alarak mezun olduğu medresede Arapçadan sarf ve nahiv, mantık, faraz ve Türkçe derslerini tahsil etmiştir. 1892 yılında eğitimine devam ettiği sırada

Kütahya Şer'i Mahkemesi'nde çalışmaya başlamış ve 1901 yılından itibaren okuduğu medresede mübeyyiz ve mukayyid (evrakları temize çeken ve kayıt tutan kişi) olarak çalışmaya başlamıştır.

Tarih-i Telhisi	Tarih-i Tescili		Vilayeti 3215 Kütahya Mahkemesi Mazbutu Dosya 5579	Müsevvid	Mümeyyiz	Defter Sahife Numarası
Arabi	Rumi	Arabi	Rumi			
		17 Kanun-u Evvel 339				7

10 Eylül 334 tarihinde isti'fasına mebni infisal edildiği	ibtidaiyye hakkında Haliliyye dairesi medresesinde ulum-u Arabiyyeden sarf, nahiv, mantık, faraiz tedris ve Türkî kitabet ettiği tercüme-i hal varakasında mündericdir. Muma ileyh bin üç yüz on senesi Rebiul Ahir'in yirmi birinci gününden itibaren mülazemet Kütahya mahkeme-i şeriyyesine devam bida edüb bin üç yüz on dokuz senesi Şa'banının yirmi dokuzundan 29 Teşrin-i Sani 1317 mekteb-i mezkûre mübeyyiz ve mukayyidliğine tayin olunmuş ve bin üç yüz yirmi sekiz senesi Muharrem-ül Haramın on ikisinde 11 Kanun-u Sani 1325 Hüdavendigâr ve bunu tensik komisyonca tensikan mukayyidliğe bala ifayı bütçe mücibince akçe maaşla tavzîf olunmuştur. Muma ileyhanın tarihi mahalli viladetiyle derece-i tahsili nüfus tezkiresiyle ibtidaiyye şehadetnamesi suret-i musaddıkası merbutan ve Kütahya mahkeme-i şeriyyesine mülazemet tarihi duhülüyle aidatıyla ta'yini zîri naibi Leva tarafından musaddıka ve tercüme-i halinin tesbikan ifasıyla vazife-i Hüdavendigâr vilayetinin sicilinde mevcut tensik mazbatasından senedine müstebân olmuş ve mezkûr nüfus tezkeresiyle ibtida-yı şehadetleri suretleri tercüme-i hal varakasıyla dosyasında Mahfuz bulunmuştur.
--	---

3.18. Mustafa Tevfik Efendi

Babası İbrahim Ağa, annesi Fatma Hanım'dır. 16 Ocak 1856 yılında Kütahya'da doğmuştur. Bulunduğu mahalledeki bir ilkokulu tercih etmiş olan Mustafa Tevfik Efendi burada ilmihal dışında Osmanlı Türkçesi yazı stillerinden sülüs ve rika eğitimi almış herhangi bir dil öğrenmeden ve mezuniyetine dair herhangi bir belge almamıştır. Eğitim hayatına dair başka bir açıklama sunmayan bu tercüme-i hal varakasına göre Mustafa Efendi 1882 yılında nüfus kâtibi olarak çalışma hayatına başlamış ve daha sonra Ziraat bankasında muhasebe çalışanı olarak memuriyet hayatına devam etmiştir.

*Tercüme-i Hâl Varakası*¹⁰²

Me'murîn ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i Âliyyenin tercüme-i hallerinin tahrîrine mahsus varakadır.

Kıymeti On Guruştur.

Sual	Cevab
1)Sâhib-i tercümenin kendisiyle pederinin ismi ve mahlası ve şöhreti ve lâkabı ve gerek kendisi ve gerek pederinin ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı veyahut şöhretiyle mi yâd olunduğu ve kendisi ve babası bey midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve babası me'murînden ise son me'muriyet ve rütbesi ve değil ise hangi sınıftandır ve nerelidir ve	İsmim Mustafa Tevfik Efendi. Pederim Hüdavendigâr vilayeti dâhilinde Kütahya sancağına tabi' Simav kasabasından Sami ağa denmekle ma'ruf İbrahim Ağa olup esnaflıkla meşgul iken fi 19 Zilhicce 297 ve fi 11 Mart 296 tarihinde vefat etmiştir.

¹⁰² İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2046.150/21/1

<i>berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'iyyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf bir sülâleye mensûb mudur?</i>	
<i>2)Mahall ve târîh-i vilâdeti: Seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâm-ı tasrih olunarak gösterilmelidir.</i>	Fi 16 Cemaziyel Evvel 1272 ve fi 19 Kanun-u Evvel 1271 tarihinde kaza-ı mezkûrede Hoca Cuma mahallesinde tevellüd ettim.
<i>3)Hangi memleket ve mekteplerde ve hangi ilim ve fen ve san'at ve lisânları ne dereceye kadar tahsîl eylediği ve şehâdetnâme ve tasdiknâme ve icâzetnâme alıp almadığı ve hangi lisânlarla kitâbet veyahut yalnız tekellüm ettiği beyân olunmalıdır. Ancak tekellüm ve kitâbetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lügatini âdî bilmekle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet ederim denilmeyip okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâir olduğu ve hangi târîhde ve nerede tab' ve neşr olduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'iyeye</i>	Kaza-ı mezkûrenin sıbyan mektebinde mukaddematı ulumiyye okuduktan sonra fenn-i kitabet meddar okuyacak kadar Osmaniyye tahsil ve rika' ve sülûs yazılarını temeşşuk ve ilmihal ta'lim ettim. Fakat sıbyan mektebinde şehadetname almak âdeti olmadığından ve sülûs hattı dahi icazetname alındığı mertebeye vardıramadığımdan dolayı şehadetname ahzine muvaffak olamadım. Bir kitab ve te'lifim yoktur. Türkî kitabet ve tekellüm ederim.

<i>vesâireye dâir bâberât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde hangi fen ve san'ata dâir hangi şeyi ve nerede ve hangi târîhde ihtirâ etmiştir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise hangi mahalden verilmiştir ve hangi me'muriyete dâir ve o me'muriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve târîh ve numerası nedir gösterilmelidir.</i>	
---	--

4)Hizmet-i devlete hangi târîhte ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi veyahut mülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ondan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'muriyet sûretleriyle hangi me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma'âş ve yâ ma'âşa mukâbil ve yahut fevkalâde harcırah ve yevmiye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu'ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlât vukû' bulmuştur ve her bir hizmet ve me'muriyette hangi târîhte işine mübâşeret etmiş ve ma'âşını istîfâya başlamış ve hangi târîhde iş başından ayrılıp hangi târîhe kadar ve ne miktâr ma'âş almıştır ve kezaik sırasıyla hangi rütbe ve nişanlara ve ne sebeplerle nâil olmuştur ve hizmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar bazen açıkta kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne miktâr imtidâd etmiş ve o müddette ma'zûliyet ma'âşı almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebî nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble hangi devletin	Fi 11 Şevval 300 ve fi 12 Ağustos 99 tarihinde yirmi sekiz yaşında olduğum halde yüz yirmi beş kuruş maaşla Semavi kazası nüfus kitabetine ta'yin olundum. Maaşım idaresi ademi kifayesine münci fi 1 Zilkade 301 ve fi 8 Ağustos 300 tarihinde bi'l-istifa fi 11 Zilkade 301 ve fi 18 Ağustos 300 tarihinde iki yüz kuruş maaş kaza-ı mezkûresi a'sar ikinci kitabetine ta'yin kılınarak terfi' buyruldu. Senet-i mezbur evasatında A'sar idaresine teftiş muamelatına gelen livâ a'sarıma biri hasbe'l-kader başkatibi infisal ettirmiş ve dört yüz kuruş maaşla yerine ta'yinim livaya bi'l-telgraf arz ve kendi yerime dahi âharını tayin eylemiş olduğum halde işbu memuriyetim tasdik edilmeyerek başkası tayin ve ağram buyrulmuş ve şu suretle memuriyetimden munfasıl olarak umûr-ı zatiyemlemeşgul iken Ziraat bank şube ve sandıklarının teşkiline mebnî Kütahyada vaki ilan istidâsı üzerine bi'l-imtihan fi 8 Rebiulevvel sene 308 ve fi 19 Teşrînevvel sene 305 tarihinde dört yüz kuruş maaşa kaza-ı mezbur ziraat bank sandığı muhasebe kitabetine bi't-tayin mezkur sandıklar teşkilatı
---	---

<i>hangi nişanını almıştır ve bunun kabûl ve ta'liki hakkında hangi tarihte irade-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şerefîmüte'allik buyrulmuştur ve hizmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hizmetinde ve ne kadar müddet bulunmuştur ve ondan ne sebeble ayrılmıştır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti hangi mahalde imrâr eylemiştir buraları seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrîhiyle tahrîr olunmalıdır. Şâyet sâhib-i tercümenin işbu târîhleri tamamıyla mazbûtî değil ise takriben falan senenin falan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirinde ibâresiyle iktifâ kılınır. Bunlara dâir yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve varsa neden ibâret ettiği tasrîh olunmalıdır.</i>	taraf o aciziden yapılmış ve usul ârî hesapla muamele edilmekte iken numur-ı hisâbâtını usul-ı mudâ'afa tahvil etmiş ve dört defa teftişat görmüş ve muttasıf müfettişler tarafında takdir olunmuş iken üç yüz on yedi senesi tarafında sandık muamelatını teftişe gelen Hafız Hilmi Efendi tarafından muamele-i sâbika eseri olarak her nüshası mahkemeye verilen rapor üzerine azl edilerek fi 16 Rebiulahir sene 319 ve fi 19 Temmuz sene 317 tarihinde işten el çekmemle ol babta yapılan tahkikat neticesinde berat ve memuriyetime heyet-i ihtamiyenin merbût karar sureti tenbih ve tefahür etmiştir. Tarih-i mezkûrdan şimdiye kadar kendi umûrumla meşgul iken fi 12 Rebiulevvel 328 ve fi 11 Mart sene 326 tarihinde meclis-i idarete-i kazâca üç yüz kuruş maaşla kaza-i mezbûr Eytam Müdürlüğüne tayin ve tensik-ı hak komisyonunca tasdik kılınarak el-yevm memuriyet-i mezkûrede istihdâm olunmaktayım. Bir gün rütbe ve nişana haiz olmadığım gibi harcırah ve ma'zûliyet maaşı almadım.
---	--

5) Hizmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû' bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve neticesine olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ' edilmiştir ve aradaki eyyâm ma'âşî nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice virmiştir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır? İhtâr Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâbhânelerine terkim olundukdan sonra zîrine beş gurusluk bir pul yapışdırılıp tanzim olunduğı sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde yazıldığıının ve müstahdem bulunduğu esnâda ise me'mûriyet-i hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrihiyle	Ber-vech-i meşruh bidâyet-i memuriyetim olan sonra Kütahya maaşımın irade-i bi'l-istifa ve i'tarı ikinci kitabetine de yerime âharînin tayin terfiinin adem-i husulüne hasbe'l-kader menfus? olarak ve ziraat bank sandık muhasebe kitabetine maruzatım vechile bi'l-infisal merbût evrak mündericâtı vechile beraat ettim hamd olsun şimdiye kadar hakkımda şikayet vuku bulmadı memuriyet-i sabıklarımında ifa-yı hüsn-i hizmete dair kaza-i mezkûr meclis-i idare mazbatasıyla heyet-i inhaya karar ve tezkere-i Osmaniye suret-i musaddakalarıyla eş şahadetnamesi aynen ve merbûtan irsal kılındı. Fi 23 Receb sene 1328 ve fi 17 Temmuz sene 1326 Simav kazası Eytam Müdürü Simav kazası Eytam Müdürü Mustafa Efendinin iş bu tercüme-i hal varakası mündericâtı muvafık ve mûmâ-ileyh muktedir ve müstekîm olduğu tasdik kılınır. Fi 17 Temmuz sene 326
--	---

<i>imzâsı vaz' olundukdan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashihi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak içün kemâl-idikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destiyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ita'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak sûretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunmak üzere asıllarının iş bu varakaya rabt olunması lâzım gelir.</i>	Vekil-i nâibü's-şer'î Müftü Mühür Mündericât-ı varakanın muvafık olduğunu niyâbet-i şeriyyenin tasdikinden anlaşılacağı tasdik mucib. Fi 17 Temmuz sene 326 Simav Kazası
<i>Mülâhazât</i>	

*Tezkire-i Osmaniye Sureti*¹⁰³

DEVLET-İ OSMANİYYE TEZKİRESİDİR

İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli ikameti	Validesi İsmiyle Mahalli İkameti	Tarihi ve Mahalli Veladeti	Milleti	Sanat ve Sıfat ve Hizmeti ve İntihab Salahiyyeti	Müte'ehhil Ve zevcesi müte'addid olup olmadığı	Derecat ve Sınıf-ı Askeriyesi
Kara İbrahimzade Saatçi Mustafa Efendi	Semavi Müteveffi İbrahim	Semavi Müteveffi Fatma	Hab'a 1271	İslam		Bir zevcesi yoktur	İhrac

Eşgali	Sicill-i Nüfusa Kayd olunan Mahalli
--------	-------------------------------------

¹⁰³ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1964.145/4/2

Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika-i Sabitesi	Viladeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zokağı	Mesken Numarası	Nev'i Meskeni
Orta	Ela	Buğday	Tam	Kütahya	Semavi	Hab'a	Harmancık Medresesi Haresi	291/1	Hane

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Mustafa Efendi Devlet-i Âliyyenin tabi'iyetini hâiz olup olsuretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir iş bu tezkere i'ta kılındı.

Fi 2 Rabiul Evvel 322 ve fi 4 Mayıs 320

es-Seyyid Abdullah

Hüdâvendigâr Vilâyeti

Nezaret-i

Umur-u

Hamdi

Nüfus Nezaret-i

Dâhiliye

Fi 20 Temmuz 325

Aslına mutabık olmuştur.

Pul

Mühür

3.19. Müftüzade İbrahim Ethem Efendi

Babasının adı İsmail Hakkı Efendi, annesi Âmine hanım olup Müftüzade şöhretiyle tanınan İbrahim Efendi 1910 yılında Kütahya'nın Cumalıkızık köyünde dünyaya gelmiştir. 1890 yılında ilkokul hayatına başlamıştır. Burada başlangıç ilimleri ve hafızlık eğitimi almıştır. Bu süreçte herhangi bir dil tahsil etmediğini üstüne basarak belirtmiştir. 1901 yılında on beş yaşındayken lise düzeyinde mektebe başlamış ve sarf, nahiv mantık, meani, bedi', beyan gibi dersler görmüştür. Mektepte okuduğu sırada babasının vefat haberini almıştır. Fakat tahsilini kalam, hikmet, usul-u fıkıh, ferâiz, hesap, coğrafya ve Farsça gibi ilimlerle tamamlayarak 1910 senesinde icazetname almıştır. Kütahya ve Virancık niyabetlerinde bulunmuştur. Herhangi bir basım-yayını veya rütbe ve nişanı yoktur.

Tercüme-i Hâl Varakası¹⁰⁴

Me'murîn ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i Âliyyenin tercüme-i hallerinin tahrîrine mahsus varakadır.

Kıymeti On Guruştur.

Sual	Cevap
1)Sâhib-i tercümenin kendisiyle pederinin ismi ve mahlası ve şöhreti ve lâkabı ve gerek kendisi ve gerek pederinin ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı veyahut şöhretiyle mi yâd olunduğu ve kendisi ve babası bey midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve babası me'murînden ise son me'muriyet ve rütbesi ve	İsmim İbrahim ve mahlasım Edhem ve pederimin ismi İsmail Hakkı ve şöhretim Müftüzâdeleri demekle ma'rufdur. Pederimin me'muriyet ve rütbesi olmayıp ilmiyye sınıfındandır ve berhayat değildir. Devlet-i İlmiyye sınıfından olup ma'ruf bir sülaleye mensub değildir.

¹⁰⁴ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, Sicill-i Ahval Dosyaları, nr. 2046.150/21/1

<i>değil ise hangi sınıftandır ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'yyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf bir sülâleye mensûb mudur?</i>	
<i>2)Mahall ve târîh-i vilâdeti: Seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâm-ı tasrîh olunarak gösterilmelidir.</i>	Bin üç yüz yirmi sekiz sene-i hicriyyesi ...?(tahribattan okunamıyor) yirmi beşinci gününe müsadif "13 Mart 1302" üçüncü günü Kütahya'nın Cumalıkızık mahallesinde tevellüt ettim.
<i>3)Hangi memleket ve mekteplerde ve hangi ilim ve fen ve san'at ve lisânları ne dereceye kadar tahsîl eylediği ve şehâdetnâme ve tasdiknâme ve icâzetnâme alıp almadığı ve hangi lisânlarla kitâbet veyahut yalnız tekellüm ettiği beyân olunmalıdır. Ancak tekellüm ve kitâbetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lûgatini âdî bilmekle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet ederim denilmeyip okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâir olduğu ve hangi târîhde ve nerede tab' ve</i>	Bin üç yüz sekiz sene-i hicriyesi Recebin ikinci gününe müsadif fi 9 Şubat 1307'uncu günü beş yaşında olduğum halde Kütahya Şehreküstü mahallesinin Karagöz Paşa mektebine duhul ederek ulum-u ibtidayi ve hıfz-ı tahsil iderek başka bir san'atla iştigalim olmadığı cihetle derece-i tahsilim nisbetinde Türkçe kitabet ederim ve bu tahsillerimden dolayı bu gibi mekatib-i ibtidaiyyede şehadetname ve tasdikname virmek âdeti olmadığından şehadetnamem yoktur. Başka lisan dahi tahsil itmediğim çünde tekellüm idemem. Tahsil-i ibtidaiyyeye müteakib bin

<i>neşr olduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'iyeye vesâireye dâir bâberât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde hangi fen ve san'ata dâir hangi şeyi ve nerede ve hangi târîhde ihtirâ etmiştir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise hangi mahalden verilmiştir ve hangi me'muriyete dâir ve o me'muriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve târîh ve numarası nedir gösterilmelidir.</i>	üç yüz on dokuz sene-i hicriyyesi rabiul evvelinin beşinci gününe müsadif fi 8 Haziran 1317'inci günü on beş yaşında olduğum halde Kütahya ve efta' halil dairesinde mekanı ma'ruf medreseye duhul iderek tedrisi meşrut olan fenlerin sarf, nahiv mantık, meani, bedi', beyan, derslerinde bulunduğumu esnada pederim mûmâ-ileyhin vefatı vuku'ndan sonra bulunan medrese-i mensura medresenin vazifesinin uhde-i acizaneme teveccühü lazım gelmeklebi'l-imtihan bin üç yüz yirmi bir sene-i hicriyesi Zilkadenin on üçüncü gününe müsadif ve fi 10 Nisan 1319uncu günü vazife-i tedrisini uhde-i acizaneme teveccüh olunup ve 18 Cemaziyelahir sene 1364 tarihli berat-ı alişânım şeref-sudur edip ve ilm-i kelim hikmet heyet-i usul-i fıkha ferâizi hesap coğrafya farisî gibi funûn-ı tahsil etmekte iken bin üç yüz yirmi sekiz sene-i hicriyesini 10 Cemaziyelahirinin evâiline müsadif 1 Haziran sene 1326 evâilinde Kütahya' da vaki Hacı Ahmed mahallesinde Hacı Ahmed Ağa'nın bina ve ihya-kerdesi olan cami-i şerif hitabeti Kütahya'nın Burkaçılar mahallesinde Hacı Hacı Fevzi Efendinin kasr-ı
--	--

	yedinden bi'l-imtihan hitabet-i mezkure üzerine teveccüh olunup fî 19 Haziran sene 326 tarih ve 2184/387 numarave mazbatası dahi i'lâm-ı şer' ve evrak-ı müteferri'asıyla beraber evkâf-ı hümayun nezaret-i celilesine arz ve takdim kılınıp berat-ı alişânımın şeref-suduruna değin Kütahya niyâbet-i şer' iyyesinden ve fî 12 Cemaziyelahir sene 1368 tarih ve (600) numaralı ve mürasele-i şer' iyye ahz etmişim ve bin üç yüz yirmi sekiz sene-i hicriyyesinin Şabanının on dördüncü gününe müsadif fî 7 Temmuz sene 1326 günü icazet almışım ve başkaca telifat ve ihtiraâtım olmayıp ve bir memuriyete dair intihabnamem dahi yoktur.
--	--

4) Hizmet-i devlete hangi târîhte ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi veyahut mülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ondan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'muriyet sûretleriyle hangi me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma'âş ve yâ ma'âşa mukâbil ve yahut fevkalâde harcırah ve yevmiye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu'ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlât vukû' bulmuştur ve her bir hizmet ve me'muriyette hangi târîhte işine mübâşeret etmiş ve ma'âşını istîfâya başlamış ve hangi târîhde iş başından ayrılıp hangi târîhe kadar ve ne miktâr ma'âş almıştır ve kezaik sırasıyla hangi rütbe ve nişanlara ve ne sebeplerle nâil olmuştur ve hizmet-i devlete duhûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar bazen açıkta kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne miktâr imtidâd etmiş ve o müddette ma'zûliyet ma'âş almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebî nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble hangi devletin	Bin üç yüz yirmi sekiz sene-i hicriyesi Rebiulevvel evahirine müsadif Mart sene 1326 evahirinde münhal olan Virancık nahiyesi niyabeti için Kütahya mahkeme-i şer'iyesinde teşkil kılınan komisyon huzurunda imtihan-ı daiyanem bi'l-icra evrak-ı imtihaniyem bab-ı vâlâ-yı cenab-ı meşihatpenahîye arz ve takdim kılınmış ve evrak-ı mezkurenin vürûduna değin (560) numaralı mürasele-i şer'iyeye ile üçyüz yirmi sekiz sene-i hicriyesi Cemaziyelevvelinin on ikinci gününe müsadif 8 Mayıs sene 1326 günü yirmi dört yaşında olduğum halde vazife-i mezkureye mübaşeret etmişimdir. Vazife-i mezkureyi ifa etmekte iken evrak-ı imtihaniyem makam-ı meşihatpenahîce tasdik buyrularak bin üç yüz yirmi dokuz sene-i hicriyesi Saferü'l-hayrının onuncu gününden itibaren Kütahya niyâbet-i şer'iyyesinden Virancık nahiyesi niyâbet-i şer'iyyesi 99 numara ve mürasele-i şer'iyeye uhdeme ihale ve tefvîz olunmuştur. Vazife-i mezkureye duhûlümünden bi'l-itibar Nizamî dairesinden aidat almaktayım ve rütbe ve nişanım yoktur hizmet-i devlete duhûlümünden bi'l-itibar bu
---	--

<i>hangi nişanını almıştır ve bunun kabûl ve ta'likî hakkında hangi tarihte irade-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref müte'allik buyrulmuştur ve hizmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hizmetinde ve ne kadar müddet bulunmuştur ve ondan ne sebeble ayrılmıştır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti hangi mahalde imrâr eylemiştir buraları seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrîhiyle tahrîr olunmalıdır. Şâyet sâhib-i tercümenin işbu târîhleri tamamıyla mazbûtî değil ise takriben falan senenin falan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirinde ibâresiyle iktifâ kılınır. Bunlara dâir yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve varsa neden ibâret ettiği tasrîh olunmalıdır.</i>	ana değin açıkda kalmamışımıdır. Ve hıdemat-ı hususiyede dahi bulunmamışımıdır.
---	--

5) Hizmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû' bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve neticesine olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ' idilmiştir ve aradaki eyyâm ma'âşî nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice virmiştir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır? <i>İhtâr</i> Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâbhânelerine terkim olunduktan sonra zîrine beş guruşluk bir pul yapışdırılıp tanzim olunduğı sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde yazıldığıının ve müstahdem bulunduğu esnâda ise me'mûriyet-i hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrihiyle	Şimdiye kadar aleyhimde bir gün şikâyet ve dava vaki olmamıştır. Ve taht-ı mahkemeye de alınmamışımıdır ve işbu tanzim kılınan tercüme-i hal varaka-i dâiyaneme ihraç olunan tezkere-i Osmanîye ve icazetname ve berat-ı alişan ve hitabet-i müraselesiyle niyabet-i mürasele-i şer'iyeleri suret-i musaddakaları rabten arz ve takdim kılınmış olmağın olbabta emru- ferman hazreti-men lehü'l-emrindir. Fi 20 Rebiulevvel sene 329 Kütahya'nın Cemaleddin Mahallesi ahalisinden ve elyevm Virancık nahiyesi Naibi Müftüzade İbrahim Ethem bin İsmail Kadı Mühür Pul
---	--

<i>imzâsı vaz' olundukdan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashihi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-idikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destiyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ita'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak sûretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunmak üzere asıllarının iş bu varakaya rabt olunması lâzım gelir.</i>	
<i>Mülâhazât</i>	Kütahya'nın Cemaleddin mahallesi ahalisinden Livanın Virancık nahiyesi tarafından tanzim ve zîri imza ve mührü havi tercüme-i hal varakası mûmâ-ileyhin kendi tarafından tanzim imza ve mühür kendi imza ve mühr-ü zatiyyesi olduğu tasdikan iş bu mahalli terahhî verildi. 22 Rebiulevvel sene 329 Naib-i liva-i Kütahya

*Tezkire-i Osmaniye Sureti*¹⁰⁵

DEVLET-İ OSMANİYYE TEZKİRESİDİR

İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Vâlidesi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Tarihi ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve Sıfatı ve Hizmeti ve intihab Salahiyeti	Müte'ehhil ve Zevcesi müte'addid olup olmadığı	Dereca t ve sınıf-ı Askeri yesi
Müftüzade İbrahim Edhem Efendi	Hakkı Efendi Kütahya	Amine Kütahya	Cumalıkızık	İslam	Haizdir		

Eşgali				Sicill-i Nüfusa Kayd olunan Mahalli					
Bo y	Gö z	Sima	Alamet -i	Vilayet i	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zokağı	Mesken Numros	Nev -i

¹⁰⁵ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2007.147/8/2

			Farika- i Sabite					u	Mes ken
Ort a	Ela	Buğda y	Tam	Hüdâv endigâr	Kütah ya	Cemaleddi n	Müfti	70/2	Han e

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan İbrahim Edhem bin Hakkı Efendi Devlet-i Âliyyenin tabi'iyetini hâiz olup olsuretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir iş bu tezkere i'ta kılındı.

Fi 19 Nisan 320

Me'mur

Mühür mühür mühür

3.20. Osman Nuri Efendi ¹⁰⁶

Babası Bakkal Ali Efendi'dir ve 1868 yılında dünyaya gelmiştir. Osman Nuri Efendi Ğudurzade şöhretiyle tanınır. İlkokula Hacı Abdülbaki Efendi medresesinde başlamış ve buradan Fatih civarında Mimar Sinan Yusuf Efendi medresesine girerek 1900 yılında hocası Mustafa Efendi'den icazetname alana kadar ilim tahsil etmiştir. İcazet aldıktan sonra üç sene Fatih Camii'nde maaşsız olarak çalışmıştır. 1912 yılında tahsil hayatını noktalayan Osman Nuri Efendi Fatih Tabhane Şukkası (misafirhane) müdürlüğü yapmıştır.

¹⁰⁶ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 3752.226/21/1

Tercüme-i Hâl Varakası¹⁰⁷

Me'murîn ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i Âliyyenin tercüme-i hallerinin tahrîrine mahsus varakadır.

Kıymeti On Guruştur.

Sual	Cevab
<i>1)Sâhib-i tercümenin kendisiyle pederinin ismi ve mahlası ve şöhreti ve lâkabı ve gerek kendisi ve gerek pederinin ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı veyahut şöhretiyle mi yâd olunduğu ve kendisi ve babası bey midir efendi midir ağa mıdır paşa mıdır ve babası me'murînden ise son me'muriyet ve rütbesi ve değil ise hangi sınıftandır ve nerelidir ve berhayat mıdır değil midir ve milliyet ve tâbi'iyeti nedir ve ebeveyni cihetden ma'rûf bir sülâleye mensûb mudur?</i>	Osman Nuri Efendi bin Ali. Pederim Bakkal esnafından Kütahya kazasında mütevellid ve tütveffidir.
<i>2)Mahall ve târîh-i vilâdeti: Seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliyenin mümkün mertebe şühûr ve eyyâm-ı tasrîh olunarak gösterilmelidir.</i>	1285 seneyi hicriye ve seneyi maliye fi 1284 tarihinde kazayı mezkûrede tevellüd ettim.

¹⁰⁷ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2046.150/21/1

3)Hangi memleket ve mekteplerde ve hangi ilim ve fen ve san'at ve lisânları ne dereceye kadar tahsîl eylediği ve şehâdetnâme ve tasdîknâme ve icâzetnâme alıp almadığı ve hangi lisânlarla kitâbet veyahut yalnız tekellüm ettiği beyân olunmalıdır. Ancak tekellüm ve kitâbetiyle me'lûf ve ma'rûf olmadığı lisânların usûl ve lûgatini âdî bilmekle o lisânlarla tekellüm ve kitâbet ederim denilmeyip okudum âşinâyım ve ketb ve resâilden bâ ruhsat-ı resmiye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lîfi var ise neye dâir olduğu ve hangi târîhde ve nerede tab' ve neşr olduğu ve ihtirâ'ât-ı fenniye ve sanâ'iyye vesâireye dâir bâberât-ı âlî bir imtiyâzı hâiz olduğu hâlde hangi fen ve san'ata dâir hangi şeyi ve nerede ve hangi târîhde ihtirâ etmiştir ve bir me'mûriyete dâir intihâbnâmesi var ise hangi mahalden verilmiştir ve hangi me'muriyete dâir ve o me'muriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve târîh ve numarası nedir gösterilmelidir.	Kaza-ı mezkûrede mektebi ibtidaîyyede bil tahsil Hacı Abdûlbaki Efendi medresesinde ulum-u mantıkîyyeye kadar tahsil ederek 1310 tarihinde dersaadete gelerek Fatih civarında Mimar Sinan Yusuf Efendi medresesinde dehalet ederek orda mislû'l-yevm müsteşar Meşihatpenahiye Faziletlü Mustafa Efendi'den ahzi icazet ederek üç yüz on sekizde imtihanım bi'l-icrâ üç yüz yirmi bir seneyi hicriyyesinde Fatih Cami-i şerifde tedrise bed' ve mübaşeret ettim. Üç sene bila maaş badehu doksan beş kuruş tahsis edildiği bu defa emsalim misillü beş yüz kuruş maaş ile taltif olundum.
---	---

4)Hizmet-i devlete hangi târîhte ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafen mi veyahut mülâzemetle mi dâhil olmuştur ve ondan sonra sırasıyla ma'âşlı ve ma'âşsız gerek dâimî ve muvakkat ve gerek asâlet ve vekâlet-i me'muriyet sûretleriyle hangi me'mûriyetlere geçmiştir ve her birinden ne kadar ma'âş ve yâ ma'âşa mukâbil ve yahut fevkalâde harcırah ve yevmiye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktû'a ve âidât-ı sâire almıştır ve mu'ayyenâtınca dâimî ve muvakkat ne kadar zamâyim ve tenzîlât vukû' bulmuştur ve her bir hizmet ve me'muriyette hangi târîhte işine mübâşeret etmiş ve ma'âşını istîfâya başlamış ve hangi târîhde iş başından ayrılıp hangi târîhe kadar ve ne miktâr ma'âş almıştır ve kezaik sırasıyla hangi rütbe ve nişanlara ve ne sebeplerle nâil olmuştur ve hizmet-i devlete dühûlünden tercüme-i hâlini tanzîm eylediği târîhe kadar bazen açıkta kalmış mıdır ve müddet-i ma'zûliyeti ne miktâr imtidâd etmiş ve o müddette ma'zûliyet ma'âşı almış mıdır almış ise mikdârı nedir ve ecnebî nişânı hâmil olanlar nerede ve ne sebeble hangi devletin	1326 seneyi hicriyyesinde bir kıtım reis-i humayun ile tanzim olundum.
---	---

<i>hangi nişanını almıştır ve bunun kabûl ve ta'likî hakkında hangi tarihte irade-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şerefîmüte'allik buyrulmuştur ve hizmet-i devletde bulunmadığı esnâda hıdemât-ı husûsiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hizmetinde ve ne kadar müddet bulunmuştur ve ondan ne sebeble ayrılmıştır ve hıdemât-ı husûsiyede bulunmamış ise o müddeti hangi mahalde imrâr eylemiştir buraları seneyi hicriye ve ona müsâdif seneyi mâliye târîhlerinin mümkün mertebe şuhûr ve eyyâmı tasrîhiyle tahrîr olunmalıdır. Şâyet sâhib-i tercümenin işbu târîhleri tamamıyla mazbûtî değil ise takriben falan senenin falan ayının evâil veya evâsıt veya evâhirinde ibâresiyle iktifâ kılınır. Bunlara dâir yedinde evrâk-ı müsbite-i resmiye olup olmadığı ve varsa neden ibâret ettiği tasrîh olunmalıdır.</i>	
---	--

5)Hizmet-i devlete dühûlünden varakası târîhine kadar arada infisâli vukû‘ bulmuş ise esbâb-ı hakîkiyesi ve bir zann ve şübhe ve şikâyet üzerine işden el çekdirilmiş ise ne sebebe mebnî ve ne târîhde el çekdirilmiştir ve neticesine olmuştur ve tekrâr işe mübâeret idenler ne müddet sonra ve ne târîhde me'mûriyetine ircâ' idilmiştir ve aradaki eyyâm ma'âşî nasıl tesviye olunmuştur ve taht-ı muhâkemeye alınmış ise töhmet veya berâetinden ne hükme netice virmiştir ve cezâ görmüş müdür ve yedinde berâet zimmet evrâkı var mıdır? İhtâr Tercüme-i hal varakaları bâlâdaki suâllere nazaran tanzîm ve cevâbhânelerine terkim olundukdan sonra zîrine beş guruşluk bir pul yapışdırılıp tanzim olunduğı sene ve ay ve günün hicrî ve mâlî târîhleri ve kangı mahalde yazıldığıının ve müstahdem bulunduğu esnâda ise me'mûriyet-i hâziresi ve ma'zûl ise son me'mûriyeti tasrihiyle	Pul 19 Cemaziyel Evvel 1328 Fatih civarında Mimar SinanYusuf Efendi medresesinde sakın dersi-âmlarından Kütahya'dan Mühür
---	---

<i>imzâsı vaz' olundukdan sonra mühr-i zâtî ile temhîr olunur vukû'ât-ı mezkûrenin muahharan tashihi istid'âsına ve isti'lâmlarla izâ'a-i vakte ve sâhiblerinin dahi intizârlarına hâcet kalmamak için kemâl-idikkat ve ihtimâm ile ve mümkün ise kendü hatt-ı destiyle yazılması ve zahr-ı varakada envâ'ita'dâd olunan evrâk-ı müsbitenin musaddak sûretlerinin ve yâhûd yine i'âde olunmak üzere asıllarının iş bu varakaya rabt olunması lâzım gelir.</i>	
<i>Mülâhazât</i>	

Diğer Tercüme-i Hâl Varakası¹⁰⁸

Sual	Cevab
<i>1-Tercüme-i hâl sahibinin ismi ve mahlası ve şöhreti ve lakabı, bir sülale-i ma'rufaya mensub ise keyfiyet tesbiti, mezhebi, ecnebi ise taabiyeti, pederinin ismi ve mesleği ve şöhreti</i>	İsmim Osman mahlasım Nuridir. Şöhretim ve lakabım Gaffurzadedir. Ma'ruf bir sülaleye mensub değilim. Mezhebim Hanefiyyedir Pederimin ismi Ali mesleği bakkal idi. Pederimin şöhreti keزالik Gaffurzadedir.
<i>2- Tarih ve Mahalli Vilâdeti</i>	Bin iki yüz seksen dört senesi Kütahya'da tevellüd ettim.

¹⁰⁸ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 3752.226/21/2

3-Memâlik-i Osmâniye ve ecnebiyesinin resmi ve hususi hangi mektep ve medreselerinde yahut ma'lum husustan hangi ilim ve fen ve san'at ve lisanları ne dereceye kadar tahsil eylediği şehâdetnâme ve tasdiknâme ve icâzetnâme alıp almadığı, almış ise tarihleri, hangi lisanlarla kitâbet yahut yalnız tekellüm ettiği, tab' ve neşr var ise neye dâir olup ne zaman ve nerede tab' ve neşr olunduğu, ihtirâat-ı fenniye ve hususât-ı sâireye dâir bir imtiyaz ve ruhsat hâiz ise mahiyeti, bir me'muriyete ait intihabnâme veya ehliyetnâmesi varsa o me'muriyetin kaçınıcı sınıf için hangi mahalden ne tarihte verildiği.	Üç yüz senesinden üç yüz bir senesine kadar Kütahya'da firancada? Hacı Abdalbaki Efendi medresesine duhul ettim. Üç yüz on birde dersaadette Fatih Camii şerifinde Ödemişli Mustafa Efendi halka-ı tedrisine müdavemet. Üç yüz on yedi senesinde icazetnamemi aldım. Üç yüz on sekiz senesinde reis-i imtihanında isbât-ı ehliyet ederek ders mübaşeret ettim. Üç yüz otuzda tahsil-i nesh ettim. Ba'de her-aliyede teşkil olunan darul halak Fatih tabhane şukkası müdürlüğü vazifesinde bulunduğumda iken ahval-i sıhhiyemin adem-i müsadesine mebni üç yüz on beş senesinde ifa ederek geldim. Lisanı Türki ile kitabet ve tekellüm ederim. Te'lifatım yoktur. İcazetnamem ile evrak-ı müsbite-i sâirem der aliyededir.
--	---

4-Evvvelce hizmet-i devlete dâhil olu da henüz tercüme-i hâl varakası vermemiş olanların muvazzaf veya mülazım olarak ne târîhinde ve nerede dâhil olduğu ve sırasıyla nasıl me'muriyetlere hangi tarihlerde ta'yin olunup ne miktar ma'aş veya ücret ve âidat aldığı, her me'muriyetde ne zaman ifa-ı vazifeye ve istîfa-ı ma'aşa mübâşeret edip o ma'âşı ne vakte kadar ahz eylediği, arada ma'zul kalmış ise müddeti ve ma'zuliyet ma'aşı almış ise mikdarı, me'muriyet ve ma'zûliyetinde muhassesâtınca dâimî ve muvakkat zamâyim ve tenzilât olup olmadığı ne rütbe ve nişan ve madalyaları hangi tarihlerde ihrâz eylediği, ecnebî nişan ve madalyaları varsa ne sebeble ve ne zaman verildiği, hıdemât-ı gayr-ı resmiyede bulunmuş ve me'mûriyet-i mahsûsa ile bir tarafa i'zâm kılınmış ise keyfiyeti.	Dâru'l-hilafeti'l-aliyye Fatih tabhane şukkası müdürlüğüne yakın bulunduğum zaman vermiş olduğum tercüme-i hal varakasında icab eden Üç yüz tarih ...? muharrerdir.Üç yüz yirmi iki senesinden yüz kuruş ruûsî maaşından bed' ile otuz beş senesine kadar tedricen bin guruşa bâliğ oldu. Derece rütbem ve evrak-ı müsbitem kâffesi Dersaadette kalmışdır. Nişanım yokdur.
5-Bulunduğu me'muriyetlerden infisâli vuku' bulmuş ise esbab-ı hakîkiyesi ve bi'l ahire cevaz-ı istihdam karârı alıp almadığı gerek bunlardan ve gerek vazife-i me'muresine ta'alluk etmeyen ahvâlden dolayı taht-ı muhakemeye alınmış ise neticede ne hüküm sâdır olduğu ve ceza görüp görmediği	Şukka müdürlüğünde bulundum ahvali sıhhiyetimden dolayı istifa ettim. Hakkımda yergi şikâyet ve nizâ' bulunmayıp taht-ı muhâkemeyi de almadım.

	Pul Mühür 20 Nisan 337 Fatih dersaadet mahkemesi Kütahya’da Gaffurzade Nuri İmza Mühür
--	---

Tezkire-i Osmaniye Sureti¹⁰⁹

DEVLET-İ OSMÂNİYYE TEZKİRESİDİR

İsmi ve Şöhreti	Pederinin İsmiyle Mahalli İkâmeti	Vâlikesinin İsmiyle Mahalli İkâmeti	Tarihi ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San’at ve Sıfat ve Hizmeti ve İntihab Salâhiyyeti	Müte’ehhil Ve zevcesi müte’addid olup olmadığı	Derecat ve Sınıf-ı Askeriyesi
Ğafurzade	Müteveffî	Müteveffâ	1284	İslam	Fatihde	Bir zevcesi	Redif

¹⁰⁹ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 3752.226/21/4

Osman Nuri Efendi	Ali Efendi		Kütahya		Ders-i Âm	yoktur	
-------------------------	---------------	--	---------	--	-----------	--------	--

Eşgâli	Sicill-i Nüfusa Kayd olunan Mahalli
--------	-------------------------------------

Boy	Gö z	Sima	Alâmet -i Farika-i Sâbitesi	Vilâdeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zokağı	Mesken Numaras 1	Nev'i Mesk eni
Uzu n	Ela	Beya z	Tam	Hüdâvendig âr	Kütahy a	Paşam Sultan	Kurşun lu	27/1	Hane

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Abdullah devlet-i aliyyenin tabi'iyetini haiz olup ol suretle ceride-i nüfusta mukayyed olduğunu müş'ir işbu tezkere i'ta kılındı.

Fi 27 Haziran 325

Ahmed

Hüdavendigâr Vilayeti

Nezaret-i Umur-u

Mühür

3.21. Ömer Faruk Efendi

Babası Ali Osman Efendi, annesi Hatice Hanım'dır. 1884 yılında Kütahya'da doğmuştur. İlk eğitimini Mukattar ismindeki medresede almış sonrasında Darüşşafaka-ı İslamiyye'de eğitim hayatına devam ederek yüksek bir puanla oradan da mezun olmuştur. Fransızca, Farsça, Arapça ve Türkçe dillerinde okuryazarlığı vardır. 1908 yılında postahane yazıcı olarak ilk devlet memurluğu görevine başlamıştır. Beş sene boyunca terfilerle görevinde yükselmiş ve daha sonra Beyoğlu Livası Evkaf idaresinde çalışırken istifa ederek vekâleten öğretmenlik yapmıştır. Ardından da önce Osmanlıca öğretmenliğine tayin olan Ömer Faruk Efendi tarih, coğrafya ve son olarak da beden öğretmenliği yapmıştır.

***Tercüme-i Hâl Varakası*¹¹⁰**

Me'murîn ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i Âliyyenin tercüme-i hallerinin tahrîrine mahsus varakadır.

Kıymeti On Guruştur.

Sual	Cevab
1-Tercüme-i hâl sahibinin ismi ve mahlası ve şöhreti ve lakabı, bir sülale-i ma'rufaya mensub ise keyfiyet tesbiti, mezhebi, ecnebi ise taabiyeti, pederinin ismi ve mesleği ve şöhreti	İsmim ve mahlasım Ömer Faruk Efendidir. Pederimin ismi ve mahlası Ali Osman olub san'atı ta'lim mülki dahi Kütahya reji idaresi müstahdimînindendir ki yirmi üç sene akdem vefat etmiştir. Sunni ol mezheb

¹¹⁰ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2046.150/21/1

	müslüman ve Osmaniyeyim. Ma'ruf bir sülaleye mensubiyetim yoktur.
2- Tarih ve Mahalli Vilâdeti	Bin üç yüz iki seneyi hicriyyesi ve bin üç yüz altı seneyi rumiyesinin yirmi altıncı Kanun-i Evvelinde Kütahya'da tevellüd ettim.
3-Memâlik-i Osmâniye ve ecnebiyesinin resmi ve hususi hangi mektep ve medreselerinde yahut ma'lum husustan hangi ilim ve fen ve san'at ve lisanları ne dereceye kadar tahsil eylediği şehâdetnâme ve tasdiknâme ve icâzetnâme alıp almadığı, almış ise tarihleri, hangi lisanlarla kitâbet yahut yalnız tekellüm ettiği, tab' ve neşr var ise neye dâir olup ne zaman ve nerede tab' ve neşr olunduğu, ihtirâat-ı fenniye ve hususât-ı sâireye dâir bir imtiyaz ve ruhsat hâiz ise mahiyeti, bir me'muriyete ait intihabnâme veya ehliyetnâmesi varsa o me'muriyetin kaçınıcı sınıf için hangi mahalden ne tarihte verildiği.	Tahsil-i ibtidaimi Mukattar ismiddeki mekteb-i ibtidaiyesinde ikmal eyledim. Dokuz yaşında bin üç yüz on beş senesi nisanın dördünde Darüşşafaka el-İslamiyye'ye kayıt olunarak bin üç yüz yirmi üç ve yirmi dört seneyi tedrisiyyesi Mayısın on beşinde ikmalî tahsil eyledim. Yedimde suret-i merbut varakada münderic tasdiknamede muharrer olduğu üzere aliyyü'l-ala derece şehadetname aldım. Bilahare mekteb-i hakikaya dâhil olarak onuncu sınıfa kadar devam eyledim. Te'lifat ve ihtiraatım yoktur. Fransızca, arabi ve farisiyi, lisanım Türkiyi tekellüm ve kitabet ederim. Darüşşafakanın bir müddet mahreci bulunduğu resümat (gümrük dairesi) ve dairesine istendim. Ehliyetnamesine haizim. Ruhsatname ve imtiyaznameye hâiz değilim.

4-Evvfelce hizmet-i devlete dâhil olu da henüz tercüme-i hâl varakası vermemiş olanların muvazzaf veya mülahız olarak ne târîhinde ve neredede dâhil olduğu ve sırasıyla nasıl me'muriyetlere hangi tarihlerde ta'yin olunup ne miktar ma'aş veya ücret ve âidat aldığı, her me'muriyetde ne zaman ifa-ı vazifeye ve istîfa-ı ma'aşa mübâşeret edip o ma'aşı ne vakte kadar ahz eylediği, arada ma'zul kalmış ise müddeti ve ma'zûliyet ma'aşı almış ise mikdarı, me'muriyet ve ma'zûliyetinde muhassesâtınca dâimî ve muvakkat zamâyim ve tenzilât olup olmadığı ne rütbe ve nişan ve madalyaları hangi tarihlerde ihrâz eylediği, ecnebî nişan ve madalyaları varsa ne sebeble ve ne zaman verildiği, hıdemât-ı gayr-ı resmîyede bulunmuş ve me'mûriyet-i mahsûsa ile bir tarafa i'zâm kılınmış ise keyfiyeti.	Hidmet-i devlete bin üç yüz yirmi dört seneyi rumisi Haziranda yüz elli kuruş maaşla dersaadet Postahanesi Mükatib-i mürsile dairesi taahhüt masası mukayyedliğine ta'yin suretiyle ibtida etmiş ve tercüme-i hal varakam dahi ale'l-ahval idare-i mezkûreye takdim edilmişti. Bin üç yüz yirmi beş senesinde icra edilen tatbikat-ı umumiyyede maaşım dört yüze iblağ edilerek mekatib-i mevrude taahhüt masasına tahvîlim icra ve muvakkaten bin üç yüz yirmi altı senesinde icra edilen umumi manevralara bir misli damm-ı maaş ve harcira kararnamesine tevfikân (uygun olarak) harcira iadesi suretiyle seyyar sahra posta ve telgraf me'muriyetine bin üç yüz yirmi yedi sene-i maliyesi Kanun-u sani ibtidasında bi'l-müşabaka yedi yüz elli kuruş maaş ile darüşşafaka mürebbiliğine ve bin üç yüz yirmi sekiz senesi eylül-i ibtidaisinde dahi sınıf-ı ibtidaiyyenin türki ve tarihi tabî'i dersleri ilavesiyle maaşım bine iblağ ve üç yüz yirmi dokuz senesi Eylülün yedisi sunûf-i ibtidaiyye tarihi Osmaniyye ve umumiyyeyle coğrafya umumi ve Osmaniyye muallimliğine
---	--

	vekaleten ta'yin ve senet mezküresine Teşrin-i evveli ibtidasında seyyar muallimlik ile müderrislik lağvi üzerine tayine çıkarıldım Bilahare Teşrin-i Evvelin yirminci günü beş yüz kuruş ücret ile Evkaf Nezareti hayrat-ı şerife tahririne me'mur hey'eti refakatına ta'yin edilmiş isem de emlak vakfı müdiriyeti Akaret kaleminde istihdam ve bilahare mebâni-i hayriye müdiriyetine ve Beyoğlu Livası Evkaf idaresinde bulunmakda iken bilisti'fa üç yüz otuz senesi Eylülünün üçünde Kütahya sancağı tedrisat-ı ibtdaiyye müfettişliği vekaletine ve Teşrin-i Evvelin üçünde infial ve tekrar Teşrin-i Saninin yirmisinde ibtida ederek Kanun-u Saninin üçünde infial ve yirmi birinde dahi beş yüz kuruş maaş ile mekatib-i gayr-i müsleme lisanı Osmani muallimliğine tayinim icra ve üç yüz otuz bir senesi mayısı eylülü ibtidasında mekatib-i ibtdaiyyesinin jimnastik müderrisleri inf maaşım otuza iblağ ve Teşrin- infisialiyle Evvelin yirmisinde Uşşak İ'dâdisi altı yüz kuruş maaşla tarih, coğrafya ve ikiyüz kuruş maaşla bedeni terbiyye muallimliğine bil ta'yin Uşşaka tahvili-i vazifeyi mezkureye
--	--

	ettim. Ve bin üç yüz otuz dört seneyi hicriyyesi muharremin on dördünde ve üç yüz otuz altı Teşrin-i Sani'nin dokuzunda Uşşak medresesi terbiyye-i bedeniyye muallimliğine nısfı maaş ile vekâleten ifa etmekte iken seneyi mezkûre muharreminin yirmi yedisinde ve teşrin-i saninin yirmi ikisinde emirname-i meşihatpenahinin yüz elli kuruş ücret şehriye ile asalet-i ta'yin buyruldu. Elyevm işbu vazife ile istihdam bulunmaktayım. Rütbem, nişanım ve madalyam olmadığı gibi mazuliyet maaşı dahi aldım. Hademat-ı huzurasında istihdam olundum. Posta ve telgraf nezaretine ta'yin edildiğim tercüme-i hal varakam ma'arif nezaret-i celilesine celb ederek on yedi bin on sekiz numara ile dosyasında mahfuzdur.
5-Bulunduğu me'muriyetlerden infisâli vuku' bulmuş ise esbab-ı hakîkiyesi ve bi'l ahire cevaz-ı istihdam karârı alıp almadığı gerek bunlardan ve gerek vazife-i me'muresine ta'alluk etmeyen ahvâlden dolayı taht-ı muhakemeye alınmış ise neticede ne hüküm sâdır olduğu ve ceza görüp görmediği	Bulduğum me'muriyetlerden Posta ve Telgraf nezareti ve evkaf nezaretinden mülk ta'lim intisab emriyle istifaen Darüşşafakadan dahi vazifelerimin lağvi suretiyle infisal eyledim. Gerek vezâif-i me'mureme taalluk eden ve gerek etmeyen suretlerine hiçbir mahkemeye ne şikâyet ne cinayet ve ne de bir kabahat dolayısıyla tevdî' edilmedim.

	12 Kanun-u Sani 331 Uşşak medresesi terbiye-i bedeniyye muallimi Mühür
Muma-ileyh Ömer Faruk Efendi fi 1 Muharrem-i Haram 1334 ve fi 9 teşrin ûlâ sene 321 tarihinde şehri yetmiş beş kuruş nafaka ücret ile Uşşak medresesi terbiye-i bedeniyye muallimi vekaleten bilta'yin tarihi mezkûrede işe mübaşeret etmiş ve fi 27 Muharrem-i Haram sene 1334 ve fi 22 Teşrin ûlâ sene 331 tarihinde emr-i samiyye-i hazreti meşihatpenahiye asalet me'muriyeti tasdik buyrulmasıyla tarihi mehcûrdan bi'l-itibar kendisine şehri yüz elli kuruş ücret verilmekte bulunmuş ve kendisinin daha evvel maarif nezaret halilesine tercüme-i hal varakası takdim ettiği halde sicil suretini ahze muvaffak olamadığı iş bu varakayı beyan hali mutazammın olmak üzere tanzim eylediği anlaşılmış olmağla ol suretde tasdik kılınmıştır. Fi 8 Rebiul Evvel 1334 Fi 30 Kanun-u Sani 1332 Mühür	

***Tezkire-i Osmâniye Sureti*¹¹¹**

¹¹¹ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 1465.123/19/2

DEVLET-İ OSMANİYYE TEZKİRESİDİR

İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Vâlidesi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Tarihi ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve Sıfat ve Hizmeti ve İntihab Salâhiyyeti	Müte'ehhil Ve zevcesi müte'addid olub olmadığı	Derecât ve Sınıf-ı Askeriye si
Ömer Efendi	Ali Efendi	Hatice Hanım	1308 1306 Kütahya'nın Meydan Mahallesi	Müslü man	Darüşşafaka Mekteb-i Aliyesi Tıbbiyyesinden		

Eşgali	Sicill-i Nüfusa Kayd olunan Mahalli
--------	-------------------------------------

Boy	Göz	Sima	Alâmet-i Farika-i Sabitesi	Vilâdeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zokağı	Nev'i Meskeni ve Mesken Numarası
				Dersaâdet	8	Çerâğî Hamza	Sakız Ağacı Caddesi	Darüşşafaka Mekteb-i Aliyesi Tıbbiyesinde

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Ömer Faruk Efendi'nin Devlet-i Âliyyenin tabi'iyetini hâiz olup olsuretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir iş bu tezkere i'ta kılındı.

3 Mayıs 333

Meşihat Makamına Yazılan Üst Yazı

Huzur-u Samiye-i Cenabı Meşihatpenahiyeye

Numara 53

Ma'ruz çaker kemineleridir.

Uşşak medresesi terbiyeyi bedeni muallimi Ömer Faruk Efendi tarafından mukaddema ma'arif nezareti celilesine takdim olunan tercüme-i hal varakası sicili suretinin ahzine muvaffak olunmamayla mücerred beyan-ı hali tazammun olarak muma-ileyh icraen tanzim edildiği tercüme-i hal varakası merbuti olarak suretiyle beraber leffen arz ve takdim kılındı. Ol babda ve her halde emir ve ferman hazreti men lehul emrindir

Fi 8 Rebiul Evvel 1334 ve fi 28 Kanun-u Evvel 1331

Muallim Evvel

Mühür

3.22. Salih Şükrü Efendi¹¹²

23 Mayıs 1857 yılında Kütahya'nın Kal'a-i Sağır mahallesinde doğmuştur. Babasının adı Hacı Mahmud annesinin adı Rukiye Hanım'dır. İlkokul çağlarında Kur'an, ilmiyal gibi temel dersler almanın dışında hat sanatına da ilgi duyarak Nesh hattı dersleri almıştır. Hacı Abdalbaki medresesinde eğitime devam eden Salih Efendi burada; sarf, nahiv, mantık, fıkıh, mantık, meanii, kelam, hikmet, usul-u fıkıh, hadis ve tefsir vs. dersleri alarak on bir sene boyunca kapsamlı bir eğitime tabi tutulmuştur. Farsça ve Arapçayı yine bu medresede tahsil etmiş ve Hüsn-ü hat eğitimine ara vermeden devam etmiştir. Bu yoğun geçen on bir yılın sonunda bu medreseden icazetname alarak mezun olmuştur. Hatta yıllarca aynı medresede bu ilimleri okutarak icazet de vermeye muktedir olmuştur.

İlk kamu görevine 12 Mart 1911 yılında müderris olarak çalıştığı medresede maaş almaya başlamak suretiyle başlamıştır. Daha sonra aynı yılın Ekim ayında Katib Hıdır medresesine tayin olmuş ve istifa edene dek burada görev yapmıştır.

Tercüme-i hal varakasında bize bildirdiği kadarıyla evlidir ve herhangi bir yayımı-basımı yoktur.

*Tercüme-i Hâl Varakası*¹¹³

Me'murîn ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i Âliyyenin tercüme-i hallerinin tahrîrine mahsus varakadır.

Kıymeti On Guruştur.

Sual	Cevab
<i>1-Tercüme-i hâl sahibinin ismi ve mahlası ve şöhreti ve lakabı, bir sülale-i ma'rufaya</i>	İsmim Salih Malasım Şükrü pederimin ismi Hacı Mahmud, Lakabım Semercizade

¹¹² İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 900.92/12/1

¹¹³ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2046.150/21/1

<i>mensub ise keyfiyet tesbiti, mezhebi, ecnebi ise taabiyeti, pederinin ismi ve mesleği ve şöhreti</i>	Salih bin Hacı Mahmud denmekle ma'ruftur. Bir sülale-i ma'rufeye mensub değilim.
<i>2- Tarih ve Mahalli Vilâdeti</i>	Nefis Kütahya'nın Kal'a-i Sağır mahallesinde tevellüd edip veladetim fi 29 Ramazan-ı Şerif 1273 ve fi 10 Mayıs 1273 tarihindedir.
<i>3-Memâlik-i Osmâniye ve ecnebiyesinin resmi ve hususi hangi mektep ve medreselerinde yahut ma'lum husustan hangi ilim ve fen ve san'at ve lisanları ne dereceye kadar tahsil eylediği şehâdetnâme ve tasdiknâme ve icâzetnâme alıp almadığı, almış ise tarihleri, hangi lisanlarla kitâbet yahut yalnız tekellüm ettiği, tab' ve neşr var ise neye dâir olup ne zaman ve nerede tab' ve neşr olunduğu, ihtirâat-ı fenniye ve hususât-ı sâireye dâir bir imtiyaz ve ruhsat hâiz ise mahiyeti, bir me'muriyete ait intihabnâme veya ehliyetnâmesi varsa o me'muriyetin kaçınıcı sınıf için hangi mahalden ne tarihte verildiği.</i>	Bin iki yüz yetmiş dokuz senesi şevvalin on birinci ve 7 Nisan 1279 tarihinde Kütahya mektebine gayriresmi dâhil olup Ku'an-ı Kerim ilmihal Nesh hattı türkçe taallum eyledim ve 10 Şevval 1283 ve 20 Kanun-u Evvel 1283 tarihinde Kütahya'da bulunan Hacı Abdalbaki medrsesinde ulemadan Kaltakçızade Hafız Osman Efendi'den on bir sene zarfında sarf ve nahiv ve mantık ve fıkıh ve Farisi ve hüsn-ü hat ve luğatil arabi okudum. 20 Şevval 1294 ve 6 Eylül 1293 tarihinde Kütahya'da Çorumizade Halil Efendi dersine hazır olup mantık ve fıkıh ve meanii ve kelam ve hikmet ve usul-u fıkıh ve hadis ve tefsir okuyup ikaml-i funun edip mumaileyhden 7 Receb-i şerif 307 tarihinde ahz-i icazet eyledim. Ba'dehu hasbi tedrisi

	ulumu-u mubaşeret edip sarf nahiv mantık ceziyyat fıkıh kelam ve hikmet meanii beyanı, usul-u fıkıh tefsir okutup talebe-i ulume 6 Ramazan 331 ve 9 Mayıs 329 tarihinde icazet verdim.
4-Evvelce hizmet-i devlete dâhil olu da henüz tercüme-i hâl varakası vermemiş olanların muvazzaf veya mülazım olarak ne târîhinde ve nerede dâhil olduğu ve sırasıyla nasıl me'muriyetlere hangi tarihlerde ta'yin olunup ne miktar ma'aş veya ücret ve âidat aldığı, her me'muriyetde ne zaman ifa-ı vazifeye ve istîfa-ı ma'aşa mübâşeret edip o ma'âşı ne vakte kadar ahz eylediği, arada ma'zul kalmış ise müddeti ve ma'zuliyet ma'aşı almış ise mikdarı, me'muriyet ve ma'zûliyetinde muhassesâtınca dâimî ve muvakkat zamâyim ve tenzilât olup olmadığı ne rütbe ve nişan ve madalyaları hangi tarihlerde ihrâz eylediği,	Evvelce hidmet-i devlete dâhil oldum fakat fi 1 Mart 327 ve fi 11 Rabi-ul evvel 329 tarihinde Meşihatpenahiye mahsusat olmadan seksen kuruş ma'aş tahsisat tarihi mezkûrdan i'tibaren İstifa-i ma'aşa başladım. Üç yüz yirmi dokuz Şevvalin on beşinci ve fi 25 Eylül 327'inci Kütahya'da Katib Hıdır medresesinde müerrisliğe i'lam olarak fi 13 Şaban 330 tarihinde bâ-berat yüz kuruş maaşla mezkure müderrislik ciheti tevcîh olunup 10 Şevval 329 ve fi 25 Eylül 327 tarihinden beri Kütahya evkâfından istifa etmekteyim.

<i>ecnebî nişan ve madalyaları varsa ne sebeble ve ne zaman verildiği, hıdemât-ı gayr-ı resmiyede bulunmuş ve me'mûriyet-i mahsûsa ile bir tarafa i'zâm kılınmış ise keyfiyeti.</i>	
<i>5-Bulunduğu me'muriyetlerden infisâli vuku' bulmuş ise esbab-ı hakîkiyesi ve bi'l ahire cevaz-ı istihdam karârı alıp almadığı gerek bunlardan ve gerek vazife-i me'muresine ta'alluk etmeyen ahvâlden dolayı taht-ı muhakemeye alınmış ise neticede ne hüküm sâdır olduğu ve ceza görüp görmediği</i>	Asla bir me'muriyetten infisalim vuku' bulmamıştır. Lehülhamd velminne hiçbir mahkemeden tahtı-ı mahkemeye alınmadım.

İş bu tanzim kılınan tercüme-i hal varakası icazetname ve nüfus tezkeresi suretleri rabt eyleyüb cenab-ı hazreti meşihatpenahiyeye arz ve takdim kıldı ol babda emir ve ferman hazreti veliyyü-l emrindir.

Fi 1 Cemaziyel-evvel 334 fi 22 Mart 332

Kütahya'da Hıdır medresesi müderrisi

Pul

Mühür

İş bu bala da mevzu-min müderris muallimi Salih Efendi'nin olunub tercüme-i hal varakası mûmâ-ileyh tarafından i'tâ olunduğu tasdik kılınır.

Fî 2 Cemaziye'l-âhire sene 224 Mühür

*Tezkire-i Osmaniye Sureti*¹¹⁴

DEVLET-İ OSMANİYYE TEZKİRESİDİR

İsmi ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli ikâmeti	Vâlidesi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Tarihi ve Mahalli Velâdeti	Milleti	Sanat ve Sıfat ve Hizmeti ve İntihab Salahiyyeti	Müte'ehhil Ve zevcesi müte'addid olup olmadığı	Derecat ve Sınıf-ı Askeriyesi
Semercizade Salih Efendi	Müteveffî Hacı Mahmud	Müteveffî Rukiyye	Kütahya 1273	İslam	Mezun-ı Dersiâm	Bir zevcesi vardır	

Eşgâli	Sicill-i Nüfusa Kayd olunan Mahalli
--------	-------------------------------------

¹¹⁴ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 900.92/12/2

Boy	Göz	Sim a	Alâmet- i Farika-i Sabitesi	Vilâdeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Zoka ğ1	Mesken Numaras 1	Nev'i Mesken i
Orta	Ela	Buğ day	Tam	Hüdâvend igâr	Kütahy a	Kala-i Sagır Mahallesi		5/1	Hane

Bala da ismi ve şöhreti ve hali ve sıfatı muharrer olan Salih Efendi Devlet-i Âliyyenin tabi'iyetini hâiz olup olsuretle ceride-i nüfusda mukayyed olduğunu müş'ir iş bu tezkere i'ta kılındı.

Fi 11 Şubat 321

İş bu balada icazetname ve ve Tezkire-i Osmaniyye sureti aslına mutabıktır.

Tasdikname üzerine fi 2 Cemaziyelahir 334

Pul

Mühür

Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı Meşîhât-penâhiye¹¹⁵

Kütahyada vaki hızır medresesi müderrisi Salih Efendi dâîleri tarafından ita olunub 13 Cemaziyel Evvel 334 tarihli defter tercüme-i hal varakası ile melfûf bulunan icazetname ve tezkire-i osmaniyye suretleri leffen takdimi Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı. Meşîhât-penâhiyeye kılınmış olub da emir ve ferman hazreti veliyyü-l emrindir.

Fi 3 Cemaziyelahir 334 ve fi 24 Mart 332

¹¹⁵ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 900.92/12/3

Kütahya Merkez Kadısı ed-Dâî

Mühür

1.2.1. Mehmed Eşref Efendi

Mehmed Eşref Efendi sicil-i ahval dosyası yanlışlıkla 3752 numaralı Osman Nuri Efendi'nin sicil dosyasına karışmış olan bir Kütahya âlimidir. Babası Kütahya'nın ünlü âlimlerinden olan Ahmed Rauf Efendi'dir ve Kütahya'da Kurtzade şöhretiyle bilinirler. 1858 yılında doğan Eşref Efendi 1870 yılında ilkokul eğitimine başlamıştır. Arapça ve Farsça thasil etmenin yanında temel eğitimini tamamlamıştır. 1881 senesinde öğretmenliğe başlamış, rütbece yükselerek 39 sene boyunca öğretmenlik yaptığını belirtmiştir.

Tercüme-i Hâl Varakası¹¹⁶

Me'murîn ve ketebe ve müstahdimîn-i Devlet-i Âliyyenin tercüme-i hallerinin tahrîrine mahsus varakadır.

Kıymeti On Guruştur.

Sual	Cevab
1-Tercüme-i hâl sahibinin ismi ve mahlası ve şöhreti ve lakabı, bir sülale-i ma'rufaya mensub ise keyfiyet tesbiti, mezhebi, ecnebi ise taabiyeti, pederinin ismi ve mesleği ve şöhreti	İsmim Mehmed Halid mahlasım Eşref. Pederim ulema-i mecidesinden Ahmed Rauf Efendi olub akdamen vefat etmiştir. Şöhreti Kurtzade derler. İsmiyle efendi diye yâd olunur. Her ikimiz de Devleti Osmaniye'nin İslam milletinden olub ebeveyn cihetinden ma'ruf bir sülaleye mensub değilim.

¹¹⁶ İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi, **Sicill-i Ahval Dosyaları**, nr. 2046.150/21/1

2- Tarih ve Mahalli Vilâdeti	Bin iki yüz yetmiş beş seneyi hicriyyesi Şa'ban'ında Kütahya'da tevellüd ettim.
3-Memâlik-i Osmâniye ve ecnebiyesinin resmi ve hususi hangi mektep ve medreselerinde yahut ma'lum husustan hangi ilim ve fen ve san'at ve lisanları ne dereceye kadar tahsil eylediği şehâdetnâme ve tasdiknâme ve icâzetnâme alıp almadığı, almış ise tarihleri, hangi lisanlarla kitâbet yahut yalnız tekellüm ettiği, tab' ve neşr var ise neye dâir olup ne zaman ve nerede tab' ve neşr olunduğu, ihtirâat-ı fenniye ve hususât-ı sâireye dâir bir imtiyaz ve ruhsat hâiz ise mahiyeti, bir me'muriyete ait intihabnâme veya ehliyetnâmesi varsa o me'muriyetin kaçınıc sınıf için hangi mahalden ne tarihte verildiği.	Bin iki yüz seksen yedi senesi Kütahya mektebi Rüşdiyesine dehalet ve dört sene de tahsili meşrut olan dersleri biltahsil, her dersten alâm-i alâ olarak şehadetname ile 1291 senesinde çıktım. Melabis medresesine dehaletle ulum ve fûnun Arabiyyede tekmil-i nesh ederek mu'caz ve mezunum. Türkî tekellüm ve kitabet ederim. Arabî ve Farisiye de aşınayım. Rüşdiye şehadetnamesi medrese icazetnamesiyle encümen-i maarif ve mekteb-i a'dad-ı heyet-i ta'limesi ale'l-alâ ehliyetnamelerini haiz olub Maarif Nezareti Sicil idaresinden 8735 numaralı dosyada tercüme-i hal varaka sebt suretleri mahfuz olub asılları bütün hanem meşihatpenahiye 1336 senesi Ağustosunda cedide-i mahallesinde zuhur eden harikte metruk olmuştur.
4-Evvelce hizmet-i devlete dâhil olu da henüz tercüme-i hâl varakası vermemiş olanların muvazzaf veya mülazım olarak ne târîhinde ve nerede dâhil olduğu ve sırasıyla nasıl	Bin iki yüz doksan dokuz senesi şehir-i Ağustos on dokuzunda Kütahya'da mahkeme-i şer'îye ittisalinde ilk tesis ve küşâd olunan usûl-i cedid-i ibtidai mektebine 225 guruh

<i>me'muriyetlere hangi tarihlerde ta'yin olunup ne miktar ma'aş veya ücret ve âidat aldığı, her me'muriyetde ne zaman ifa-ı vazifeye ve istîfa-ı ma'aşa mübâşeret edip o ma'aşı ne vakte kadar ahz eylediği, arada ma'zul kalmış ise müddeti ve ma'zuliyet ma'aşı almış ise mikdarı, me'muriyet ve ma'zûliyetinde muhassesâtınca dâimî ve muvakkat zamâyim ve tenzilât olup olmadığı ne rütbe ve nişan ve madalyaları hangi tarihlerde ihrâz eylediği, ecnebî nişan ve madalyaları varsa ne sebeble ve ne zaman verildiği, hıdemât-ı gayr-ı resmiyede bulunmuş ve me'mûriyet-i mahsûsa ile bir tarafa i'zâm kılınmış ise keyfiyeti.</i>	maaşla muallim-i evvel tayin olunarak dokuz sene orada tedrisatla talebe-i müdavemeyi mekteb binasının istiab edememesine mebni o sırada idadi küşadıyla Rüştîye mektebinin lağv olunduğundan makamat-ı aidesine müracaatla şimdi Darü'l-mu'allimin ittihaz olunan mekteb-i mezkûra nakl ve kebir-i ibtidai tesmiye olunan mektebde üç yüz otuz bir senesine kadar yirmi iki sene 300 gurus maaşla ifa-yı hüsn-i vazife ile pek çok talebe yetiştirdim 330 senesi müceddeden küşad olunan Lala Hüseyin Paşa mektebine 500 gurus maaşla başmuallim tayin olundum. Eylül 334 tarihinden itibaren maaşıma yüz gurus zamm olundu. 36 senesi Nisan'ında Kütahya'da vaki Mal Hatun inas numune mektebine 750 gurus maaşla ulûm-ı diniye ve Kur'an-ı Kerim muallimliğine nakl olundum ma' tahsisat 3450 gurus maaş almakda ve ifa-yı vazife eylemekde idim. Müddet-i hidmetim 39 seneye reside olmuştur.
<i>5-Bulunduğu me'muriyetlerden infisâli vuku' bulmuş ise esbab-ı hakîkiyesi ve bi'l ahire cevaz-ı istihdam kararı alıp almadığı gerek bunlardan ve gerek vazife-i me'muresine</i>	İnfisalim ve hakkımda şikâyet vaki' olmamış taht-ı mahkemeye alınmamış ve ceza da görmemişimdir.

<i>ta'alluk etmeyen ahvâlden dolayı taht-ı muhakemeye alınmış ise neticede ne hüküm sâdır olduğu ve ceza görüp görmediği</i>	
19 Nisan 338 Pul Mühür Kütahya'da ve Vecîdi Mektebi Kur'an-ı Kerim ve ulum-u diniye ve umumiye Muallim Eşref Kurtzâde. Pul Pul Mühür	

SONUÇ

Çağdaşı olan birçok imparatorluğun aksine Osmanlı Devleti, insana değer veren ve insanı yaşatarak devleti yaşatma amacı güden bir imparatorluk olmuştur. Halkın canını ve malını güvende tutmak için tarihte örneği az görülür bir devlet sistemi kurmayı başarmış ve bu sistemi sürdürmede de belli ölçüde başarı sağlamıştır. Devletin halk üzerindeki sorumluluğu ne denli geniş ve karmaşıksa; halkın devlete karşı sorumluluğu o denli basittir: Kanunlara uymak ve vergi vermek. Devlet ve halk arasındaki bu mesafeyi birleştiren şey Osmanlı Devleti'nin her döneminde toplumdaki "Ulema Sınıfı" olmuştur. Ulema sınıfı toplumu, eğitmek, onarmak, idame etmek ve kaldırmak ile kalmamış her zaman Osmanlı Devleti için bir denetim mekanizması görevini de görmüştür. Tam da bu sebeplerle ulema sınıfı Osmanlı Devleti'nin en önemli sınıfını oluşturmuş, bu sınıf devletin bekası için ayrı bir öneme sahip olmuştur.

Tanzimat'la beraber Osmanlı Devleti merkezi otoriteyi kuvvetlendirmek, bozulmaya başlayan idari, adli, mali alanları onarmak amacıyla batılılaşma yolunda büyük bir adım atmış ve devletin tüm sistemleri bu batılılaşma sürecinden nasibini almıştı. Konumuzun ana kaynağı olan arşiv belgeleri Tanzimat'tan sonra şimdiki Osmanlı Müftülüğü'nde toplanmış ve burada muhafaza edilmeye başlanmıştır. Osmanlı topraklarının her köşesinden İstanbul'a ulaştırılan belgelerle zenginleşen arşiv Cumhuriyet'ten sonra da korunmuş, dijital ortama aktarılmış ve hali hazırda araştırmaya açık bir hale getirilmiştir.

Osmanlı'nın son dönemine ait altı- yedi bin civarında tercüme-i hal dosyası mevcuttur. Bu dosyalar Osmanlı'daki kadı, muallim, vaiz, naib, kamu memuru, dersiam vb. görevlerdeki devlet memurlarının kimlik bilgilerini kapsar. Adı, babasının adı, doğum yeri ve tarihi, okuduğu okullar ve aldığı ilimler, eğer varsa telif ettiği bir eser, çalıştığı kurumlar ve kurumlarda çalışma süreleri, aldıkları maaşlar vs. bilgiler yer alır. Hemen hemen her sicil-i ahval dosyasının içerisinde yer alan tezkire-i Osmaniye dosyası ise; ana-baba adı, detaylı doğum yeri, doğum tarihi, ailevi bilgileri ve fiziksel özellikleri gibi konularda bilgiler verir. Sicil-i ahval dosyasında ayrıca söz

konusu kişinin tayin, izin, terfi durumları ile ilgili dilekçeler ve üst yazılar da mevcuttur.

Meşihat Arşivi, Süleymaniye’de İstanbul Müftülüğü bünyesinde bulunmaktadır. İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi günümüzde Türkiye Cumhuriyeti’ne Osmanlı Devleti’nden miras kalan en önemli arşivlerden biridir. Bu arşivin oluşmasında en büyük katkı Sultan II. Abdülhamid’e aittir. II. Abdülhamid dönemine kadar sicil kaydı işlemleri düzenli bir şekilde yapılmıyordu. Diğer tüm kurumlarda olduğu gibi Şeyhülislamlık belgeleri de muhtelif binalarda dağınık bir şekilde bulunuyordu. Bu dönemde; 1879 yılından itibaren devlet hizmetinde çalışan memurları tanımak ve personel kayıtlarının ve maaşlarının düzenli kaydedilmesi amacıyla kurulan Sicil-i Ahval Komisyonu sayesinde İlmiye sınıfına ait olan sicil defterleri ve belgeler Meşihat Binası’nda toplanarak bu mirasın bize kadar korunması sağlandı.

Osmanlı Devleti’nde Meşihat Arşivi düzenlemesi numaralandırarak yapılıyordu. En yüksek rütbe ile numaralandırmaya başlanmıştı. Buna göre Şeyhülislam olmak üzere Kazasker, Müftü, Müderris ve Naibler vb. üst düzey yöneticilerin dosyaları bir’den başlanılarak numaralandırma sistemiyle sınıflandırılmıştır.

Arşiv bünyesinde birçok sicil defteri bulunmaktadır. Bizim çalışmamız 1879 yılında kurulan Sicil-i Ahval Dairesi’nin hazırlamış olduğu defterler üzerinde gerçekleşmiştir. Sicil-i Ahval Dairesi devlet teşkilâtında görev alan memurların memuriyet hayatları boyunca meydana gelen şahsî muamelelerini, tercüme-i hallerini toplayarak her bir memura ait dosya oluşturmuştur. Çalışmamız bu tasnif sonucu “Kütahya Hüdavendigâr Sancağı Uleması (1850-1923)” başlığı altında ortaya konulan dosyalar üzerinde olmuştur.

Son dönem Kütahya ulemasının Sicil-i Ahval dosyalarına baktığımızda genel olarak düzenli bir arşivleme söz konusu olduğu gibi araştırmamızı zorlaştıran bazı unsurlar da yok değildir. Bazı varakalar bazı dosyalarda eksik olduğundan söz konusu âlim veya memur hakkında yeterli bilgiye sahip olmak mümkün olmamıştır. Örneğin; 1980 numaralı defter Hasan Tevfik Efendi’ye aittir. Bu defterde tercüme-i hal varakası

veya tezkire-i Osmaniye gibi kendisi veya memur kimliği hakkında bilgi edinebileceğimiz herhangi bir dosya mevcut değildir. Sadece hizmet cetveli bulunmaktadır. Yine 2047 numaralı defter Mehmed İrfan Efendi'ye aittir ve tercüme-i hal varakası dosyada bulunmamaktadır. Tezkire-i Osmaniyesine bakılarak az da olsa bilgi edinilmiştir. Başka bir örnek de 3752 Numaralı defterde vardır. Osman Nuri Efendi'ye ait olan defterin içerisine Mehmed Eşref Efendi adında bir başka bir âlimin dosyası karışmıştır.

Tercüme-i hal varakaları her memurun kendi el yazısıyla doldurulduğundan metin okunmasında yer yer aksamalar meydana gelmiştir. Bazı memurlar, okunaklı ve tertipli bir el yazısıyla bu varakayı doldururken bazı memurların el yazılarının okunmasında bir takım zorluklar yaşanmıştır.

Kütahya uleması söz konusu olduğunda; bu sicil-i ahval dosyalarında bulunan şahısların başka kaynaklarda bulunması ve daha detaylı bilgilere ulaşılması mümkün görülmemektedir. Bunun başlıca sebepleri şunlardır: Soyadı kullanılmaması, tezkire-i Osmaniye belgesinin detaylı veya yeterince ayırt edici özellikleri kapsamaması, diğer büyük vilayetlere göre Kütahya'nın fazla kırsal olması, bu teze konu olan âlimlerin hemen hepsinin mahalli mekteplerde eğitim görmüş olmaları ve o mekteplerin günümüzde Kütahya'da bulunmaması (sıbyan mektepleri vs.) ve âlimlerin herhangi bir eser telif etmemiş olmaları.

Kütahya ulemasının genel özelliklerini ise şu şekilde sıralayabiliriz: Hiçbiri bilinen, meşhur bir sülaleye mensup değildir ve çoğunun babası esnaf sınıfındandır. Evli olanlar tek eşlidir. Hemen hemen hepsi buğday tenli ve ela gözlüdür. Biri hariç fiziksel özelliklerinde eksiklik veya sakatlık olan bir memur yoktur. Geneli mahalli mekteplerde eğitim görmüştür ve birçoğu Arapça ve Farsçaya vakıftır. Hepsi öğretmen olmamış bir kısmı farklı memuriyetlerde hizmette bulunmuştur. Hiçbiri devlet tarafından tahkikat geçirmemiş veya mahkemelik olmamıştır. Son olarak aralarında Müslüman olmayan yoktur.

Osmanlı Devleti'ni her bakımdan güçlü kılan temel etken devletin idari, askeri, mali ve adli, kısacası her alanda kurmuş ve sürdürmüş oldukları sistemdir. Osmanlı Devleti tarih sahnesindeki rolünü başka devletlere devredene kadar bu alanlardaki

disiplininden taviz vermemiş ve devlet sistemini korumak ve bazen de revize etmek için birçok çalışma yapmıştır. Devletin kuruluş yıllarından itibaren önem verilen kayıt sistemi devletin son zamanlarında daha da önemli bir hale gelmiş ve Osmanlı Devleti geride oldukça zengin bir arşiv mirası bırakmıştır. Bu arşivlerin en önemlilerinden biri hiç şüphesiz Meşihat Arşivi'dir. Birincil kaynak olması bakımından arşiv çalışmaları yapmaya aday birçok araştırmacıyı cezbeden bu arşiv, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar olan dönemin aydınlatılması bakımından önemli bir yere sahiptir.

Meşihat Arşivi'nde bulunan binlerce tercüme-i hal dosyasının bir kısmını Türkiye Cumhuriyeti'nin akademi hayatına kazandırmak sebebiyle tarih çalışmalarına küçük de olsa bir katkı sağlamaktan dolayı mutluluk duyarız.

KAYNAKÇA

İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi:	<i>Sicil-i Ahval Dosyaları</i> , nr: 3752, 5271, 900, 1014, 1465, 1929, 1962, 1964, 1980, 1981, 2000, 2007, 2045, 2046, 2047, 2052, 2277, 2680, 3215, 3893, 5579.
Bilgin, Aydın, İlhami Yurdakul:	“Şeyhülislamlık (Bab-1 Meşihat) Arşivi Defterleri” İstanbul Müftülüğü Din ve Hayat Dergisi , sayı: 24, 2015, s. 101-107.
Bozpınar, Ş. Tufan:	“Nakibüleşraf”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi , C. 32, TDV Yayınları, İstanbul 2006, s. 322-324.
Çetin, Atilla:	“Hudâvendigâr”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi , C. 18, İstanbul: TDV Yayınları, İstanbul 1998, s. 285
Çetin, Atilla:	"Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları Hakkında Bir Araştırma." Vakıflar Dergisi , sayı: 29, 2005, s. 87-104.
Dağlı, Yücel- Kahraman, Seyit Ali- Dankoff Robert:	Evliya Çelebi Seyahatnamesi , Yapı Kredi Yay., İstanbul 2005.

Emecen, Feridun:	“Hudâvendigâr”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi , C. 18, TDV Yayınları, İstanbul 1998, s. 285-286.
Ergenç, Özer:	16. Yüzyılın Sonlarında Bursa , TTK Yay., Ankara 2006.
Gül, Abdulkadir:	“Osmanlı Devleti Bürokrasisi’nde Dersimli Memurlar”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi , sayı: 6, 2014, s. 286-308.
Hızlı, Mefail:	“Hüdavendigâr Vilayeti İmâr Faaliyetleri Defteri (1307-1309 / 1891-1893)”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi , sayı: 5, 1993, s. 233-254.
İşpirli, Mehmet:	“Bab-1 Meşihat”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi , C. 4: TDV Yayınları, İstanbul 1991, s. 362-363.
Koca, Ferhat:	“Fetvahane”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi , C. 9, TDV Yayınları, İstanbul 1991, s. 496-500.
Koca, Ferhat:	“Meşihat-ı İslamiyye’den İstanbul Müftülüğü’ne Fetvahane”, İstanbul Müftülüğü Din ve Hayat Dergisi , sayı: 24, 2015, s. 32-35.

Kütükoğlu, Mübahat S.:	“ Sicill-i Ahval Defterleri’ni Tamamlayan Arşiv Kayıtları ”, Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi 12/ 1998: 141-157.
Okulu, Mehmet Fatin:	“ Meşihat Arşiv Belgeleri Işığında Urfa Sancağı Uleması ”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE., İstanbul 2015.
Okumuş, Ejder:	“Evliya Çelebi Kütahya’da”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi , sayı: 26, 2007, s. 83-120.
Orhonlu, Cengiz:	Osmanlı Tarihine Aid Belgeler , İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1970.
Ortaylı, İlber:	Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi , Cedit Neşriyat, Ankara 2008.
Özey, Ramazan:	“Hüdâvendigâr Vilayeti, Karesi ve Biga Mutasarrıflıkları”, Marmara Coğrafya Dergisi , sayı: 7, 2003, s. 1-18.
Özlü, Zeynep - Demir, Enver:	“Sicil-i Ahval Kayıtlarına Göre Osmanlı Bürokrasisi’nde Görevli Bazı İzmitli Memurlar”, Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Sempozyumu Bildirisi , (Editörler: Prof. Dr. Haluk Selvi, Doç. Dr. M. Bilal Çelik, Doç. Dr. İbrahim Şirin, Dr. Ali Yeşildal), Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yay., Kocaeli 2017, s. 853-867.

Sarıyıldız, Gülden:	Sicill-i Ahval Komisyonu'nun Kuruluşu ve İşlevi (1879-1909) , DER Yay., İstanbul 2004.
Satıcı, Emre:	"19. Yüzyılda Hüdavendigâr Eyaleti" , Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE., Ankara 2008.
Saydam, Abdullah:	"Yenileşme Döneminde Osmanlı Toplumu" , Genel Türk Tarihi , C. 7, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 847-886.
T.C. Kütahya Valiliği:	"Kütahya İlinin Genel Özellikleri" , http://www.kutahya.gov.tr/sehrimiz (17.11.2018).
Uzunçarşılı, İsmail Hakkı:	Bizans ve Selçukiylerle Germiyan ve Osman Oğulları Zamanında Kütahya Şehri , İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1932.
Uzunçarşılı, İsmail Hakkı:	Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı , TTK Yay., Ankara 1965.
Varlık, Mustafa Çetin:	"Kütahya" , Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi , C. 26, TDV Yayınları, İstanbul 2002, s. 580-584.
Yakut, Esra:	Şeyhülislamlık Yenileşme Dönemi'nde Devlet ve Din , Kitap Yayınevi, İstanbul 2005.

Yıldız, Esra:	“Meşihat Arşivi Evrak Fonları”, İstanbul Müftülüğü Din ve Hayat Dergisi , sayı: 24, 2015, ss. 122-125.
Yılmaz, Hasan Kamil:	“Şeyhülislamlık Mirası, Şer’iyye Sicilleri ve Meşihat Arşivi”, İstanbul Müftülüğü Din ve Hayat Dergisi , sayı: 34, 2018, ss. 4-7.
Yurdakul, Hilmi - İssi, Ali:	“Kütahya Çiniciliği ve Günümüzdeki Sorunları”, Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi , sayı: 3, 2002, ss. 73-81.